

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄	5
Η γεωργική εκπαίδευση στην Ελλάδα πριν την προσάρτηση της Θεσσαλίας.	5
1.1 Η γεωργική εκπαίδευση μέχρι την ίδρυση του Ελληνικού κράτους.	5
1.2 Η θεμελίωση της γεωργικής εκπαίδευσης επί Καποδίστρια.....	6
1.3 Η σχολή της Τίρυνθας.....	7
1.3.2 Β΄ περίοδος: από την ψήφιση του νόμου μέχρι το 1852.....	9
1.3.3 Γ΄ περίοδος (1852-1866).....	13
1.3.4 Δ΄ περίοδος (1866-1872)	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄	21
Η γεωργική εκπαίδευση μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας.....	21
2.1 Το πρώτο σχέδιο νόμου για την γεωργική εκπαίδευση-1884.....	21
2.2 Το νομοσχέδιο επί Χ. Τρικούπη και ο νομός ΑΦΜΒ/1887	22
2.3 Η Κασσαβέτεια γεωργική σχολή Αιδινίου.	23
2.3.1 Α΄ περίοδος.	23
2.3.2 Β΄ περίοδος (1897-1912)	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄	32
Η γεωργική εκπαίδευση στα πλαίσια του τυπικού γεωργικού συστήματος.	32
3.1 Ο αστικός εκσυγχρονισμός στην εκπαίδευση.....	32
3.1.1 Α΄ περίοδος.....	32
3.1.2 Β΄ περίοδος.	34
3.1.3 Γ΄ περίοδος.....	35
3.2 Ανασυγκρότηση και ο φιλελεύθερος εκσυγχρονισμός:.....	36
3.3 Συνεταιρισμοί και εκπαίδευση.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄	41
Ανώτερη και Ανώτατη Γεωργική Εκπαίδευση.	41
4.1 Τα Κ.Α.Τ.Ε.Ε (Ε5/6035/3.9.84).....	41
4.2 Η γεωργική εκπαίδευση στα ανώτατα Τ.Ε.Ι και Α/Τ.Ε.Ι.....	42
4.3 Το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο.	43
4.3.1 Η προϋπάρχουσα κατάσταση.....	43
4.3.2 Το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.....	44
4.4 Προσπάθειες για την ίδρυση πανεπιστημιακών τμημάτων.	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄	48
Η Γεωργική Κατάρτιση.	48
5.1 Η αγροτική κατάρτιση και εκπαίδευση στα πλαίσια της Αμερικάνικης σχολής Θεσσαλονίκης.	48
5.2 Η συστηματοποίηση της γεωργικής εκπαίδευσης.	49
5.2.1 Ο θεσμός των Κ.Ε.Γ.Ε.....	49
5.2.2 Προγράμματα Εκπαίδευσης.....	51
5.3 Ο.Γ.Ε.Κ.Α «ΔΗΜΗΤΡΑ».....	53
5.3.1 Γενικά.....	55
5.3.2 Κατάρτιση στα πλαίσια του Υπουργείου Γεωργίας.....	55
5.3.3 Το Πράσινο Πιστοποιητικό	57
5.4 Η συνεταιριστική εκπαίδευση (γενικά)	58
5.4.1 Η Συνεταιριστική Σχολή Θεσσαλονίκης.	59
5.4.2 Προγράμματα για τα στελέχη Συνεταιρισμών στα πλαίσια της ΠΑ.ΣΕ.ΓΕΣ.	60
5.4.2.1 Ιστορικά (1929-63).	62
5.4.2.2 Α΄ Ε.Ο.Κ – Προγράμματα.	66
5.4.2.2 Β΄ Νέες τάσεις.....	67
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	71
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	73
Βιβλιογραφία	77

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία αυτή αποπειράται να δώσει με συνοπτικό τρόπο αλλά ελπίζουμε ταυτόχρονα και αποτελεσματικό την απεικόνιση της πορείας και της συμβολής της αγροτικής εκπαίδευσης στη χώρα μας.

Ως αγροτική εκπαίδευση μπορούμε να αναφέρουμε την παροχή ή ανάπτυξη διανοητικών και ηθικών δυνάμεων ή δυνατοτήτων που επεξεργάζεται η αγροτική επιστήμη. Ο λόγος που με οδήγησε να εξετάσω το συγκεκριμένο ζήτημα παραμένει το γεγονός του προβληματισμού που προκαλεί γενικότερα το κεφάλαιο εκπαίδευση σε πολλούς ανθρώπους. Σαν σπουδαστής λοιπόν του τμήματος Συνεταιριστικών Οργανώσεων και Εκμεταλλεύσεων θεώρησα σκόπιμο να γνωρίσω έναν κλάδο από την πλευρά της παροχής δεξιοτήτων της οποίας υπήρξα μέτοχος, και ως μελλοντικό απόφοιτο του τμήματος είναι λογικό να με προβληματίζει. Η εργασία αποτελείται από πέντε κεφαλαία τα οποία χωρίζονται σε υποκεφάλαια. Στην εργασία παρατίθεται και παράρτημα με γνώμες και σκέψεις ειδικών για τα δρώμενα στο χώρο της ελληνικής αγροτικής εκπαίδευσης. Το πρώτο κεφαλαίο έχει τον τίτλο «Η Γεωργική Εκπαίδευση στην Ελλάδα πριν την προσάρτηση της Θεσσαλίας» και αποτελείται από υποκεφάλαια τα οποία αναφέρονται στην πρόδρομη μορφή της αγροτικής εκπαίδευσης, στην θεμελίωση της από τον πρώτο κυβερνήτη της χώρας Ιωάννη Καποδίστρια καθώς και στη λειτουργία του πρώτου γεωργικού εκπαιδευτικού ιδρύματος της χώρας, της σχολής Τίρυνθας μέχρι και το 1872, οπότε και παύτηκαν οι εργασίες της. Το δεύτερο κεφαλαίο έχει τον τίτλο «Η Γεωργική Εκπαίδευση μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας». Εδώ γίνεται αναφορά στο πρώτο σχέδιο νόμου για την γεωργική εκπαίδευση το 1884 και την σύσταση του νόμου ΑΦΜΒ/1887 για την ίδρυση πρακτικών γεωργικών σχολείων στο κτήμα Ρούφ, στη Τίρυνθα και στην Λάρισα. Επιπλέον στο κεφαλαίο γίνεται αναφορά στην Κασσαβέτεια γεωργική σχολή Αιδινίου έως και την μετατροπή της σε γεωργικό σταθμό. Στο επόμενο κεφαλαίο με τον τίτλο «Η Γεωργική Εκπαίδευση στα πλαίσια του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος» μαθαίνουμε για το ξεκίνημα της αστικοποίησης του χαρακτήρα της γεωργικής εκμάθησης. Επίσης στο τρίτο κεφαλαίο θα συναντήσουμε την γεωργική εκπαίδευση όπως λειτούργησε μέσω των Τ.Ε.Α και Τ.Ε.Ε. αλλά και τη σχέση συνεργατισμού-συνεταιρισμών με την εκπαίδευση. Στο τέταρτο κεφαλαίο με τον τίτλο «Ανώτερη και Ανωτάτη Γεωργική Εκπαίδευση» μαθαίνουμε ακριβώς για την ανωτατοποίηση ιδρυμάτων που επωμίσθησαν την ευθύνη της εξειδίκευσης των γνώσεων της αγροτικής παιδείας και συναφών με αυτήν κλάδων καθώς και την έναρξη της λειτουργίας του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών. Στο πέμπτο και τελευταίο κεφαλαίο «Η Γεωργική Κατάρτιση» γίνεται ανάλυση στον θεσμό όσον αφορά το παρόν και τις τάσεις που παρουσιάζει αλλά και μια ιστορική ανασκόπηση του φαινομένου. Επιπλέον στο κεφαλαίο αυτό αναφερόμαστε και σε πόσο σημαντικό βαθμό επηρεάζουν τα δρώμενα στην Ευρωπαϊκή Ένωση τις εξελίξεις στα αγροτικά θέματα τη χώρας.

Η εργασία προσπαθεί να αποτυπώσει ταυτόχρονα με την επισκόπηση των γεγονότων που συνέβησαν και συμβαίνουν στο χώρο της αγροτικής εκπαίδευσης και τα ελλείμματα με τις αδυναμίες που παρουσιάζει.

Αναδεικνύεται ισχνή η παρουσία της Πολιτείας, η έλλειψη σαφούς προσανατολισμού των εκάστοτε αγροτικών εκπαιδευτικών σχεδίων αλλά και η απουσία των ειδικών σε πολλές περιπτώσεις όπως και ο υποδεέστερος ρόλος της πρακτικής σε σχέση με την θεωρητική διδασκαλία που συναντήσαμε σαν παρατήρηση και προβληματισμό σε ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας.

Η παρούσα μελέτη προσπάθησε να περιλάβει όσον το δυνατόν περισσότερα από τα σπουδαία γεγονότα και καταστάσεις που έλαβαν μέρος στο εξεταζόμενο ζήτημα. Ως προς τα προβλήματα που αντιμετωπίσαμε κατά τη συγγραφή, αυτά οφείλονται στην μικρή βιβλιογραφία που υπάρχει και επεξεργάζεται το θεσμό της ελληνικής αγροτικής εκπαίδευσης αλλά και τις ίδιες τις αδυναμίες του φαινομένου, τόσο που δεν είναι εύκολο να παρακολουθήσει κανείς τις εξελίξεις γύρω από αυτό (π.χ έλλειψη συνεκτικού ιστού στις εκπαιδευτικές αγροτικές πρωτοβουλίες).

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε για την σύνταξη της εργασίας είναι η χρησιμοποίηση πρωτογενούς και δευτερογενούς υλικού, βιβλιογραφική επισκόπηση και χρήση δημοσιευμένων πηγών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Η γεωργική εκπαίδευση στην Ελλάδα πριν την προσάρτηση της Θεσσαλίας.

1.1 Η γεωργική εκπαίδευση μέχρι την ίδρυση του Ελληνικού κράτους.

Κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας ο ρόλος της γεωργίας δεν υπήρξε καθόλου εξαιρετικός στην Ελλάδα, αντιθέτως η γεωργική δραστηριότητα είχε εμφανώς υποτονικό χαρακτήρα. Η πεποίθηση πιθανότατα ότι η δουλεία δεν θα επέτρεπε την άνθηση της γεωργίας απέτρεπε τους Έλληνες από το να ασχοληθούν με την καλλιέργεια της γης. Αντίθετα με την εμπορική δραστηριότητα η γεωργική δεν αναπτύχθηκε, όσοι ασχολήθηκαν με αυτήν ταυτίστηκαν με τις παραγκωνισμένες κοινωνικές τάξεις. Ελάχιστες υπήρξαν οι αξιόλογες προσπάθειες για το αντικείμενο της γεωργίας από ανθρώπους της εποχής.

Ο Φίλιππίδης το 1817 μιλώντας για ταύτιση της γεωργικής και της ιατρικής εξήρε τον σημαντικό ρόλο που διέπουν οι δύο επιστήμες έναντι των άλλων επιστημών στην ζωή των ανθρώπων, μίλησε για την έλλειψη γεωργικών σχολών και το σημαντικό ρόλο που θα μπορούσαν να διαδραματίσουν. Αργότερα ο Κωνσταντίνος Κούμας το 1820, μίλησε για την ανάγκη που υπήρχε σε κάθε πόλη, κωμόπολη και αγρό να υπάρξει αντίστοιχο εκπαιδευτήριο. Μίλησε για την ανάγκη της γεωπονίας ως επιστήμη, που θα έπρεπε οι νέοι αγρότες να γνωρίζουν πως θα οργανώσουν, θα βελτιώσουν και σπείρουν τα αγροτεμάχια τους. Ο Κωνσταντίνος Κούμας υπήρξε ο πρώτος μορφωμένος Έλληνας εκείνης της εποχής που πίστεψε πως ήταν επιτακτική ανάγκη η μελέτη και η διδασκαλία της γεωργίας. Δυστυχώς οι απόπειρες τόσο του Φίλιππίδη όσο και του Κούμα υπήρξαν άκαρπες. Επιπλέον κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας γνωστό είναι το έργο του γεωπόνου Γρηγορίου Παλαιολόγου στην επαναστατική και μετα-επαναστατική περίοδο. Τα «γεωπονικά» του Κρητός Αγάπιου Λαύδου με αλλεπάλληλες εκδόσεις, εξεδόθησαν για πρώτη φορά στην Βενετία το 1647 ή το 1620. Κατά την άποψη του Παναγιώτη Γεννάδιου, συγγραφέα του δυσεύρετου έργου «φυτολογικό λεξικό», το έργο του Λαύδου είναι εμφανώς επηρεασμένο από τα «γεωπονικά» του Κασσιανού Βάσου. Τα «γεωπονικά» του Βάσου είναι η συγγραφή της βυζαντινής περιόδου, κατά τον Γεννάδιο «εχρησίμευον ως κύριος οδηγός των πεπαιδευμένων επί Τουρκοκρατίας κτηματιών» (ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Λ. ΖΩΓΡΑΦΟΥ, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαίδευσης, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ.20.). Κατά την προεπαναστατική περίοδο, το 1815 στην Βενετία εξεδόθη το δίτομο έργο « Ερμην τον Κερδών » του Ν. Παπαδόπουλου. Βλέπουμε λοιπόν ότι η μελέτη και η διδασκαλία της γεωπονίας ήταν πάρα πολύ ελλιπής, σαφώς υποδεέστερη της γραμματικής και της φιλοσοφίας.

Το εκπαιδευτικό υλικό της Τουρκοκρατούμενης Ελλάδας που εκτυπωνόταν από τους Έλληνες του εξωτερικού, αφορούσε αποκλειστικά την διάδοση της γλώσσας και την εξύψωση της θρησκευτικής πίστης, σχολείο και εκκλησία αδιαφορούσαν για την γεωργία. Πραγματικότητα ήταν και το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων της υπαίθρου παρέμεναν αναλφάβητοι,

επομένως και ο αγροτικός πληθυσμός παραμελημένος μαθήσεως δεν συγκινούσε τους λόγιους διδάσκαλους και ιεράρχες που δεν έβρισκαν πρακτική την προσπάθεια για γεωργική αφύπνιση¹

1.2 Η θεμελίωση της γεωργικής εκπαίδευσης επί Καποδίστρια.

Ο πρώτος και σπουδαιότερος, θεμελιωτής και απόστολος της γεωργικής αφύπνισης στην Ελλάδα, υπήρξε αναμφίβολα ο Καποδίστριας. Ο Φιλιππίδης και ο Κούμας εργάστηκαν με καλές προθέσεις αλλά η δράση τους παρέμεινε σε θεωρητικό επίπεδο. Στον Καποδίστρια οφείλεται το πρώτο γεωργικό ξύπνημα προεπαναστατικά, αυτός αγωνίστηκε δραστικά με πάθος υπέρ των αναγκών των αγροτικών πληθυσμών. Πριν την απελευθέρωση, ο κυβερνήτης μετέβη στην Τίρυνθα του Ναυπλίου, όπου έθεσε τις βάσεις για το πρώτο δημόσιο «Αγροκήπιο» και κατόπιν την πρώτη Ελληνική γεωργική σχολή στον Ελλαδικό χώρο.

Η επανάσταση των Ελλήνων κατά του Τούρκου κατακτητή ξεκίνησε το 1821. Κάτω από δυσχερείς συνθήκες, με διαρκείς σφαγές, λεηλασίες, διωγμούς, οι επαναστατημένοι Έλληνες έδειξαν απaráμιλλη γενναιότητα και αυτοθυσία. Είναι πολύ δύσκολο να φανταστεί κανείς πως κάτω από τέτοιες συνθήκες θα ήταν δυνατή έστω και η παραμικρή προσπάθεια για μέριμνα υπέρ της κτηνοτροφίας και της γεωργίας. Παρόλα αυτά κατά την διάρκεια της επανάστασης, συμπεριλαμβανόμενης και της Καποδιστριακής περιόδου ψηφίστηκαν εντυπωσιακά πολλοί νόμοι υπέρ της γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Οι πρωτοστάτες της εξέγερσης υπό την εποπτεία ειδικών σε θέματα που αφορούσαν τους παραγωγικούς κλάδους της χώρας, ασχολήθηκαν με την γεωργία στις εθνικές συνελεύσεις. Από ένστικτο και επίγνωση έγινε αντιληπτό ότι η αναγέννηση της Ελλάδας έπρεπε να στηριχτεί και στην προσπάθεια για αναβάθμιση του γεωργικού βίου της χώρας. Έγιναν προσπάθειες προς πάσα κατεύθυνση ώστε να ενισχυθεί και να προστατευθεί η γεωργία.

Όστόσο δεν τολμούσε κανείς με τις υπάρχουσες συνθήκες να διανοηθεί την δημιουργία κέντρων εκπαίδευσης γεωργικής μαθήσεως του Ελληνικού λαού. Μόνο ο Καποδίστριας πίστεψε στην αναγέννηση ολόκληρου του Έθνους μέσα από την στήριξη της γεωργικής διδασκαλίας και μορφώσεως. Ο πρώτος κυβερνήτης εργάστηκε συνειδητά για την γεωργική εκπαίδευση και συνεργάστηκε με δύο γεωπόνους τον Ιρλανδό Στέβενσον και τον Έλληνα Κρατερόν. Είναι η πρώτη φορά που στην Ελλάδα διαπιστώνεται συνεργασία της πολιτείας με γνώστες της γεωργικής επιστήμης από την στιγμή που υποδουλώθηκε ο Ελληνισμός. Ο Καποδίστριας έθεσε τα θεμέλια για την ίδρυση γεωργικής εκπαίδευσης, ανακουφισμένος και ιδιαίτερα κουρασμένος όταν με δαπάνες του φιλέλληνα Ευνάρδου και διευθυντή τον γεωπόνο Γρηγόριο Παλαιολόγο σύστησε την πρώτη γεωργική σχολή στην Τίρυνθα.

Η σχολή της Τίρυνθας υπήρξε από τους μεγαλύτερους πόθους του Καποδίστρια, ένα μέρος των ορφανών της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας θα

¹ Δ. Α. Ζωγράφος, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαιδύσεως, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ, 20, 21, 23, 24.

διδάσκονταν την γεωργική αγωγή στην Τίρυνθα. Πριν την ολοκλήρωση ακόμα των εγκαταστάσεων της σχολής ο Καποδίστριας ανέθεσε την διεύθυνση του ιδρύματος στον Παλαιολόγο την 31 Δεκεμβρίου 1829 ως «Έφορων των εθνικών κτημάτων και διευθυντή του πρότυπου αγροκήπιου της Τίρυνθας» με μηνιαίο μισθό 40 τάλινρα. Παράλληλα ο Καποδίστριας έστειλε επιστολή προς την «επιτροπή της οικονομίας της Ελλάδος» με την οποία ανέφερε τις γνώσεις που απέκτησε από την «φιλελληνική των Παρισίων εταιρία». Κατόπιν ο Παλαιολόγος ένα μήνα μετά τον διορισμό του ανακοίνωσε το γεωργικό πρόγραμμα. Παρόλα αυτά ο Παλαιολόγος στις αρχές του 1831 διώκεται από την θέση με ευθύνη του Καποδίστρια, η στάση αυτή του κυβερνήτη οφείλεται κατά τον Παλαιολόγο σε ραδιουργίες στο περιβάλλον του Καποδίστρια.

Μετά τον φόνο του Καποδίστρια επέρχεται μείωση της απόδοσης της σχολής, η διαχείριση της σχολής είχε περιέλθει σε άτομα μη ικανά να διαχειριστούν το σημαντικό έργο που τους έχει ανατεθεί. Η «Γενική Εφήμερη της Ελλάδος» περιγράφοντας το κλίμα που επικρατούσε κατά την διάρκεια της κηδείας του κυβερνήτη αναφέρει τα εξής «αλλά και εις την κηδείαν του κυβερνήτη θλιβερών εκτελούντες καθήκον ο διδάσκαλος των ορφανών παιδων της Τίρυνθας και τριάκοντα εξ αυτών ήκολουθουν ανα τέσσερα κατά μετωπών και έχοντες και την σημαίον της σχολής» (Δ. Λ. Ζωγράφος, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαιδύσεως, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ 30). Μέσα σε συγκινησιακό κλίμα οι τρόφιμοι της γεωργικής σχολής Τίρυνθας θέλησαν να συμβολίσουν τους ακλόνητους δεσμούς μεταξύ του Καποδίστρια και της σχολής Τίρυνθας.²

1.3 Η σχολή της Τίρυνθας.

1.3.1 Α΄ περίοδος

Κατά την διάρκεια της Α΄ περιόδου³ της γεωργικής σχολής Τίρυνθας γνωρίζουμε για την αποχώρηση του Παλαιολόγου από την διεύθυνση της σχολής. Επίσης ότι επί Καποδίστρια ανατέθηκε η επιστασία της σχολής στον Αθανάσιο Βάγια. Δριμεία κριτική δέχθηκε ο Καποδίστριας και το περιβάλλον του από τον Γερμανό φιλέλληνα Τίπς. Ο Τίπς κάνει λόγο για ανικανότητα του Βάγια να διαχειριστεί την διεύθυνση της σχολής, λόγω ότι δεν είχε καμιά σχετική ειδικότητα. Πάντως σύμφωνα με νεότερες έρευνες αποδείχτηκε ότι ο Βάγιας υπήρξε επιστάτης της σχολής και όχι διευθυντής. Επιπλέον η παραμονή του Βάγια στην σχολή υπήρξε μικρή, αφού μετά τον θάνατο του Καποδίστρια ο Παλαιολόγος κλήθηκε να επαναδουλεύσει την πρότυπη αγροτική σχολή. Στο έργο η «δημοτική εκπαίδευση και η γεωργία» και μιλώντας περί γεωργικής εκπαίδευσης ο Τίπς έκανε λόγο για την δυσκολία που θα παρουσιάσουν οι Έλληνες να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της γεωργικής πολιτικής, θέμα στο οποίο ο Γερμανός δικαίωθηκε. Επιπλέον ο Τίπς αμφέβαλε για τις δυνατότητες που είχε η πολιτεία να εφαρμόσει ένα γεωργικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Παρόλα αυτά σύστησε να ιδρυθούν πρότυπα αγροκήπια σε όλες

² Δ. Λ. Ζωγράφος, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαιδύσεως, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ 64, 65.

³ Δ. Λ. Ζωγράφος, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαιδύσεως, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ 64, 65.

τις Ελληνικές επαρχίες. Ακόμα ο Tiers ζήτησε να εφαρμοστούν προγράμματα που αφορούσαν τα εγχώρια προϊόντα, να συσταθούν αγροτικοί συνεταιρισμοί ή αγροτικές αποικίες.

Μεταξύ του 1831 και 1833 η σχολή της Τίρυνθας υπέστη τα πάνδεινα, ο φόνος του Καποδίστρια, οι εμφύλιες διαμάχες και οι βανδαλισμοί από τους αντάρτες στο εσωτερικό της σχολής, την αδρανοποίησαν πλήρως. Δυστυχώς το Αγροκήπιο χλευάστηκε και επικρίθηκε σφόδρα για την πολιτική του, για διάφορους λόγους πολιτικής εμπάθειας στο πρόσωπο του κυβερνήτη. Κατά την διάρκεια της αντιβασιλείας στην Ελλάδα δεν δόθηκε όπως όφειλε σημασία στο πρότυπο Αγροκήπιο, δεν μπόρεσε να γίνει αντιληπτό ότι χρειαζόταν μια γενικότερη συντονισμένη πολιτική για τα γεωργικά συμφέροντα της χώρας. Ο συνδυασμός μιας ελλιπούς γεωργικής πολιτικής με την αδιαφορία για την λειτουργία της σχολής της Τίρυνθας μετέβαλαν μέσα σε έντεκα χρόνια προς το χειρίστο την κατάσταση του Αγροκήπιου, του οποίου την διεύθυνση την είχαν αναλάβει άνθρωποι μη ικανοί και ξένοι προς την γεωργική επιστήμη.

Η σημασία και ο σκοπός του Αγροκήπιου διαστρεβλώθηκαν εντελώς από την αντιβασιλεία, η σχολή τέθηκε υπό στρατοκρατούμενες αντιλήψεις. Ο Αποστολόπουλος μας παρέχει τις εξής ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες, διευθυντής της σχολής κατά την διάρκεια 1832-1834 υπήρξε ο Βάγιας, από το 1834 μέχρι 1838 ο Βέχ και από το 1838 μέχρι το 1844 ενουκιαστής ο Σέκερης. Άλλες πληροφορίες πιο βάσιμες αναφέρουν ως διευθυντή της σχολής το 1833 τον Γενδρικούρ. Υπάρχει μάλιστα μια παράγραφος που αναφέρει τις σχετικές δαπάνες της σχολής κατά αυτό το έτος. Αναφέρει τα εξής «το αγροκήπιον Τίρυνθας εσυρεν ευθύς εξ αρχής την προσοχή της κυβερνήσεως. Εξαιρουμένης της ποσότητος των δρχ 31.274 ητις εμφανίζεται εν τω άρθρω των οικονομικών καταστημάτων, εχρησιμευσεν εις αγοράν δένδρων και διαφόρων γεωργικών εργαλείων, ετι δε και εις τα λοιπά του καταστήματος έξοδα...ενταθε τελειώνει η χρήση του 1833», η συγκεκριμένη παράγραφος αποδεικνύει την αντίληψη της σχολής. Διαπιστώνουμε την αγορά δέντρων και εργαλείων και τον διορισμό του Βαυαρού Γενδρικούρ, αμειβόμενο με ιδιαίτερα υψηλό μισθό. Κατά τα έτη 1834 και 1835 δεν υπάρχει επίσημη πληροφόρηση για το ποιος υπήρξε διευθυντής της σχολής, αναφέρονται μόνο οι δαπάνες. Με την άποψη του Αποστολόπουλου για το ποιός υπήρξε διευθυντής τα έτη 1834-1836 συμφωνεί και ο Λογοθέτης, και οι δύο αναφέρουν τον Βαυαρό λοχαγό ή ταγματάρχη Βέχ. Ο Βέχ επικρίθηκε σφόδρα για την πολιτική του και κρίθηκε ανεπαρκής για την θέση του. Αμέσως μετά κατά το 1837 ανέλαβε ο Σέκερης που είχε την ίδια τύχη με τον προκάτοχο του.

Μετά από σειρά αποτυχημένων επιλογών για την διεύθυνση του πρότυπου Αγροκηπίου Τίρυνθας ήρθε στην Ελλάδα ο Ιωάννης Πρώϊος από τη Γαλλία. Με τον Πρώϊο η σχολή περνά σε μια νέα περίοδο. Η σχολή βγαίνει από την αφάνεια και την λήθη και ο Πρώϊος μετά τον Παλαιολόγο διακρίνεται για την εργατικότητα του και την γεωπονική του μόρφωση και παιδεία. Σύμφωνα με τον Αποστολόπουλο ο Πρώϊος διευθύνει την σχολή από το 1844 μέχρι και το 1848. Ο Κωλέτης που διαπίστωσε την αξία του Πρώϊου του προτείνει να έρθει στην Αθήνα προορίζοντας τον για την διεύθυνση ενός νέου γεωργικού σχολείου. Ο Πρώϊος ενθουσιασμένος δέχτηκε την πρόταση και κατέβηκε στην

Αθήνα καταθέτοντας τις προτάσεις του, στην «εμψυχώσεως της εθνικής βιομηχανίας επιτροπή». Η έκθεση του Πρώϊου κατατέθηκε στο Υπουργείο Εσωτερικών μέσω της επιτροπής και έγινε αποδεκτή. Το υπουργείο ενέκρινε την εγκατάσταση του νέου γεωργικού σχολείου στην περιοχή του Ρούφ, η σχετική μελέτη που έγινε όμως στην περιοχή ανέδειξε το πρόβλημα της μη ικανοποιητικής εγκατάστασης. Το Υπουργείο Εσωτερικών ζήτησε από τον Πρώϊο να συντάξει μελέτη που να περιλαμβάνει από κοινού στο σχέδιο το Ιπποφορβείων με το Αγροκήπιο Τίρυνθας. Πάνω σε αυτό το πλάνο δούλεψε ο νέος διευθυντής αποβλέποντας στην δημιουργία λαχανικού κήπου με οπωροφόρα δέντρα και στη σύσταση δύο κλάσεων αγρονομικών σχολών. Στην πρώτη κλάση θα διδάσκονταν οι νέοι γεωργοί προχωρημένης ηλικίας που γνώριζαν ανάγνωση και γραφή. Οι γεωργοί αυτής της κλάσης θα παρακολουθούσαν το πρακτικό μέρος της καλλιέργειας, θα διδασκόταν θεωρητικά μαθήματα όπως στοιχειώδη γεωργία, αναλυτική θεωρία του πρακτικού μέρους καθώς και χρήση και κατασκευή γεωργικών μηχανημάτων σε θεωρητικό επίπεδο. Η δεύτερη κλάση αφορούσε την διαπαιδαγώγηση επιστημόνων γεωργών. Οι εκπαιδευόμενοι ηλικίας 15 με 20 ετών θα έπρεπε να γνωρίζουν γραφή, αριθμητική και στοιχεία γεωμετρίας και φυσικής. Η φοίτηση θα ήταν τριετής και σύμφωνα με την κατεύθυνση, θα επέλεγε ο διδασκόμενος τα αντίστοιχα μαθήματα. Επιπλέον θα εκδιδόταν και γεωργική εφημερίδα του καταστήματος που θα απαντούσε στις όποιες απορίες του αγροτικού κόσμου. Ο Πρώϊος πρότεινε ακόμα, κάθε χρόνο να επισκέπτεται μια γεωργική τοποθεσία της χώρας προκειμένου να λαμβάνει πληροφορίες και να αποκομίζει εμπειρίες χρήσιμες για την λειτουργία της σχολής. Με την βελτίωση και του φορολογικού συστήματος της χώρας υπήρχε διάχυτη η αισιοδοξία για πρόοδο και ευημερία⁴

1.3.2 Β' περίοδος: από την ψήφιση του νόμου μέχρι το 1852.

Το Υπουργείο Εσωτερικών υπέβαλε την έκθεση του Πρώϊου στην «εθνικής βιομηχανίας επιτροπή» η οποία την έκανε αποδεκτή. Το υπουργείο όμως υπέβαλε την έκθεση και υπό τον έλεγχο εμπειρών γαιοκτημόνων καθώς και σε πολυάριθμη επιτροπή βουλευτών που έκανε επίσης αποδεκτή την πρόταση. Το νομοσχέδιο του γεωργικού σχολείου συντάχθηκε και παρουσιάστηκε στην βουλή από το Υπουργείο Εσωτερικών. Ο νόμος για την σύσταση γεωργικού σχολείου στην Τίρυνθα ψηφίστηκε στις 28 Μαΐου 1846.

Στα τέλη του 1845 ο Πρώϊος διορίζεται προσωρινός διευθυντής του Αγροκηπίου και αναλαμβάνει να διευθετήσει τις προπαρασκευαστικές εργασίες και την επισκευή των εγκαταστάσεων. Ο διευθυντής ξεκινά να αντιμετωπίζει τα πρώτα σοβαρά προβλήματα. Το κόστος για την μισθοδότηση του ποιμένα και των κηπουρών φτάνει τις 300δρχ. Ο Πρώϊος ζητά από το υπουργείο να εξαιρέσει 300 στρέμματα χερσαίων γαιών τα οποία ήταν εκτεθειμένα σε δημοπρασία ετήσιας ενοικίασεως και δεν είχε παραλάβει το Αγροκήπιο. Επίσης ζητάει την πίστωση δύο βοδιών τα οποία θα χρησιμοποιούν στις γεωργικές εργασίες, δυστυχώς τα αιτήματα ικανοποιήθηκαν πολύ αργά.

⁴ Δ. Α. Ζωγράφος, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαίδευσως, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ 77,78.

Κάτω από αυτές τις δυσχέρειες ο Πρώϊος απέτυχε όσον αφορά το καλλιεργητικό πλάνο και αρκέστηκε στην καλλιέργεια του κήπου και της αμπέλου. Το 1846 ο Πρώϊος έλαβε μέτρα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της σχολής:

1. εκχέρσωσε και καλλιέργησε τον κήπο.
2. εμβολίασε τα κατερριμένα κλήματα.
3. έκανε μεταφύτευση δένδρων εντός του κτήματος που εμπόδιζαν την καλλιέργεια και ασχολήθηκε με τα οπωροφόρα.
4. καλλιέργησε σπόρους από την Γαλλία.
5. περιποιήθηκε τα φυτώρια και τα εμβολίασε.

Κάτω από την εποπτεία του Πρώϊου παράχθηκε έργο με μικρή δαπάνη. Επιπλέον προέβη στην κατασκευή γεωργικών εργαλείων, φρόντισε και αύξησε τα μελίτσια. Ο Πρώϊος όμως αντιμετώπιζε την προβληματική στάση των αρχών αλλά και του υπουργείου. Ο διευθυντής ζήτησε από το Υπουργείο Εσωτερικών να ανακοινώσει κανονισμό που θα αφορούσε την διοίκηση και οικονομική διαχείριση του Αγροκηπίου. Ο κανονισμός θα διευκόλυνε την εφαρμογή του σχεδίου που είχε υπόψη του ο διευθυντής.

Το υπουργείο κάλεσε τον Πρώϊο στην Αθήνα, ο ίδιος έφτασε στην Αθήνα στις 10 Ιουνίου και έμεινε στην πρωτεύουσα για 25 μέρες χωρίς να ασχοληθεί κανείς αρμόδιος με το αίτημα του. Σαν αντάλλαγμα του δόθηκε ο τίτλος του τακτικού διευθυντή και η υπόσχεση ότι θα συντάξουν τον κανονισμό που είχε ζητήσει και θα τον στείλουν στην Τίρυνθα. Στην Τίρυνθα ο Πρώϊος ζήτησε την παράδοση του Ιπποφορβείου στο οποίο υπήρχαν ζώα, εργαλεία, αμάξια, αλλά ο αρμόδιος στρατιωτικός διευθυντής αρνούταν να συνεργαστεί. Ο Πρώϊος ζήτησε και πήρε για συνεργάτη του, έναν από τους καθηγητές της σχολής, τον Π. Κροκίδα. Εν τω μεταξύ τα ενοικιαζόμενα γαιοκτήματα και οι απαιτήσεις των ιδιοκτητών τους αλλά και οι προσωπικές απειλές που δεχόταν ο Πρώϊος επιβάρυναν το έργο της σχολής.

Τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν στο αγροκήπιο είναι τα εξής:

- ✦ ιπποσκαλιστήριο
- ✦ περιχωματευτήριο
- ✦ σπορθαπτήρας
- ✦ καπνοσκαλιστήριο
- ✦ ανασκαφέας

Ο διευθυντής που δεν δίσταζε να αναλαμβάνει και χειρωνακτικές εργασίες αγόρασε βόδια και δύο βουβάλια. Επιπλέον στην σχολή τέθηκαν σε δραστηριότητα τέσσερα ευρωπαϊκά άροτρα και καλλιεργήθηκαν 280 περίπου στρέμματα σιτάρι και κριθάρι 70 στρέμματα ρεβίθια, λαθούρια, πατάτες, καπνό. Ακόμα 50 περίπου στρέμματα βαμβάκι και σηςάμια. Καλλιεργήθηκαν ακόμα κλήματα, οπωροφόρα δέντρα, αμυγδαλιές, καρυδιές, ελιές, συκιές, μουριές και διάφορα νεοείσακτα φυτά.

Ο Πρώϊος επανειλημμένα ζήτησε από το Υπουργείο Εσωτερικών την σύνταξη του κανονισμού. Το υπουργείο απαντούσε ότι ο κανονισμός βρίσκεται στο παλάτι. Τελικά κατά το 1847 ο διευθυντής παραλαμβάνει έναν προσωρινό κανονισμό ο οποίος υπήρξε ανέφικτος και αναποτελεσματικός. Κατόπιν αυτού ο Πρώϊος ζήτησε από τα Υπουργεία Εσωτερικών και Οικονομικών να

συσταθεί επιτροπή για την κατάρτιση νέου κανονισμού. Το υπουργείο δεν απάντησε καν στο αίτημα του διευθυντή. Επιπλέον το υπουργείο παραπλανημένο από συκοφαντίες σε βάρος του Πρώιου, στέλνει στο Ναύπλιο τον αρμόδιο εισηγητή Σπηλιωτάκη προκειμένου να ελέγξει τις δραστηριότητες του διευθυντή. Ο Σπηλιωτάκης εντοπίζει κάποια αρνητικά σημεία αλλά κρίνει θετικά το έργο του Πρώιου και υπόσχεται να προβεί σε βοήθεια του ιδρύματος. Αντί για την βοήθεια όμως ζητείται από τον Πρώιο τον Σεπτέμβριό του 1847 να παραδώσει τους λογαριασμούς του Αγροκηπίου των ετών 1846 και 1847. Ένα μέρος αυτών των λογαριασμών βρισκόταν στην Νομαρχία Ναυπλίου και ένα άλλο μέρος το είχε στην διάθεση του ο οικονομικός έφορος μέχρι το 1848. Οι λογαριασμοί αυτοί δεν μπορούσαν να επιστραφούν από την Νομαρχία και τον έφορο και η διεύθυνση ήταν αναγκασμένη να κρατάει απλές σημειώσεις που δεν ικανοποίησαν τους ελεγκτές. Το κατάστημα βρέθηκε αδικώς εκτεθειμένο και κλήθηκε να πληρώσει πρόστιμα.

Στα τέλη του 1847 η γεωργική παραγωγή της Αργολίδος ήταν απογοητευτική. Ο Πρώιος αντιμετώπιζε την εχθρική συμπεριφορά γνωστών και αγνώστων και βρέθηκε στα πρόθυρα της παραίτησης. Το γεγονός όμως ότι του είχαν εμπιστευτεί την πρόοδο της σχολής και τον είχαν επιλέξει για διευθυντή, το ότι είχαν διατεθεί μεγάλα ποσά για την ανασύσταση της σχολής που θα χανόντουσαν αν παρατιόταν και θεωρώντας εθνικό καθήκον να ξεπεράσει τα εμπόδια, οδηγήθηκε στην απόφαση να παραμείνει. Ο διευθυντής αποφασισμένος να φέρει εις πέρας την αποστολή του εργάστηκε πιο εντατικά. Λόγω των λογιστικών εκκρεμοτήτων δημιουργήθηκε αναστάτωση στην σχολή και με την απεργία του προσωπικού. Ο Πρώιος πλήρωσε το προσωπικό που εργάστηκε για την σοδειά του νέου έτους και ζήτησε την συνεργασία της Νομαρχίας Αργολίδος και του Υπουργείου Εσωτερικών.

Στις αρχές του 1847 ή 1848 παρελήφθησαν από την Μασσαλία τα νέα γεωργικά εργαλεία που είχαν ζητηθεί. Τα εργαλεία αυτά χρησιμοποιήθηκαν αμέσως για τις γεωργικές εργασίες και την εξάσκηση των εργατών. Καλλιεργήθηκαν 250 στρέμματα μπουστάνια, αραβόσιτου, λινάρι και άλλοι όψιμοι καρποί. Από την Μασσαλία ήρθαν επίσης και τα ευρωπαϊκά άροτρα της αμπέλου και του κήπου. Το 1847 με την χρήση υδροπνευστικής μηχανής υπήρξε εξαγωγή λαδιού. Επιπλέον το κατάστημα διέθετε υδραντλία για το πηγάδι αντί των δαπανηρών μαγκάνων. Κατασκευάστηκαν ακόμα 7 κεραμικές κυψέλες σύμφωνα με την τεχνική του Άγγλου μελισσοουργού Νούτ.

Το υπουργείο τελικά αποφασίζει και στέλνει οδηγίες στον Πρώιο να συντάξει τον κανονισμό της σχολής και το πρόγραμμα διδασκαλίας. Ο Πρώιος λόγω του βεβαρημένου προγράμματος ζητά τον διορισμό καθηγητή που θα τον βοηθήσει στην σύνταξη του κανονισμού. Για μία ακόμα φορά όμως το υπουργείο παραπλανημένο από ραδιουργίες σύστησε νέα επιτροπή.

Η επιτροπή απαρτιζόταν από τον υπάλληλο του Υπουργείου Εσωτερικών και μετέπειτα πρωθυπουργό Θ. Δεληγιάννη και τον υπάλληλο του Υπουργείου Οικονομικών Δ. Δημητρακόπουλο. Η επιτροπή διαπίστωσε την σωστή διαχείριση και εντιμότητα του Πρώιου αλλά και τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε στο έργο του. Η έκθεση της επιτροπής επαινούσε το έργο της σχολής και εντόπιζε τα συμφέροντα που άδικα καταφέρονταν εναντίον της. Η

θετική γνωμάτευση της επιτροπής οδήγησε τον Σεπτεμβρίου του 1848 και στο διορισμό του έτερου καθηγητή που είχε ζητήσει ο Πρώιος, αυτός ήταν ο Χωματιανός. Ο Πρώιος σε συνεργασία με τους Χωματιανό και Κροκίδα συνέταξε το πρόγραμμα των παραδιδόμενων μαθημάτων και τον κανονισμό της σχολής. Ακόμα καθόρισαν τις εργασίες του Αγροκηπίου και υπόγραψαν και οι τρεις τον κανονισμό, συμφωνώντας να μην προβαίνουν σε καμία ενέργεια χωρίς προηγούμενη συζήτηση, το περιεχόμενο της οποίας καταγραφόταν στα πρακτικά και θα παραδίνονταν στην κυβέρνηση. Ωστόσο εντελώς απρόσμενα μετά από επίσκεψη στο κατάστημα του νομάρχη Αργολίδας Σούτσου κοινοποιήθηκε στον Πρώιο η παραίτηση του.

Νέος προσωρινός διευθυντής του Αγροκηπίου διορίστηκε ο Χωματιανός. Στα όσα γνωρίζουμε για τον Χωματιανό, ξέρουμε ότι υπήρξε κακός μαθητής της σχολής του Grignon, λέγεται ότι δεν είχε πάρει δίπλωμα γεωπονίας. Η συμπεριφορά του νέου διευθυντή έναντι του προκατόχου του υπήρξε απαράδεκτη το ίδιο και του νομάρχη. Ο Χωματιανός σφράγισε τις αποθήκες και δεν επέτρεψε την είσοδο του Πρώιου σε αυτές. Ο Πρώιος εκδιώχθηκε από το Αγροκήπιο ασθενής με την παρουσία χωροφυλάκων και το χειρότερο ειδοποιήθηκε να παραλάβει τα έπιπλα του, διαφορετικά θα τα πετούσαν στον δρόμο. Για μία ακόμα φορά ο Πρώιος δικαιώθηκε αφού από τον έλεγχο που έγινε από τον ελεγκτή Α. Ανδριανού εξακριβώθηκε ότι η διαχείριση της σχολής υπήρξε συνεπής. Επιπλέον καταβλήθηκε στον Πρώιο το ποσό των έξι χιλιάδων που είχε ο ίδιος καταβάλει για την διεκπεραίωση αναγκών του Αγροκηπίου. Το Υπουργείο Εσωτερικών είχε δημιουργήσει ιδιαίτερα ευνοϊκές συνθήκες προκειμένου να εργασθεί ο Χωματιανός. Εξεδόθη μάλιστα σχετική εγκύκλιος στις 7 Οκτωβρίου 1848 με τον τίτλο «Περί αποστολής νέων εις την συσταθείσα γεωργικήν σχολήν Τίρυνθος προς εκμάθησιν της γεωργίας». Η κυβέρνηση ήθελε την σύσταση γεωργικού σχολείου στην Τίρυνθα με σκοπό την διδασκαλία των σύγχρονων γεωργικών μεθόδων σε πρακτικό και θεωρητικό επίπεδο και την διάδοση των γεωπονικών γνώσεων στην επαρχία. Το γεωργικό σχολείο θα διέθετε έμπειρους εκπαιδευτικούς, θα εξέταζε τους διάφορους κλάδους της γεωργίας και θα υποδείκνυε βελτιώσεις. Για την εκπλήρωση του σκοπού είχε ήδη ξεκινήσει να εφαρμόζεται αγρονομικό σχέδιο καλλιέργειας στα προσαρτημένα εθνικά κτήματα που αφορούσε όλους τους τομείς της γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Το σχέδιο θα χρησίμευε για την εφαρμογή των θεωρητικών γνώσεων των μαθητών και ως οδηγός γεωργικών επιχειρήσεων για τους αγρότες. Οι μαθητές θα διέμεναν εντός του ιδρύματος, θα έτρωγαν στην εστία και οι διακριθέντες στις εξετάσεις θα ελάμβαναν ένα χρηματικό ποσό. Οι εισακτέοι μαθητές δεν θα ξεπερνούσαν τους είκοσι. Στην εγκύκλιο αναφέρεται η ηλικία των μαθητών και τα προσόντα τους, θα έπρεπε να γνωρίζουν ανάγνωση, γραφή και αριθμητική. Η εγκύκλιος υπογράφεται από τον υπουργό Ρουφό.

Στις 24 Σεπτεμβρίου 1849 το υπουργείο εξέδωσε νέα εγκύκλιο κοινοποιώντας την, προς τους νομάρχες «περί διοργανισμού του γεωργικού σχολείου». Εν τω μεταξύ το υπουργείο συνεχίζει να στηρίζει την προσπάθεια του Χωματιανού αποστέλλοντας προς στους νομάρχες την νέα εγκύκλιο στις 30 Ιουνίου 1849 «περί εφαρμογής γεωργικών εργαλείων». Σε αυτήν την

εγκύκλιο ήταν εμφανής η προσπάθεια διαφοροποίησης των ευρωπαϊκών εργαλείων έναντι των εγχώριων ως προς την αποτελεσματικότητα και το κόστος. Ο Χωματιανός το 1852 είχε πεθάνει χωρίς να γνωρίζουμε που, πιθανότατα στην Αθήνα. Δεν γνωρίζουμε επίσης εάν πέθανε σαν διευθυντής της σχολής. Κατά την διάρκεια της θητείας του εξεδόθη Β.Δ στις 2 Νοεμβρίου 1850 υπό τον τίτλο «περί διοργανισμού γεωργικού σχολείου» και διαιρούταν σε 7 κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο είχε τίτλο «περί του γεωργικού σχολείου» και χωρίζεται σε τέσσερα άρθρα. Το δεύτερο κεφάλαιο είχε τον τίτλο «περί μαθητών» και αποτελείται από 12 άρθρα. Οι μαθητές σύμφωνα με αυτό χωρίζονταν σε τακτικούς, σε οικότροφους και σε έκτακτους. Το τρίτο κεφάλαιο αποτελείται από 8 άρθρα και αναφέρεται στις εξετάσεις. Το τέταρτο κεφάλαιο χωρίζεται σε 6 άρθρα και αναφέρεται στους εκπαιδευτικούς. Το πέμπτο κεφάλαιο περιλαμβάνει 3 άρθρα και αναφέρεται στο συμβούλιο των καθηγητών. Το έκτο κεφάλαιο με τέσσερα άρθρα στα «περί του διευθυντού» κάνει λόγο για τις υποχρεώσεις του διευθυντή που είναι πολλές και πάσης λειτουργίας. Το έβδομο κεφάλαιο εμπεριέχει «Ακροτελευταίους Ορισμούς» και αποτελείται από 2 άρθρα. Στο ένα άρθρο ορίζεται η εφορευτική επιτροπή του σχολείου, αποτελούμενη από τον νομάρχη Αργολιδοκορινθίας, από τον οικονομικό έφορο, από τον γυμνασιάρχη Ναυπλίου και από τους δημάρχους του Ναυπλίου και του Άργους. Στο τελευταίο άρθρο εκδίδεται κανονισμός που διευκρινίζει τις υποχρεώσεις του διευθυντή και του υπόλοιπου προσωπικού.

Ο Αποστολόπουλος μας δίνει τις εξής πληροφορίες για αυτήν την περίοδο της σχολής, το Αγροκήπιο από το 1829 μέχρι το 1850 λειτούργησε ως αγροτική έπαυλη παρουσιάζοντας τα ίδια έσοδα με έξοδα, μέχρι τον διορισμό εκπαιδευτικών και την εξέλιξή της σε πρακτική και θεωρητική σχολή. Στις αρχές του 1832 η διδασκαλία γίνεται υπό του Παλαιολόγου. Αργότερα και μέχρι το 1844 ο χαρακτήρας της σχολής είναι περισσότερο κερδοσκοπικός και διδακτικός αφού εποπτεύεται από Γερμανούς που δεν γνωρίζουν την Ελληνική γλώσσα και συνεννοούνται με διερμηνείς. Το 1844 με εντολή του Κωλέτη αναλαμβάνει την διεύθυνση ο Πρώτος. Το 1846 ψηφίζεται ο νόμος περί συστάσεως της σχολής και αργότερα η συγχώνευση με το Ιπποφορβείο. Μετά τον Πρώτο αναλαμβάνει ο Χωματιανός που δεν διέθετε δίπλωμα και από το 1850 η σχολή αρχίζει να λειτουργεί σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο.⁵

1.3.3 Γ' περίοδος (1852-1866)

Ο Πρώτος ήταν εκτός σχολής από το 1848, παρόλα αυτά το Υπουργείο Εσωτερικών εξέδωσε έκθεση του πρώην διευθυντή, η οποία από τις 26 Ιουνίου 1852 έφερε την υπογραφή του υπουργού Α. Σ. Δανόπουλου και απευθυνόταν προς τους νομάρχες. Η έκθεση καλούσε τον νομάρχη να δημοσιοποιήσει μέσω των δημόσιων αρχών στους ιδιοκτήτες των σταφιδαμπέλων τα προτεινόμενα θεραπευτικά μέτρα. Μετά τον θάνατο του Χωματιανού, ο Πρώτος επαναδιορίστηκε διευθυντής του Αγροκηπίου. Παράλληλα προσελήφθη στο σχολείο ως αρχιζευγίτης ο Καμποκάσος ερχόμενος από την Γαλλία. Για το διάστημα της νέας διεύθυνσης του Πρώτου μεταξύ 1852-1857 δεν έχουμε

⁵ Δ. Λ. Ζωγράφος, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαίδευσεως, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ 110, 113, 114.

αναφορές. Όσον αφορά τον Καμποκάσο που ανέλαβε ως διευθυντής της σχολής μέχρι το 1860 ο Αποστολόπουλος μας αναφέρει ότι ο Γάλλος διεύθυνε την σχολή με την συνδρομή διερμηνέα. Επιπλέον σύμφωνα με τον Αποστολόπουλο οι περισσότεροι μαθητές εγκατέλειψαν την σχολή λόγω της ανικανότητας του εκπαιδευτικού προσωπικού. Το 1860 ο Καμποκάσος εγκατέλειψε την σχολή αφήνοντας χρεωμένο το ταμείο της σχολής. Εν τω μεταξύ η σχολή εξέδιδε και εφημερίδα την «γεωργική εφημερίδα των γεωργικών εργασιών της εν Τυρύνθι Γεωργικής Σχολής» από την οποία εκδόθηκαν μόλις 3 τεύχη το πρώτο τον Απρίλιο του 1859, το δεύτερο το Οκτώβριο του 1859 και το τρίτο τον Φεβρουάριο του 1860.

Η εφημερίδα «Βελτίωσις» της Τρίπολης κατηγορούσε συχνά τον διευθυντή Καμποκάσο. Από άρθρα της εφημερίδας, τον Μάιο του 1858 μαθαίνουμε ότι το ίδρυμα είχε επέλθει σε δυσχερή κατάσταση, ότι δεν υπηρετούσε πλέον τον σκοπό για τον οποίο συστάθηκε και θα έπρεπε να ανακάμψει ή να διαλυθεί. Η εφημερίδα αναφέρεται στην εποχή Καποδίστρια για την σχολή, και τις ελπίδες που υπήρχαν τότε, στην συνέχεια αναφέρεται στις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι διευθυντές του ιδρύματος. Παρόλα τα προβλήματα όμως κάθε καινούργιος σπόρος που καλλιεργούταν στις επαρχίες της Πελοποννήσου είχε προέλθει από το Αγροκήπιο. Επιπλέον η εφημερίδα επαινεί την διεύθυνση του Αγροκηπίου επί Πρώϊου, αλλά αποκαλύπτει και τα μειονεκτήματα του χαρακτήρα του πρώην διευθυντή που υπήρξαν η αφορμή για την απομάκρυνση του. Μετά τον Πρώϊο θεωρήθηκε σκόπιμο να ανατεθεί η διεύθυνση σε ξένο. Η κυβέρνηση με μεγάλη προθυμία πλήρωσε μεγάλα χρηματικά ποσά για την πρόσληψη του Γάλλου Καμποκάσου ο οποίος υπήρξε αναποτελεσματικός. Η «Βελτίωσις» μας πληροφορεί ότι οι βασιλείς επισκέφτηκαν εκείνη την εποχή το ίδρυμα, ο Καμποκάσος όμως τους απέκρυψε την κατάσταση που είχε περιέλθει το ίδρυμα. Η εφημερίδα επανέρχεται στην πρόταση της για επαναπρόσληψη του Πρώϊου, που είναι σε θέση να ανυψώσει την σχολή. Η «Βελτίωσις» εξήρε και τον τότε υποδιευθυντή Κροκίδα που τον θεωρούσε πολύ καλύτερο από τον Γάλλο. Επιπλέον αναγνωρίζει την χρησιμότητα του ιδρύματος για την Πελοπόννησο, υποστηρίζοντας ότι είναι η πιο γεωργική και βιομηχανική περιοχή της χώρας με τον πιο εργατικό και προσοδοφόρο πληθυσμό προς το κράτος. Παρόλα αυτά η μόνη γεωργική σχολή της Πελοποννήσου υπό την διαχείριση ενός καλοπληρωμένου διευθυντή κινδύνευε να κλείσει. Ακόμα η ίδια εφημερίδα πρότεινε εκτός από την αναζωογόνηση του Αγροκηπίου και την ίδρυση και άλλου σχολείου στην Αρκαδία. Στις 10 Φεβρουαρίου 1859 το Υπουργείο Εσωτερικών με τον νόμο 890 υπέδειξε μέτρα προκειμένου να κάνει αποτελεσματικότερη και πρακτικότερη την διδασκαλία της σχολής. Υπέδειξε καταρχήν η σχολή να διαθέτει 20 σπουδαστές, 6 από κάθε νομό της χώρας. Επιπλέον να είναι οι μαθητές μέχρι είκοσι ετών, να είναι υγιείς και να γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση. Η υποτροφία συστήθηκε στις 45 δρχ. την οποία στερούνται οι προ διατίας αποπεμπόμενοι λόγω κακής διαγωγής. Επίσης η διαταγή αναφέρει ότι η εκμάθηση θα έπρεπε να είναι πρακτική ως προς τις εξελιγμένες μεθόδους της γεωργίας και την χρησιμοποίηση των εργαλείων και εργασιών, και θεωρητική ως ον αφορά την διευκρίνιση της λειτουργίας αυτών των μεθόδων. Επιπλέον θα ορίζονταν

βραβεία, γεωργικά εργαλεία που θα δίνονταν κατά τις εξετάσεις και τους γεωργικούς διαγωνισμούς και χρηματικό ποσό που θα δινόταν στον αριστούχο προκειμένου να δημιουργήσει το δικό του αγροκήπιο. Τέλος σύμφωνα με την διαταγή με τον διορισμό των σπουδαστών και βαθμιαία θα παύονταν οι χειρωνακτικές εργασίες για το μόνιμο προσωπικό τις οποίες θα αναλάμβαναν πλέον οι μαθητές.

Το 1859 το Αγροκήπιο χρησιμοποιεί την θεριστική μηχανή του Μάρκ Κόρμινγκ. Η μηχανή οδηγείται από δύο ή τέσσερα άλογα και δύο άντρες εκ των οποίων ο ένας καθοδηγεί τα άλογα και ο άλλος βγάζει τα θεριζόμενα. Επίσης την ίδια περίοδο η σχολή χρησιμοποιεί και αλωνιστική μηχανή την οποία σέρνουν δύο άλογα. Την 16 Ιανουαρίου 1860 το Υπουργείο Εσωτερικών κοινοποίησε προς τον νομάρχη Αργολιδοκορινθίας, κανονισμό για την γεωργική σχολή της Τίρυνθας. Ο κανονισμός ήταν αποτέλεσμα συνεργασίας του Υπουργείου Εσωτερικών και του διευθυντή Καμποκάσου. Με πρωτοβουλία του υπουργείου η διδασκαλία των μαθημάτων μετατρεπόταν σε πιο πρακτική. Το δεύτερο άρθρο αναφερόταν στο προσωπικό, που όριζε στα πέντε άτομα, καθώς και διευθυντή, δύο αρχιζευγίτες και αρχικηπουρό. Τα άρθρα 3-5 αναφερόντουσαν στα κριτήρια εισαγωγής των μαθητών, ξεκαθαρίζοντας μάλιστα ότι δεν θα γίνουν δεκτοί σπουδαστές που ανήκαν σε αγροτικές οικογένειες. Το ένατο άρθρο καθόριζε ότι οι μαθητές θα έπαιρναν μέρος στις χειρωνακτικές εργασίες του ιδρύματος σαν εργάτες. Το δέκατο άρθρο έκανε σαφές ότι για τις δραστηριότητες του ιδρύματος θα δινόταν αναφορά. Τέλος, τα άρθρα 11 και 12 αναφέρονται στην επιπρόσθετη ενίσχυση της διδασκαλίας, επιπλέον στην σχολή λειτούργησε και σιδηρουργείο.

Τα μόνα γεωργικά ιδρύματα που λειτουργούσαν τότε στην Ελλάδα ήταν η γεωργική σχολή Τίρυνθας και το Δενδροκομείο Αθηνών. Το ελεγκτικό συνέδριο μέσω του Υπουργείου Εσωτερικών ζήτησε τα παραπάνω ιδρύματα να καταθέσουν τους λογαριασμούς διαχείρισής τους. Τα συγκεκριμένα ιδρύματα δεν είχαν κληθεί ξανά να δώσουν αναφορά εσόδων και εξόδων. Ο Δ. Αινιάν υπάλληλος του τμήματος Δημόσιας Οικονομίας και συντάκτης γεωργικής εφημερίδας κάλεσε σε αναφορά τους προϊστάμενους των γεωργικών ιδρυμάτων. Όσον αφορά στην περίπτωση του διευθυντή της γεωργικής σχολής Τίρυνθας Καμποκάσου, ο Αινιάν αναφέρει ότι ο Γάλλος απέδωσε περιληπτικούς λογαριασμούς της τριετίας, αλλά ο λογαριασμός αυτός δεν ήταν σαφής και αξιόπιστος. Ζητήθηκε λοιπόν από τον Καμποκάσο να καταθέσει σωστά τα στοιχεία αλλά αυτός απέφυγε, δηλώνοντας παράλληλα ότι θα ήταν σκόπιμο να ενοικιαστεί το κατάστημα. Ο διευθυντής για να γίνει πιο πειστικός δήλωσε ότι οι συνθήκες τον ανάγκαζαν να εγκαταλείψει την Ελλάδα και να φύγει για την πατρίδα του, ενώ ταυτόχρονα η διοικητική αρχή του Ναυπλίου, συνεργός στο σχέδιο του Καμποκάσου προφασιζόταν ότι μόνο υπό την διεύθυνση του τωρινού προϊστάμενου η σχολή μπορούσε να υπάρξει και να λειτουργήσει. Με αυτόν τον τρόπο πίστεψαν μαζί με άλλους ισχυρούς από την Αθήνα ότι θα πετύχαινε τον σκοπό της ενοικιάσεως. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα ήταν ιδιαίτερα αρνητικό για τον σκοπό για τον οποίο συστάθηκε η σχολή, θα αποδεικνυότανε επιζήμια για το ελληνικό δημόσιο και ωφέλιμη για τον Καμποκάσο. Ο Αινιάν στην συνέχεια υποστηρίζει ότι αν και

δεν ήταν σε θέση να επιβάλει την όποια επιλογή του στον υπουργό για το συγκεκριμένο θέμα, οι απόψεις του έγιναν δέκτες.

Ο Καμποκάσος αφού απέτυχε να πείσει για την ενοικίαση, εγκατέλειψε την Ελλάδα μη καταθέτοντας τον λογαριασμό που του είχε ζητηθεί αλλά αποσπώντας μάλιστα και χρηματικό ποσό από τα έσοδα του καταστήματος. Ο διευθυντής ενεργούσε με την άγνοια του υπουργείου και με την κάλυψη της διοικητικής αρχής του Ναυπλίου. Μετά από αυτό ο Αινιάν μετέβη στην Τίρυνθα και στο γεωργικό σχολείο προκειμένου να απογράψει τον ακριβή αριθμό κινητών και ακινήτων, την ηλικία των πτηνών, και τον τύπο των γεωπονικών εργαλείων. Οι οδηγίες που έλαβε ο Αινιάν είχαν να κάνουν και με την διαχείριση από την παρερχόμενη αρχή και με την υποβολή εκθέσεως για πιο σωστή και οικονομική πολιτική του καταστήματος. Η παράδοση της νέας διεύθυνσης θα γινόταν στον καθηγητή Κανδάκη με την παρουσία του νομάρχη. Σύμφωνα με την έκθεση που ετοίμασε ο Αινιάν έγινε και αναφορά στην ποσότητα του σιταριού, του κριθαριού, του κεριού, του μελιού και του καπνού που βρέθηκαν στις αποθήκες. Επιπλέον αναφέρει πια είδη κρατήθηκαν και ποια πωλήθηκαν. Επίσης αναφέρεται σε 7 άροτρα, μια σβάρνη, μια πλάστιγγα και άλλα προϊόντα που πούλησε ο Καμποκάσος για να εισπράξει 1637δρχ. Όσον αφορά το Αγροκήπιο η έκθεση αναφέρει ότι δεν υπήρχε καμία καλλιέργεια, ότι κανένας σπόρος συκιά δεν βλάστησε αφού η σπορά δεν έγινε σε σωστή χρονική περίοδο. Επιπλέον υπήρχαν σε γλάστρες φυτεμένα για λόγους εντυπωσιασμού εισαγόμενα φυτά και ελάχιστες νεραντζιές. Ακόμα κατεγράφησαν έως και 2.000 φυτά εκ των οποίων τα μισά καρποφόρα και όχι εμβολιασμένα και τα υπόλοιπα διακοσμητικού τύπου. Όσον αφορά τα ζώα υπήρχαν άλογα, αρσενικά και θηλυκά αλλά καμία πρωτοβουλία για να υπάρξει αναπαραγωγή. Το ίδιο πρόβλημα αναφερόταν και για τα 168 πρόβατα. Ο Γάλλος είχε ευνουχίσει τα κριάρια αλλά και τα γουρούνια προκειμένου να μην υπάρχει αναπαραγωγή. Ο Αινιάν απέδωσε αυτήν την κίνηση στην προσπάθεια του Καμποκάσου να μειώσει τα έσοδα προκειμένου να τελεσφορήσει η ενοικίαση του ιδρύματος.

Τον Καμποκάσο διαδέχτηκε ο Πρώϊος για ελάχιστο χρονικό διάστημα αφού σύντομα απεβίωσε. Όπως μας αναφέρει ο Αποστολόπουλος μετά τον θάνατο του Πρώϊου αναλαμβάνει την διεύθυνση ο Ηλιόπουλος το 1861 ερχόμενος επιστήμονας από την Ευρώπη. Σύμφωνα με τον Αποστολόπουλο με τον ερχομό του Ηλιόπουλου η σχολή άρχισε να επανακάμπτει, να παραδίδονται πλέον κανονικά τα μαθήματα και να λειτουργούν κανονικά πλέον οι βάσεις όσον αφορά το θεωρητικό και πρακτικό μέρος της διδασκαλίας. Δυστυχώς για την σχολή το 1862 μετετράπη σε στραταρχείο του βασιλικού στρατού προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι αντάρτες και οι μαθητές την εγκατέλειψαν. Ο Ν. Παπαλεξόπουλος υπουργός των εσωτερικών στις 3 Μαΐου 1861 καταθέτει εγκύκλιο σχετικά με την εξαίρεση της στράτευσης για τους σπουδαστές της σχολής. Παρ' όλες τις ενέργειες ανταπόκριση του κοινού δεν υπήρξε.

Στις 15 Αυγούστου 1861 η «Εφημερίς της Γεωργίας» δημοσιεύει το άρθρο «περί γεωργικής εκπαιδεύσεως». Το άρθρο αναφέρει ότι πριν από καιρό πάρθηκαν μέτρα για την αναδιοργάνωση της γεωργικής σχολής Τίρυνθας, και

ανέλαβε διευθυντής ο Α. Ηλιόπουλος και καθηγητής γεωργίας ο Α. Μιχαλόπουλος. Το άρθρο συνεχίζει λέγοντας πως εκτός από τους Χ. Παμπούκη, Κόντη, Σακελαρίδου προσελήφθη στο εκπαιδευτικό προσωπικό και ο Ν. Καραπαύλος προκειμένου να διδάξει αγροτικό δίκαιο. Το πρόγραμμα διδασκαλίας αναφέρει η εφημερίδα είχε εκδοθεί πριν από καιρό και είχε σταλεί σε διοικητικές υπηρεσίες, Μονές και ισχυρούς γαιοκτήμονες προκειμένου να προσελκύσουν σπουδαστές αλλά κανείς από αυτούς δεν ανταποκρίθηκε σε αυτό τον σκοπό, να βοηθήσουν την προσπάθεια της κυβέρνησης. Στην συνέχεια η εφημερίδα αναρωτιέται πως είναι δυνατόν να υπάρχει τόση επιθυμία για σπουδές σε άλλους τομείς αλλά όχι στην γεωργία. Παρ' όλες τις αντιξοότητες η κυβέρνηση συνέχισε να επιμένει για την προσέλκυση σπουδαστών και στις 7 Σεπτεμβρίου 1861 το Υπουργείο Εσωτερικών στέλνει σχετική εγκύκλιο την υπ' αριθμόν 68 προς τους νομάρχες και έπαρχους του κράτους. Η εγκύκλιος ανέφερε ότι για να προσελκύσουν τους νέους να σπουδάσουν το γεωργικό αντικείμενο, θα τους προσλάμβαναν αφού αποφοιτούσαν σε σχετικές δημόσιες υπηρεσίες. Μάλιστα οι αριστεύσαντες θα συνέχιζαν αν το δημόσιο είχε την δυνατότητα, τις σπουδές τους στην Ευρώπη για να εξειδικευτούν. Με την επιστροφή τους στην Ελλάδα συνεχίζει η εγκύκλιος οι νέοι επιστήμονες θα διορίζονταν είτε ως διευθυντές γεωργικών ιδρυμάτων είτε ως εκπαιδευτές σε γεωργικά σχολεία. Από την εφημερίδα της γεωργίας μαθαίνουμε ότι η σχολή της Τίρυνθας το 1861 πουλούσε ζώα. Από έγγραφο του Υπουργείου Εσωτερικών προς τους νομάρχες και τους έπαρχους μαθαίνουμε ότι στην σχολή υπήρχαν, κριάρια, πρόβατα και χοίροι αρίστης ποιότητας, που θα πωλούνταν σε όλη την επικράτεια.

Τον Μάρτιο του 1864 ο Ηλιόπουλος εξαγγέλλει την έκδοση εφημερίδας υπό τον τίτλο «γεωργικά». Την ίδια χρονιά η εθνοσυνέλευση θα καταργήσει την θεωρητική διδασκαλία. Για τον λόγο αυτό απολύθηκε ο καθηγητής Μιχαλόπουλος και αργότερα ο διευθυντής Ηλιόπουλος, για να αναλάβει την διεύθυνση από το 1865 μέχρι το 1866 ο Κωστάκης. Τον Οκτώβριο του 1864 η εθνοσυνέλευση παρουσιάζεται ιδιαίτερα νωχελική όσον αφορά οικονομικές δαπάνες για την σχολή. Ο Αποστολόπουλος στα 1864 αναφέρει ότι εκτός από τα υπόλοιπα προβλήματα που αντιμετώπιζε η σχολή, δεν υπήρχε και μια σταθερή κυβέρνηση που θα προσπαθήσει να στηρίξει το σκοπό για τον οποίο ιδρύθηκε. Ο Αποστολόπουλος θα αναλάβει την διεύθυνση της σχολής το 1866⁶.

1.3.4 Δ' περίοδο (1866-1872)

Το 1866 ο Αποστολόπουλος αναλαμβάνοντας την διεύθυνση της γεωργικής σχολής Τίρυνθας, του ανατέθηκε από την κυβέρνηση να συλλέξει τα γεωργικά προϊόντα που θα αποσταλούν στην παγκόσμια έκθεση Παρισιού. Πράγματι ο διευθυντής απομακρύνθηκε από την σχολή για περίπου 5 μήνες. Όταν επέστρεψε ο Αποστολόπουλος διαπίστωσε ότι το ίδρυμα δεν ανταποκρινόταν στον σκοπό για τον οποίο συστάθηκε, καθότι η γεωργία στην χώρα δεν είχε διατελέσει καμία πρόοδο. Το πρόβλημα αυτό δεν απέκρυψε ο διευθυντής και

⁶ Δ. Λ. Ζωγράφος, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαιδύσεως, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ 114-117, 121-122, 124-138, 164, 170-171.

τον Οκτώβριο του 1886 υπέβαλε εκτενή έκθεση ζητώντας να παρθούν πρωτοβουλίες για την αντιμετώπισης του προβλήματος. Αντί για την απάντηση ο Αποστολόπουλος διατάχθηκε να πάει στην Αθήνα προκειμένου να πάρει μέρος στην κεντρική επιτροπή που θα έστελνε τα Ελληνικά προϊόντα στην παγκόσμια έκθεση Παρισιού το 1867. Ο Αποστολόπουλος μάλιστα στάλθηκε σαν αντιπρόσωπος της Ελλάδος στην εν λόγω έκθεση. Επιστρέφοντας από την έκθεση τον Οκτώβριο του 1867 διαπίστωσε ότι η κατάσταση της σχολής δεν είχε βελτιωθεί καθόλου, καθώς και ότι ο υποβολήν προϋπολογισμός της σχολής δεν εξετάστηκε από τον κρατικό προϋπολογισμό του 1867 καθώς και ότι δεν εκλήφθηκαν αποφάσεις για τα έξοδα της σχολής. Μετά από αυτό υποβλήθηκε και άλλη έκθεση στο υπουργείο για την οποία δεν ελήφθη απάντηση.

Διαπιστώνοντας ο Αποστολόπουλος το αδιέξοδο συνέταξε μια γενική έκθεση περιγράφοντας την κατάσταση της σχολής τονίζοντας πως, ότι ήταν να προσφέρει για το σκοπό της προσέφερε. Το υπόμνημα αυτό δημοσιεύτηκε το 1868. Γράφοντας το ίδιο έτος ο Αποστολόπουλος αναφέρει ότι το κατάστημα είχε σκοπό να μεταδώσει τις απαραίτητες γνώσεις προκειμένου να βελτιώσει τα γαιοκτήματα, να αυξήσει τα εισοδήματα, να κάνει τον γεωργό να αγαπήσει την γεωργία, να του εμπνεύσει την πηγή του πλούτου, να τον απομακρύνει από τον υπόκοσμο, να κάνει τους αδαείς να μιμηθούν τις εξειδικευμένες πρακτικές του, και τέλος να καταστήσει ευυπόληπτη την κοινωνική τάξη των γεωργών. Συνεχίζει ο διευθυντής λέγοντας ότι το αναπάντεχο τέλος του ιδρυτή, η οικονομική λιτότητα, η ανυπαρξία επαγγελματιών που να ενστερνίζονται τις απόψεις του ιδρυτού διαστρέβλωσαν τελικώς την πορεία της σχολής. Συγκρίνοντας μάλιστα την σχολή με τα υπόλοιπα εκπαιδευτήρια της χώρας ανέφερε ότι δεν υπάρχει σχετική πρόοδος. Συνεχίζει ο Αποστολόπουλος αναφέροντας ότι οι εκπαιδευτικοί που διορίστηκαν στο ίδρυμα μετά το 1850 ήταν καθηγητές του γυμνασίου, ιατροί, δικηγόροι κτλ. Αλλά κανείς δεν είχε ειδικότητα σχετική με την γεωργία. Όσον αφορά τους μαθητές ο Αποστολόπουλος γράφει ότι οι περισσότεροι από αυτούς δεν είχαν ούτε ταλέντο στην γεωργία ούτε τις στοιχειώδεις γραμματικές γνώσεις αλλά ούτε και σωστή αγωγή. Οι περισσότεροι από αυτούς πήγαιναν για τον μισθό και για να συμπληρώσουν το σύνολο των συστημένων αιτήσεων, άλλοι από αυτούς εγκατέλειπαν την σχολή, μετά από λίγο, και άλλοι είχαν ανάρμοστη συμπεριφορά. Επιπλέον ο Αποστολόπουλος προτείνει την αυτοτέλεια της σχολής, λέγοντας πως αν η σχολή ήταν ανεξάρτητη όπως η Ριζάρειος σχολή, ούτε καταπατήσεις, ούτε σφετερισμοί γαιών θα γίνονταν και ότι το δημόσιο ήταν κακός διαχειριστής του κτήματος. Και είχε δίκιο ο διευθυντής όταν υποστηρίζει ότι ένας λόγος οπισθοδρόμησης της σχολής ήταν η εξάρτηση της από το Υπουργείο Εσωτερικών.

Από το 1861 η σχολή θα λάβει μέρος σε 4 μεγάλες ευρωπαϊκές εκθέσεις και σε μία εγχώρια των Ολυμπίων το 1859. Σε αυτή μάλιστα έστειλε τα προϊόντα της και απέσπασε μάλιστα βραβεύσεις όπως συνέβη άλλωστε σε τρεις από τις τέσσερις από τις ευρωπαϊκές εκθέσεις. Το 1866 ο Δεληγιάννης και ο Ζηνόπουλος στα σχόλια της Ελληνικής νομοθεσίας ανέφεραν ότι η λειτουργία του γεωργικού σχολείου της Τίρυνθας αποσπούσε υψηλά χρηματικά ποσά.

Συνεχίζοντας αναφέρουν ότι από τους προϋπολογισμούς διαπίστωσαν ότι οι δαπάνες ήταν μεγαλύτερες από τις εισπράξεις του γεωργικού σχολείου και του Ιππορφοβείου και ότι ακόμα απασχολούνταν 13.000 στρέμματα εξαιρετικής ποιότητας. Επιπλέον ανέφεραν ότι στο Ιππορφοβείο, το γένος των ίππων χειροτέρευε, ότι το γεωργικό σχολείο δεν είχε συνδράμει καθόλου στην πρόοδο της γεωργίας στην Αργολίδα και ότι τα κτήματα της σταφιδαμπέλου και ο κήπος που διατηρούνταν από τις τοπικές γεωργικές δραστηριότητες με το που παραδόθηκαν στο κατάστημα εγκαταλείφθηκαν. Η παραπάνω κριτική είναι άδικη και αυστηρή κατά του ιδρύματος, καθώς στην έκθεση του Δεληγιάννη αναγνωρίζονται οι δυσκολίες που αντιμετώπισε ο Πρώϊος αλλά και ο Καμποκάσος έστω και αν οι ενέργειες του δεν ήταν ενδεδειγμένες. Ο Δεληγιάννης και ο Ζηνόπουλος, υψηλόβαθμοι υπάλληλοι του υπουργείου Εσωτερικών και πετυχημένοι αργότερα πολιτικοί, υπήρξαν θύματα της κρατικής γραφειοκρατίας.

Η απάντηση του Αποστολόπουλου ήταν το υπόμνημα με τον τίτλο «Στατιστική πληροφορία περί σχολής ή έσοδα και έξοδα αυτής από του 1829-1863». Αναφέρει ο διευθυντής υπέρ της σχολής το 1868, ότι η σχολή είχε 39 χρόνια διάρκειας από την ίδρυση της. Συνεχίζει αναφέροντας τα έσοδα από την εποχή ίδρυσης της, και τα έξοδα για τις εγκαταστάσεις, τις καλλιέργειες, τα υλικά και τις δαπάνες και όπως υποστηρίζει αποδεικνύεται ότι οι δαπάνες δεν ανταποκρίνονταν στα νούμερα τα οποία οι επικριθέντες διέδιδαν. Επίσης υποστηρίζει ο Αποστολόπουλος ότι θα έπρεπε να σταματήσουν οι σχετικές επικρίσεις, δεδομένου ότι και στην Ευρώπη οι αντίστοιχες σχολές δεν είχαν σκοπό την κερδοσκοπία αλλά την πρόοδο της γεωργίας στην χώρα. Ο Ι. Σκαλτσούνης αναφέρει στις «Σκέψεις» του και αποδεικνύει με μαθηματικό τρόπο, ότι η αξιοποίηση των κτημάτων από την σχολή και οι εισπράξεις από τις καλλιέργειες ισοδυναμούσαν με τις κρατικές δαπάνες για την συντήρηση του ιδρύματος. Ο Αποστολόπουλος έγραψε ότι θα έπρεπε να υπάρχουν επιθεωρητές της γεωργίας κατά νομούς και κυρίως για το γεωργικό κατάστημα με ειδικότητα σχετική με τον κλάδο. Στο παρελθόν είχαν εξουσιοδοτηθεί πολλοί επιθεωρητές από την κυβέρνηση, όχι όμως για να ελέγξουν αν η διεύθυνση προβαίνει σε σφετερισμούς. Ο Αποστολόπουλος μας πληροφορεί ότι στα αντίστοιχα ευρωπαϊκά υπουργεία γεωργίας της εποχής ο υπουργός ήταν επιστήμονας του γεωργικού κλάδου, και ότι όλοι όσοι δούλευαν στο υπουργείο ήταν απόφοιτοι γεωργικών σχολών. Ο διευθυντής όσον αφορά τις εγκαταστάσεις της σχολής υποστηρίζει ότι είναι ασύμφορες και μη κατάλληλες καθώς και ότι ήταν μικρές για να καλύψουν τις ανάγκες της σχολής, επιπλέον δεν θεωρεί την θέση που χτίστηκε το Αγροκήπιο την δέουσα. Όσον αφορά τα αμπέλια της σχολής υπογραμμίζει ότι αυτά για πολλά χρόνια έμεναν ακαλλιέργητα, καθώς η κυβέρνηση δεν χορηγούσε τα απαραίτητα μέσα για την καλλιέργεια τους, και όταν τα χορηγούσε είχε περάσει πια η κατάλληλη εποχή. Εν τω μεταξύ ο διευθυντής ζητούσε επανειλημμένα να ξεριζώσουν τα αμπέλια προκειμένου να φυτευτούν άλλοι σπόροι, αλλά το Υπουργείο Εσωτερικών δεν ενέκρινε την πρωτοβουλία. Επίσης υπήρχαν 35 αγλαδιές μεγάλης ηλικίας από τις οποίες μόνο 5 είχαν κεντρωθεί, το ίδιο πρόβλημα υπήρχε και στα ελαιόδεντρα. Για τα ζαχαροκάλαμα και τις γλυκοπατάτες, που καλλιεργήθηκαν

επιτυχώς, δεν έγινε καμία χημική ανάλυση. Ο Αποστολόπουλος μας πληροφορεί για τις ζημιές που έκαναν στα κτήματα της σχολής οι ενοικιαστές. Υποστηρίζει ότι μόνο το Αγροκήπιο είχε την δυνατότητα να προβεί στις κατάλληλες ενέργειες και να αξιοποιήσει τις γαίες, και ότι οι ενοικιαστές από την ενοικίαση των οποίων το δημόσιο εισέπραττε ελάχιστα. Στη συνέχεια ο διευθυντής αναρωτιέται γιατί δεν κατασκευάστηκαν δρόμοι εντός του Αγροκηπίου το οποίο είχε έκταση 2.000 στρέμματα, για την διέλευση ζώων και αμαξιών. Επιπλέον γράφει ο διευθυντής ότι το μόνιμο προσωπικό του ιδρύματος στο παρελθόν αποτελούταν από πολλά άτομα, αλλά επί των ημερών του αν και υπήρχαν οι ίδιες απαιτήσεις, για λόγους οικονομικούς το προσωπικό είχε μειωθεί. Εκτός του διευθυντή υπήρχαν ο χοιροβοσκός, ο ζευγίτης, ο αρχικηπουρός, ο ποιμένας και ο υπηρέτης. Τέλος ο Αποστολόπουλος ζητεί το ενδιαφέρον της πολιτείας, ζητάει την ανάδειξη πολλών γεωπόνων. Επικαλείται την συνδρομή του τύπου και αναρωτιέται γιατί ο τύπος δεν ασχολούταν με την γεωργία παρά μόνο με την πολιτική. Επικαλείται το ενδιαφέρον των πεφωτισμένων κληρικών, των ποιητών, των ακαδημαϊκών προκειμένου να αναβαθμιστεί η σχολή ως προς την Ελληνική κοινωνία. Ήθελε να καταστεί η σχολή πιο ωφέλιμη, πιο συμβατή με τις ανάγκες της Ελληνικής γεωργίας. Καταθέτει λοιπόν σχέδιο για την κατάρτιση επιτροπής με συμμετοχή επιστημόνων, για να μπουν οι βάσεις ενός αποτελεσματικού συστήματος και πρότεινε συστήματα αναβάθμισης της σχολής.

Από το 1866 αρχίζει η διάλυση της σχολής λόγω προϋπολογισμού, με υπουργό τον Κ. Λομβάρδο. Πριν από έτη η γεωργική σχολή Τίρυνθας αναφέρει ο υπουργός εξωτερικών είχε σταματήσει να ανταποκρίνεται στον αρχικό σκοπό της και δεν υπήρχε κανένας λόγος περαιτέρω λειτουργίας της. Για αυτό δεν θα υποβαλλόταν νέο νομοσχέδιο στην βουλή, αλλά θα συστηνόταν προς το παρόν μία σχολή στην Αθήνα και αργότερα θα ακολουθούσαν και άλλες πρακτικές σε άλλους νομούς. Έτσι δεν επρόκειτο να υπάρξει άλλη πίστωση για τη σχολή παρά μόνο 1000δρχ που κρίθηκαν απαραίτητες για την διατήρηση της σχολής μέχρι την εκ νέου σύσταση άλλου οργανισμού, μέχρι τότε οι γαίες της σχολής θα ενοικιάζονταν μέσω δημοπρασίας.⁷

⁷ Δ. Α. Ζωγράφος, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαιδεύσεως, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ 172-199, 207.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η γεωργική εκπαίδευση μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας.

2.1 Το πρώτο σχέδιο νόμου για την γεωργική εκπαίδευση-1884

Το 1884 στην εφημερίδα «Φωνή» της Κέρκυρας ο Αποστολόπουλος δημοσιεύει άρθρο σύμφωνα με τον τίτλο γεωργική και βιομηχανική εκπαίδευση του κληροδοτήματος Π. Τριανταφυλλίδου. Αναφέρει ότι στην Ελλάδα δεν υπάρχει καθόλου γεωργική μόρφωση και ότι η γεωργική εκπαίδευση δεν γίνεται να λάβει χώρα με μόνο τρία γεωργικά σχολεία, αλλά είναι ανάγκη να ιδρυθούν σχολεία σε όλη την Ελλάδα, αντίστοιχα με τις απαιτήσεις του κάθε νομού. Για τον λόγο αυτό αναφέρει ο συγγραφέας συντάχθηκε σχέδιο νόμου, η έρευνα του οποίου επικαλείται να γίνει αντικείμενο συζήτησης από την πολιτεία. Ο Αποστολόπουλος κατέθεσε το υπόμνημα με τον τίτλο «Γεωργική εκπαίδευσις δια του κληροδοτήματος Π. Τριανταφυλλίδου».

Το άρθρο 1. Σύμφωνα με το άρθρο 7 της 2 Μαΐου διαθήκης του Π. Τριανταφυλλίδου από την Γορτυνία και την από 2 Μαρτίου 1870 συγκατάθεση της συγκλήτου συστήνονται πρακτικές γεωργικές σχολές, μια σε κάθε νομό του κράτους και μια στην Βυτίνα Γορτυνίας, ιδιαίτερη πατρίδα του κληροδόχου.

1. Στο νομό Αττικής και Βοιωτίας συστήνεται γεωργική πρακτική σχολή.
2. Στο νομό Αργολιδοκορινθίας γεωργική πρακτική σχολή.
3. Στο νομό Μεσσηνίας σηροτροφική και συκοφυτική.
4. Στο νομό Λακωνίας σηροτροφική και ελαιοποιητική.
5. Στο νομό Αρκαδίας αμπελουργική και οινοποιητική.
6. Στην Βυτίνα δεντροκομική.
7. Στους νομούς Αχαΐας και Ήλιδας αμπελουργική και οινοποιητική.
8. Στους νομούς Ακαρνανίας και Αιτωλίας δενδροκομική και μελισσοτροφική.
9. Στους νομούς Φθιώτιδας και Φωκίδος δενδροκομική.
10. Στο νομό Ευβοίας αμπελουργική και οινοποιητική.
11. Στο νομό Κυκλάδων δενδροκομική και μελισσοτροφική.
12. Στο νομό Λαρίσης δενδροκομική.
13. Στο νομό Τρικάλων πρακτική γεωργική σχολή.
14. Στο νομό Κεφαλονιάς αμπελουργική και οινοποιητική
15. Στο νομό Ζακύνθου δεντροκομική, αμπελουργική και οινοποιητική.

Όλες θα φέρουν το όνομα «Τριαναφυλλίδειο γεωργική σχολή»

Το άρθρο 2. Για την συντήρηση των σχολείων θα δίνονται οι τόκοι του κληροδοτήματος Τριανταφυλλίδου κατατιθέμενα στην Εθνική Τράπεζα. Προστίθενται ακόμα τα κληροδοτήματα και τα κληροδοτηθέντα. Επειδή δεν αρκούν αυτά, το κόστος θα καλυφθεί από τον κρατικό προϋπολογισμό.

Το άρθρο 3. Αναφέρεται στον τρόπο εξεύρεσης της έκτασης που θα εγκατασταθεί το εκάστοτε κατάστημα.

- Το άρθρο 4. Αναφέρεται στα του προσωπικού, στα προσόντα και το μισθολόγιο.
- Το άρθρο 5. Αναφέρεται στους εισαχθέντες σπουδαστές.
- Το άρθρο 6. Αναφέρεται στην φοίτηση και στον χρόνο εκμάθησης.
- Το άρθρο 7. Αναφέρεται στο ποινολόγιο των μαθητών.
- Το άρθρο 8 και 9. Αναφέρεται στην αποπομπή ή εκδίωξη μαθητών.
- Το άρθρο 10. Αναφέρεται στις εξετάσεις.
- Το άρθρο 11. Αναφέρεται στην σύσταση εφορειών για την εποπτεία των μαθητών.
- Το άρθρο 12. Αναφέρεται σε υποβολή εκθέσεως του διευθυντή για τις δραστηριότητες της σχολής.
- Το άρθρο 13. Αναφέρεται στην δυνατότητα δαπάνης των τόκων και κληροδοτημάτων μετά από σχετική άδεια.
- Το άρθρο 14. Οποιαδήποτε δαπάνη εγκρίνεται από το υπουργείο.⁸

2.2 Το νομοσχέδιο επί Χ. Τρικούπη και ο νόμος ΑΦΜΒ/1887

Τον Φεβρουάριο του 1884 η κυβέρνηση Τρικούπη μέσω του υπουργού εσωτερικών Λομβάρδου προβαίνει σε διάβημα για την ίδρυση γεωργικών εκπαιδευτικών κέντρων. Ο νόμος ΑΦΜΒ πρόβλεπε την σύσταση τριών γεωργικών σχολών με την επωνυμία «Τριανταφυλλίδεια». Τα σχολεία αυτά επρόκειτο να λειτουργήσουν στο κτήμα Ρούφ, στην Τίρυνθα και το τρίτο σε ένα από τα εθνικά κτήματα της Λάρισας.

Το σχέδιο νόμου αποτελείται από 23 Άρθρα:

- Το άρθρο 1. κατονομάζει τα τρία εκπαιδευτήρια ως «Τριανταφυλλίδεια» με σκοπό ίδρυσης τους την πρακτική γεωργική μόρφωση μέσω διδασκαλίας των αποτελεσματικότερων μεθόδων καλλιέργειας της γης και ανατροφής των φυτών και ζώων.
- Το άρθρο 2. αναφέρεται στον τόπο που θα ιδρυθούν τα τρία γεωργικά σχολεία. Στο σχολείο της Τίρυνθας θα περιληφθεί και το Ιπποφορβείο.
- Το άρθρο 3. αναφέρεται στην τροφή, στην κατοικία, στον ιματισμό, και στις ασχολίες των εκπαιδευόμενων οι οποίες δεν θα διαφέρουν από τις αντίστοιχες των μελών της γεωργικής τάξης.
- Το άρθρο 4. ορίζει την ηλικία των εκπαιδευόμενων μεταξύ 14 και 18 ετών, αναφέρεται επίσης στην κατάσταση υγείας και μόρφωσης των μαθητευόμενων, οι οποίοι θα πρέπει να έχουν απολυτήριο Ελληνικού σχολείου.
- Το άρθρο 5. αναφέρεται στον αριθμό των μαθητών και στην προβλεπόμενη προκαταβολή για τον καθένα από αυτούς.
- Το άρθρο 6. αναφέρεται στον χρόνο διδασκαλίας, το είδος αυτής και την ώρα που θα διατίθεται για κάθε είδος διδασκαλίας καθώς και τον χρόνο των διακοπών.
- Το άρθρο 7. ορίζει τις επιβαλλόμενες πειθαρχικές ποινές για τους μαθητευόμενους.

⁸ Δ. Α. Ζωγράφος, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαίδευσως, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ 16-19, 270-271.

Το άρθρο 8. ορίζει τις υποθέσεις του προσωπικού.
Το άρθρο 9. αναφέρεται στον διορισμό του λογιστή.
Το άρθρο 10. αναφέρεται στον τρόπο πρόσληψης του προσωπικού.
Το άρθρο 11. ορίζει την πρόσληψη διευθυντή και κατώτερου προσωπικού με την προσθήκη επιμίσθιου για αυτούς.
Το άρθρο 12. κάνει αναφορά στην κατοικία των υπαλλήλων.
Το άρθρο 13. ορίζει για το ποσό ακαθάριστου προσόδου του κτήματος υπέρ του διευθυντή και των υπαλλήλων της σχολής.
Το άρθρο 14. αναφέρεται στον καταρτισμό εφορευτικών επιτροπών.
Το άρθρο 15. αναφέρεται στην κατάρτιση του προϋπολογισμού της σχολής.
Το άρθρο 16. υποχρεώνει των διευθυντή σε υποβολή ετήσιας εκθέσεως.
Το άρθρο 17. αναφέρεται στον έλεγχο διαχειρίσεως της σχολής.
Το άρθρο 18. ορίζει τους τόκους κληροδοτήματος για το 1883, όσον αφορά τις οικοδομές, τα γεωργικά εργαλεία και την συντήρηση των σχολείων.
Το άρθρο 19. απαγορεύει οποιαδήποτε προμήθεια ζώων και εργαλείων καθώς και την αγορά γαιών χωρίς προηγούμενη έγκριση του διευθυντή του σχολείου, της εφορευτικής επιτροπής και του αρμόδιου υπουργείου.
Το άρθρο 20. ορίζει ότι οι τόκοι του κληροδοτήματος μαζί με τα εισοδήματα των κτημάτων των σχολείων και τα δίδακτρα των μαθητευόμενων θα χρησιμεύουν για την συντήρηση και ανάπτυξη των γεωργικών κέντρων, σε περίπτωση ελλείμματος τα δημόσια ταμεία θα καλύπτουν τις ανάγκες.
Το άρθρο 21. ορίζει τον χρόνο εκποίησης των προϊόντων των σχολείων με δημοπρασία προκηρυσσόμενη από την εφημερίδα της κυβερνήσεως.
Το άρθρο 22. αναφέρεται στα καθήκοντα του προσωπικού και των εφορευτικών επιτροπών, στην οικονομική διαχείριση, στην τροφή, τον ιματισμό, των εξετάσεων και μαθημάτων και οποιαδήποτε δραστηριότητα των εκπαιδευόμενων.
Το άρθρο 23. ορίζει 2 έδρες για το σχολείο της Αθήνας προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες της θεωρητικής εκπαίδευσης⁹.

2.3 Η Κασσαβέτεια γεωργική σχολή Αιδινίου.

2.3.1 Α΄ περίοδος.

Πρώτος διευθυντής της Κασσαβέτειας γεωργικής σχολής υπήρξε ο Αριστείδης Μουράτογλου πτυχιούχος της γεωργικής σχολής της Ζάμπλου του Βελγίου. Στην σχολή Αιδινίου δίδαξε γενική γεωργία, γεωργική οικονομία και ζωοτεχνία. Σαν διευθυντής ο Μουράτογλου δημοσίευσε πολλά άρθρα σε Γερμανικά περιοδικά στα οποία υπήρξε συνεργάτης. Ο Μουράτογλου διετέλεσε διευθυντής της σχολής μέχρι της αρχές του 1893 και εργάστηκε με ιδιαίτερο ζήλο κατά την διάρκεια της σταδιοδρομίας του. Παράλληλα με τον διορισμό του Μουράτογλου, προσελήφθη σαν υποδιευθυντής της σχολής ο Σταμάτης Σταματιάδης πτυχιούχος της γεωργικής σχολής του Montpellier της

⁹ Δ. Α. Ζαγράφος, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαίδευσεως, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ 36.

Γαλλίας. Ο Σταματιάδης παρέμεινε στην σχολή μέχρι τα μέσα του 1891 και δίδαξε οινοποιία, χωρομετρία, στοιχεία των μαθηματικών και χημεία. Μετά τον Σταματιάδη την υποδιεύθυνση ανέλαβε ο Σπύρος Χασιώτης, τον Δεκέμβριο του 1891 και συνέχισε την διδασκαλία των ίδιων μαθημάτων του προκατόχου του, πτυχιούχος της γεωργικής σχολής του Grignon της Γαλλίας και πρώην καθηγητής του Τριανταφυλλίδειου γεωργικού σχολείου Αθηνών. Ο Χασιώτης υπέβαλε έκθεση στο Υπουργείο Εσωτερικών με τίτλο «Περί κατάλληλου εκλογής του σπόρου του σίτου προς ανάπτυξιν της εσοδείας αυτού». Επιπλέον προχώρησε στην έκδοση του περιοδικού «Γεωργική πρόοδος». Δεύτερος διευθυντής της σχολής προσελήφθη ο Ραϊνόλδος Δημητριάδης, γεννήθηκε στην Γερμανία και σπούδασε γεωπονία στην Γαλλία, στην γεωργική σχολή του Grignon. Ο Δημητριάδης παρέμεινε στην σχολή για 6 χρόνια και από ότι αναφέρει ο Γ. Κυριακός τα χρόνια αυτά υπήρξαν τα πιο αποτελεσματικά για την λειτουργία της σχολής. Ο Δημητριάδης παραιτήθηκε από την σχολή το 1900 λόγω της ρουτίνας της γραφειοκρατικής διοικήσεως όπως αναφέρει ο Κυριακός. Η παραίτηση του Δημητριάδη στοίχισε ιδιαίτερα στην πρόοδο και εξέλιξη της σχολής όπως αναφέρει ο Σ. Χασιώτης. Κατά την πρώτη περίοδο λειτουργίας της σχολής ασκούσαν ακόμη την υποδιεύθυνση της οι Γεώργιος Κυριακός και Αντώνιος Σμίτ. Ο Κυριακός γεννήθηκε το 1862 και αποφοίτησε από την γεωργική σχολή του Montpellier σαν αριστούχος και υπήρξε και διευθυντής του σχολείου της Αθήνας. Στην υποδιεύθυνση της σχολής παρέμεινε μέχρι τα τέλη του 1893 όπου και ξαναμετατέθηκε στην Αθήνα. Όσον αφορά τον Α. Σμίτ δεν είναι γνωστό ποτέ προσελήφθη στην υποδιεύθυνση της Κασσαβέτειου σχολής, στο αρχείο της σχολής κατά την πρώτη περίοδο που διασώθηκε βρίσκουμε την υπογραφή του σαν υποδιευθυντής στις αρχές του 1897. Ο Σμίτ απόφοιτος γεωργικής σχολής της Γερμανίας βρισκόταν στην σχολή κατά την διάρκεια του ελληνοτουρκικού πολέμου.

Η Κασσαβέτειος και Τριανταφυλλίδειος γεωργική σχολή Αιδινίου ξεκίνησαν την λειτουργία τους κατά της σχολική χρονιά 1888-1889 με διευθυντή τον Α. Μουράτογλου και υποδιευθυντή τον Σ. Σταματιάδη. Με βασιλικό διάταγμα οριστικέ ο αριθμός των μαθητών σε 20. Με έκθεση που υπέβαλε στο Υπουργείο Εσωτερικών στις αρχές του 1889 ο Μουράτογλου «Περί καταστάσεως του σχολείου και του κτήματος του Αιδινίου». Έγραψε πως οι μαθητές παρά τις όχι ιδιαίτερα ευνοϊκές συνθήκες ήταν ιδιαίτερα συνεπείς με τις πρακτικές ασκήσεις αλλά δυσκολεύονταν με τα θεωρητικά μαθήματα. Επιπλέον ο Μουράτογλου ζητούσε τον διορισμό ενός παιδονόμου, ενός οικονόμου και ενός λογιστή αποφοίτου γεωργικής σχολής της Ευρώπης, παραπονούμενος ότι η σχολή είχε ήδη αλλάξει τρεις λογιστές, αφού κανένας από αυτούς δεν διέθετε τα απαραίτητα προσόντα. Το σχολικό έτος 1889-90 φοιτούσαν 8 μαθητές στην πρώτη τάξη και 17 στην δευτέρα, ενώ διδάσκονταν τα ίδια μαθήματα και στις δύο τάξεις κάτι που συνεχίστηκε και στα επόμενα χρόνια λόγω έλλειψης εκπαιδευτικών. Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν :

- Γεωργία
- Ζωοτεχνία
- Σηροτροφία
- Φυσική
- Χημεία
- Μαθηματικά

- Αμπελουργία
- Μηχανική

- Βοτανική
- Οινοποιία

Κατά το σχολικό έτος 1890-91 δεν έγιναν εγγραφές νέων μαθητών λόγω έλλειψης χώρου και λειτούργησαν μόνο οι Β΄ και Γ΄ τάξεις. Την χρονιά αυτή αποφοίτησαν οι πρώτοι 17 μαθητές της Κασσαβέτειου και Τριανταφυλλίδειου σχολής. Παράλληλα ο Αποστολόπουλος εκδότης της «Γεωργικής εφημερίδας» πρότεινε την ίδρυση Τριανταφυλλίδειου γενικής γεωργικής ακαδημίας που θα περιελάμβανε την κτηνοτροφία, δασοκομία, γεωργία και μηχανική. Σύμφωνα με την πρόταση του Αποστολόπουλου η σχολή Αιδινίου θα μετονομαζόταν σε «Κασσαβέτεια πρακτική γεωργική σχολή» και θα φοιτούσαν σε αυτή απόφοιτοι του δημοτικού σχολείου με σκοπό την απόκτηση πρακτικών γνώσεων ενώ η ακαδημία θα είχε μετεκπαιδευτικό χαρακτήρα. Το σχέδιο του Αποστολόπουλου δεν έγινε δεκτό.

Κατά το σχολικό έτος 1892-93 φοιτούσαν στην πρώτη τάξη 6 μαθητές και στην δεύτερα 5, διδασκόμενοι χημεία, βοτανική, σηροτροφία, πρακτική δενδροκομία, γεωργία και μηχανική. Κατά το έτος αυτό ανέλαβε την διεύθυνση της σχολής ο Κυριακός, γεγονός που διαπιστώνουμε από την υπογραφή του στα αποτελέσματα των εξετάσεων με ημερομηνία 1 Αυγούστου 1893. Ο Μουράτογλου εν τω μεταξύ μετατέθηκε στη Αθήνα. Τον Απρίλιο του 1893 ο Κυριακός υπέβαλε έκθεση προς το Υπουργείο Εσωτερικών διαμαρτυρόμενος για την συμπεριφορά των μαθητών που ζητούσαν μείωση των πρακτικών μαθημάτων. Αναφερόταν επίσης ο διευθυντής στην προσπάθεια που έκανε να ανταποκριθεί στα καθήκοντα του, σημειώνοντας ότι δεν κατάφερε να διδάξει τα μαθήματα της βοτανικής, χημείας και σηροτροφίας όπως αυτός επιθυμούσε ενώ δεν κατόρθωσε να κάνει συγγράμματα για τους μαθητές του. Το 1895 ο Κυριακός ως υποδιευθυντής που εκτελούσε χρέη διευθυντή και οι καθηγητές Α. Σμίτ και Σ. Σταματιάδης υπέβαλαν έγγραφο προς τον Μουράτογλου, διευθυντή του Τριανταφυλλίδειου γεωργικού σχολείου Αθηνών αναφέροντας την έλλειψη συγγραμμάτων. Το έγγραφο έκανε λόγο για τα προσπάθειες των διδασκόντων να καλύψουν τα κενά αγοράζοντας βιβλία από το υστέρημα τους. Κατά το σχολικό έτος 1893-94 φοιτούσαν συνολικά 20 μαθητές εκ των οποίων 8 στην πρώτη τάξη, 7 στην δεύτερα και 5 στην τρίτη. Οι μαθητές της Α΄ και Β΄ παρακολουθούσαν κοινά μαθήματα από τα οποία ήταν η τυροκομία, η φυσική και η δενδροκομία. Στην Γ΄ τάξη εκτός από τα προαναφερόμενα διδάσκονταν ακόμα κτηνοτροφία και λιπάσματα. Την επόμενη χρονιά 1894-95 παρακολουθούσαν 7 μαθητές στην Γ΄ τάξη, 8 στην Β΄ και 1 στην Α΄.

Ιδιαίτερα σημαντικές πληροφορίες για την λειτουργία του γεωργικού σχολείου έδωσε ο Σ. Χασιώτης στο περιοδικό «Γεωργική πρόοδος». Ο Χασιώτης ανέφερε ότι το σχολείο είχε την δυνατότητα να δημιουργήσει καταρτιζόμενους αγρότες και να καλλιεργήσει όλα τα σιτηρά και φυτά λόγω της ποικιλίας χωραφιών και της μεγάλης του έκτασης. Αναφερόμενος στις εγκαταστάσεις της σχολής Αιδινίου ο Χασιώτης τονίζει ότι σε σύγκριση με αυτές της Αθήνας, αυτές του Αιδινίου βρίσκονται σε χειρότερη κατάσταση, δεν οικοδομούνται κτίρια και δεν διατίθεται ο απαραίτητος εξοπλισμός. Όσον

αφορά το προσωπικό της σχολής ο Χασιώτης αναφέρει ότι ενώ εγκρίθηκε η πρόσληψη δύο καθηγητών για το σχολείο της Αθήνας δεν έγινε και το ίδιο για την σχολή του Αιδινίου. Στο άρθρο του ο Χασιώτης αναρωτιέται πως το σχολείο της Αθήνας έχει μεγαλύτερη σπουδαιότητα από αυτό του Αιδινίου που βρισκόταν σε ένα από τα πιο γεωργικά διαμερίσματα της χώρας. Κάνοντας λόγο για τον διευθυντή του γεωργικού σχολείου Ρ. Δημητριάδη, ο Χασιώτης εκθειάζει το μορφωτικό του επίπεδο, την ευφυΐα του, την ειλικρίνεια, την προσπάθεια του να καλύψει το όποιο κενό κάνοντας τον αρχιζευγίτη, τον εργοδηγό και τον τυροκόμο. Αλλά όσο δραστήριος και αν είναι ο Δημητριάδης, συμπληρώνει ο Χασιώτης τα κενά και οι ελλείψεις που παρουσιάζει το σχολείο είναι πολύ μεγάλα.

Με τα προβλήματα αυτά συνέχισε η σχολή την λειτουργία της και κατά το επόμενο έτος. Δέκα μαθητές είχε η Α΄ τάξη, πέντε η Β΄ και οκτώ η Γ΄. Την εκτίμηση του για τα προβλήματα που προαναφέραμε υπέβαλε με έκθεση του ο Δημητριάδης προς το Υπουργείο Εσωτερικών στις 15 Ιανουαρίου του 1896 «Περί της καταστάσεως και των αναγκών της Κασσαβέτειου και Τριανταφυλλιδείου γεωργικής σχολής». Ο Δημητριάδης ζητούσε να σταλούν στο σχολείο γεωπόνοι για να διδάξουν την γεωργική γνώση σε πιο ευρύ φάσμα, διότι οι υπάρχοντες γεωπόνοι είχαν ειδικότητα σε ορισμένους κλάδους μόνο. Ο διευθυντής δηλώνει ικανοποιημένος από τα αποτελέσματα της διδασκαλίας και της πρακτικής διδασκαλίας γεωργικών βιομηχανιών αφού πολλοί απόφοιτοι ως ειδικοί τεχνίτες, κυρίως οι τυροκόμοι έγιναν περιζήτητοι. Ιδιαίτερη μνεία γινόταν στην έκθεση για την κακή υγεία στην οποία είχε περιέλθει η μαθητική κοινότητα και το προσωπικό. Το γεγονός αυτό δεν οφείλεται μόνο στις άσχημες κλιματολογικές συνθήκες αλλά και στην κακή κατάσταση των εγκαταστάσεων. Από προηγούμενη έκθεση του Δημητριάδη για την κατάσταση του σχολείου το 1895 που υπέβαλε στις 8 Ιανουαρίου 1896 μαθαίνουμε ότι αντικαταστάθηκε όλο το πεπαλαιωμένο υλικό των εργαλείων. Το τελευταίο σχολικό έτος 1896-97 για την πρώτη περίοδο λειτουργίας της σχολής δεν έγινε εγγραφή νέων μαθητών λόγω έλλειψης διδακτικού χώρου και εισαγωγής μαθητών από την Αθήνα. Λειτουργήσαν δύο τάξεις και τα μαθήματα που διδάχτηκαν ήταν γαλακτοκομεία, δένδροκομεία, γεωργική βιομηχανία, κτηνιατρική και επιστατική.

Στην έκθεση του Δημητριάδη για το 1896 στο κεφάλαιο «Περί μαθητευόμενων» μαθαίνουμε για των διορισμό των τελευταίων απόφοιτων ως επιστατών σε κτήματα στην Θεσσαλία αλλά και για συνέχιση των σπουδών για κάποιους από αυτούς στην Ευρώπη. Τα αποτελέσματα της σχολής βρίσκουν ικανοποιημένο τον Δημητριάδη, αφού για πολλούς τα χρόνια της θητείας του στην σχολή ήταν τα πιο προσοδοφόρα αν και οι συνθήκες δεν υπήρξαν ευνοϊκές. Επιπλέον ο Δημητριάδης φαίνεται πόσο ειλικρινής και αντικειμενικός ως προς τις προσδοκίες του για την σχολή είναι όταν παρακινεί τους μαθητές που θέλουν να ασχοληθούν με την δένδροκομεία να προτιμήσουν την γεωργική σχολή Αθηνών που διέθετε μεγαλύτερο και καλύτερο δένδροκομείο από αυτό του Αιδινίου. Το 1896-97 το σχολείο αντιμετώπιζε πολλά προβλήματα λόγω του Ελληνοτουρκικού πολέμου, αρχικά μεταφέρεται στους Ωρεούς και στην Ιστιαία της Βόρειας Εύβοιας και αργότερα στην

Αμαλιάπολη Μαγνησίας. Το διασωθέν αρχείο μας δίνει ελάχιστα στοιχεία όσον αφορά την κατάσταση του σχολείου αυτό το έτος. Ο Δημητριάδης υπέβαλε έκθεση προς το Υπουργείο Εσωτερικών στις 15 Μαΐου 1898. Στην έκθεση του αυτή ο Δημητριάδης, δηλώνει ότι δεν είναι δυνατόν να γίνει απολογισμός εσόδων και εξόδων για την σχολή, αφού αυτή έχει καταπατηθεί από τον Τούρκικο στρατό και έχει περιέλθει στο Οθωμανικό δημόσιο. Στο μέρος της έκθεσης που αναφέρεται πριν από τον πόλεμο ο Δημητριάδης αναφέρει ότι η σχολή λειτούργησε κανονικά τους πρώτους μήνες, ότι το πρόγραμμα της διδασκαλίας τηρήθηκε κανονικά και ότι πραγματοποιήθηκαν οι πρακτικές εργασίες στο νέο τυροκομείο. Επίσης ότι η καλή κατάσταση του σίτου, της βρώμης και του τριφυλλιού ήταν προαγγελία καλής σοδειάς. Στην συνέχεια ο Δημητριάδης αναφέρεται στα προβλήματα της σχολής που ξεκίνησαν με την έναρξη του πολέμου. Με το 1898 να κλείνει με τις χειρότερες συνθήκες για την λειτουργία της σχολής και με το ξεκίνημα νέων περιπετειών, θεσμικών και εκπαιδευτικών που έφτασαν και στην αμφισβήτηση της περαιτέρω λειτουργίας του ιδρύματος τελειώνει η πρώτη περίοδος της Κασσαβέτειος σχολής.¹⁰

2.3.2 Β' περίοδος (1897-1912)

Η χρησιμότητα της λειτουργίας γεωργικών σχολών είχε αρχίσει να αμφισβητείται έντονα. Ο επιθεωρητής γεωργίας Π. Γεννάδιος με άρθρα του στο γεωργικό περιοδικό «Ελληνική γεωργία» ζητούσε την κατάργηση των σχολείων και την σύσταση γεωργικών σταθμών. Με έκθεση που υπέβαλε στον τότε πρόεδρο της κυβέρνησης Χ. Τρικούπη υποστήριζε τους γεωργικούς σταθμούς σε σχέση με τα γεωργικά σχολεία που έπασχαν λόγω ελλιπούς εκπαιδευτικού προσωπικού, της απουσίας μαθητών, και του οικονομικού κόστους. Το ζήτημα έφτασε στην βουλή στις αρχές του 1896. Ο Κ. Π. Μαυρομάτης υπουργός των εσωτερικών και οπαδός της σύστασης γεωργικών σταθμών καταθέτει στη βουλή στις 9 Φεβρουαρίου 1896 νομοσχέδιο «Περί γεωργικών σταθμών» με το οποίο ανέφερε τους λόγους για τους οποίους δεν ευδοκίμουςαν οι γεωργικές σχολές στα 8 χρόνια λειτουργίας τους και υποστήριζε την διατήρηση μιας σχολής από τις υπάρχουσες με στόχο την θεωρητική εκπαίδευση των ενδιαφερόμενων, η σχολή αυτή ήταν του Αιδινίου. Το νομοσχέδιο αποτελούμενο από εισαγωγική έκθεση που συνέταξαν οι Σ. Σπαρτίδης τμηματάρχης της γεωργίας και οι διευθυντές των σχολείων της Τίρυνθας Σ. Χασιώτης και Δημητριάδης. Η πρόταση της επιτροπής κατέληξε στην δημιουργία γεωργικών σταθμών σε κάθε νομό, την επαναλειτουργία των γεωργικών σταθμών της Τίρυνθας και των Αθηνών σαν γεωργικοί σταθμοί και τέλος την διατήρηση της σχολής του Αιδινίου.

Στις 11 Ιανουαρίου 1897 ψηφίστηκε ο νόμος ΒΥΞΕ «Περί συστάσεως γεωργικών σταθμών» που λειτούργησε από την 1 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους. Τα άρθρα 1 έως 4 καθόριζαν την ίδρυση, τον σκοπό, τις εργασίες και την συντήρηση των γεωργικών σταθμών. Με το άρθρο 5 μετατρέπονται οι σχολές Τίρυνθας και Αθηνών σε γεωργικοί σταθμοί. Με βάση το νομοσχέδιο και το

¹⁰ Δ. Α. Ζωγράφος, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαίδευσως, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ 63-73, 76-85, 88.

εκτελεστικό διάταγμα που εκδόθηκε στις 28-08-1897 υπήρξαν αλλαγές στο θεσμικό διάταγμα λειτουργίας της σχολής του Αιδινίου η οποία μετονομάστηκε σε «Κασσαβέτειος και Τριανταφυλλίδειος πρακτική γεωργική σχολή». Οι αλλαγές που αφορούσαν την διδασκαλία είχαν να κάνουν με το ότι τώρα η πρακτική περιλαμβάνει εκτός των ασκήσεων των διδασκόμενων μαθημάτων και ασκήσεις σιδηρουργικής, ατμομηχανών, ιππασίας και γυμναστικής. Σύμφωνα με το άρθρο 41 τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν στοιχεία λογιστικής, δένδροκομιά και κηπουρική, γνώσεις μαθηματικών και φυσικών επιστημών, γεωργικής μηχανικής και χωρομετρίας, κτηνοτροφία, γενική οικονομία και επιστατική, γενική γεωργία και ειδικές καλλιέργειες. Όσον αφορά τα προσόντα των μαθητών, γίνονταν δεκτοί όσοι είχαν ολοκληρώσει το 17^ο έτος της ηλικίας τους. Έγιναν αποδεκτές οι υποδείξεις του Ρ. Δημητριάδη όσον αφορά την μικρή ηλικία των αποφοίτων και την μη πρόσληψη τους από μεγαλοκτηματίες ως επιστατών. Στο τομέα των υποψήφιων μαθητών δεν επήλθε άλλη αλλαγή. Για τα δίδακτρα θα υπήρχε αύξηση από 360δρχ σε 480δρχ. Επίσης προβλεπόταν επιστροφή των διδασκόντων σε περίπτωση μετεξεταστέου που αποτύχανε και εγκατέλειπε τη σχολή αλλά και σε περίπτωση ασθένειας ή θανάτου. Οι εξετάσεις προαγωγικές και απολυτήριες θα γίνονταν τον Αύγουστο. Η βαθμολογία θα κυμαινόταν από το 1 έως και το 100. Στη βαθμολογία θα υπολογιζόντουσαν σαν μαθήματα η τακτική παρακολούθηση των πρακτικών ασκήσεων και η διαγωγή. Προβιβάζονται οι μαθητές που θα ξεπερνούσαν το βαθμό 51 ενώ απορρίπτονταν οι υπόλοιποι, έχοντας το δικαίωμα να φοιτήσουν για άλλη μια χρονιά στην ίδια τάξη. Για το προσωπικό έγιναν οι εξής αλλαγές, πρώτον συρρικνώθηκε η υποχρεωτική προϋπηρεσία του διευθυντή από 5 σε 2 χρόνια και δεύτερον προσλαμβάνονταν τρεις αρχιεργάτες και μέχρι οκτώ εργάτες αντί των οκτώ εργοδηγών, όσον αφορά το υπόλοιπο θεσμικό και εκτελεστικό πλαίσιο ισχύσαν τα ίδια εκτός του ότι ο νέος νόμος ήταν πιο σαφής και αναλυτικός.

Η δεύτερη περίοδος λειτουργίας της σχολής του Αιδινίου ξεκινάει το 1897 με διευθυντή τον Δημητριάδη που παρέμεινε στην θέση αυτή μέχρι τις 30 Μαρτίου 1900. Στις 7 Ιουλίου 1900 αναλαμβάνει με Β.Δ νέος διευθυντής ο Δημήτριος Γρηγοριάδης, ο μέχρι τότε υποδιευθυντής. Ο Γρηγοριάδης γεννήθηκε στην Σμύρνη το 1870, σπούδασε γεωπόνος στην γεωργική σχολή του Μονπελιέ, εργάστηκε σε τούρκικα τσιφλίκια στη Μ. Ασία και στην Μολδοβλαχία ως τον Αύγουστο του 1898. Ο Γρηγοριάδης εργάστηκε στην Κασσαβέτεια ως και τον Μάιο του 1902 για να αναλάβει αργότερα διευθυντής στα κτήματα του Π. Τοπάλη στο Ακέστι του Αλμυρού. Από τον Νοέμβριο του 1897 έως και το καλοκαίρι του 1898 υποδιευθυντής της σχολής υπήρξε ο Σωκράτης Ξανθόπουλος απόφοιτος της σχολής Grignon. Τον Γρηγοριάδη αντικατέστησε ο Φίλιππος Γρυπάρης απόφοιτος της σχολής Montpellier από το 1902 μέχρι το 1906. Κατά την διάρκεια της διεύθυνσης της σχολής από τον Γρυπάρη, υπηρέτησαν σαν υποδιευθυντές οι Συμεών Γούδας, Παναγιώτης Δεκάζος και Σωκράτης Ιασεμίδης. Ο Ιασεμίδης ανέλαβε στις αρχές του 1906 την διεύθυνση της σχολής και κατόπιν ο Κωνσταντίνος Ισαακίδης. Τελευταίοι υποδιευθυντές της σχολής υπήρξαν οι Γ. Μολφετάς και Κ. Γραμματόπουλος,

Στην έναρξη της δεύτερης περιόδου η σχολή όπως μας πληροφορεί ο διευθυντής Δημητριάδης εδρεύει σε ένα χωριό της Μαγνησίας, την Νέα Μιτζέλα. Το έτος 1897-98 η σχολή δεν δέχτηκε καινούργιους μαθητές, λειτούργησε έτσι μόνο η Τρίτη τάξη με 13 μαθητές εκ των οποίων οι 6 ανήκαν στην σχολή των Αθηνών και 1 ακροατής. Διδάχθηκαν τα μαθήματα της τυροκομίας, αμπελουργίας, γεωπονικής μηχανικής και γεωργικής οικονομίας. Η σχολή ξαναγύρισε στο Αιδίνιο αρχές Ιουνίου 1898. Η έκθεση του Δημητριάδη μας πληροφορεί για τα προβλήματα που αντιμετώπιζε το κτίριο της σχολής. Η ελλιπής συντήρηση, η αρπαγή θυρών, παραθύρων και στύλων είχαν καταστήσει ετοιμόρροπες τις εγκαταστάσεις. Όσον αφορά την απώλεια εργαλείων και την καταστροφή της σοδειάς, ο διευθυντής αισιοδοξεί και αναφέρει ότι ο κύριος σκοπός των γεωργικών σταθμών δεν πρέπει να είναι κερδοσκοπικός αλλά η εκμάθηση της γεωργίας μέσω της θεωρίας και της πρακτικής, ότι η απώλεια μια σοδειάς και των εργαλείων δεν είναι αναστρέψιμη υπόθεση. Ωστόσο στον επίλογο του ο Δημητριάδης δείχνει ανήσυχος για τα μεγάλα προβλήματα της σχολής. Ο διευθυντής αναφέρει την αταξία και την ελλιπή διδασκαλία, υποστηρίζοντας ότι από την ήδη περιορισμένη διδακτέα ύλη, διδάσκονται ακόμα λιγότερα και ότι αυτό συνέβαινε και στην προπολεμική περίοδο. Το διδακτικό προσωπικό συνεχίζει να αναφέρει ο Δημητριάδης, αποτελείται μόνο από τον διευθυντή και τον υποδιευθυντή, και κατά περιόδους ο ένας από τους δύο αποσπάται εκτός σχολής. Τα αποτελέσματα είναι να παρουσιάζονται στις εξετάσεις ημιμαθείς σπουδαστές.

Σε άλλη έκθεση που είχε υποβάλει ο Δημητριάδης για το 1898 στις 29 Απριλίου 1899, στο κεφάλαιο «Περί διδασκαλίας και μαθητών» υπογράμμισε ξανά την έλλειψη διδακτικού προσωπικού και το ζήτημα των αποσπάσεων του διδακτικού προσωπικού σε άλλες υπηρεσίες, ζητώντας να μειωθεί ο αριθμός των εισακτέων και όχι η διδασκόμενη ύλη, αφού το υπάρχον προσωπικό δεν ήταν σε θέση να καλύψει τις απαιτήσεις πολλών σπουδαστών. Ο Δημητριάδης στην εν λόγω έκθεση πρότεινε να αλλάξει ο τρόπος εισαγωγής των σπουδαστών και να γίνεται με βάση τα προσόντα των αιτούντων και όχι με την σειρά υποβολής των στοιχείων τους. Έπρεπε να γίνονται δεκτοί απόφοιτοι πρακτικού λυκείου και γυμνασίου και όχι ελληνικού σχολείου λόγω του ότι βρίσκονταν σε χαμηλότερο επίπεδο μόρφωσης. Όσον αφορά τα οικονομικά της σχολής το 1898, ανέφερε ότι προπολεμικά η οικονομική κατάσταση ήταν καλή ενώ κατά την διάρκεια του πολέμου τα έσοδα μειώθηκαν. Το επόμενο έτος παρακολούθησαν τα μαθήματα 14 μαθητές και 1 ακροατής από τους οποίους προβιβάστηκαν οι 11, 2 έμειναν για τον Σεπτέμβριο και 2 απορρίφθηκαν.

Στο σχολικό έτος 1899-1900 λειτούργησε μόνο η Β' τάξη με σύνολο μαθητών 11, οι οποίοι προήχθησαν όλοι στις εξετάσεις παρακολουθώντας τα μαθήματα της χημείας, της μηχανικής, της γεωργίας, και της αμπελουργίας. Μετά την παραίτηση του Δημητριάδη τον Απρίλιο του 1900, ανέλαβε υποδιευθυντής ο Γρηγοριάδης. Ο νέος υποδιευθυντής έστειλε συνέχεια υπομνήματα στο υπουργείο, ζητώντας χρήματα για την άμεση επισκευή των κτιρίων της σχολής. Το σχολικό έτος 1900-01 φοίτησαν στην σχολή περισσότεροι μαθητές από ποτέ. Φοίτησαν 32 πρωτοετείς και 11 τριτοετείς

έχοντας ως διδασκάλους, τους Γρυπάρη, Γρηγοριάδη και Γούδα. Επίσης για πρώτη φορά ειδικά γαλλικά μετά την πρόσληψη του Γάλλου αμπελουργού και οινοποιού Reug. Επιπλέον από τις 26 έως τις 30 Σεπτεμβρίου 1900 έγινε στην Λάρισα γεωργική και κτηνοτροφική έκθεση με δείγματα τυριού τύπου Αγράφων με συμμετοχή της σχολής καθώς και επίδειξη γαλακτοκομικών και γεωργικών εργαλείων και αγελάδων για την οποία η Κασσαβέτεια απέσπασε τιμητική διάκριση.

Κατά το επόμενο έτος και με διαταγή του υπουργείου έγιναν δεκτοί όλοι οι αιτούντες εκ των οποίων φοίτησαν τελικά οι 23 ενώ στην Β΄ τάξη παρακολούθησαν 25. Στις αρχές του 1903 ο Γρυπάρης υπέβαλε έκθεση για την λειτουργία της σχολής κατά το προηγούμενο έτος. Σύμφωνα με την έκθεση υπήρχε τετράωρη καθημερινή διδασκαλία καθώς και πρακτικές ασκήσεις υπό την εποπτεία των εργοδηγών, τρεις ώρες το χειμερινό εξάμηνο και τέσσερις το θερινό. Η αύξηση του αριθμού των εισακτέων στην σχολή δικαιολογείται ως προς το γεγονός της κατάργησης των δύο άλλων γεωργικών σχολών. Το υπουργείο ωστόσο συνέχιζε να πιέζει για την αύξηση των σπουδαστών παρά την αντίθετη άποψη της σχολής.

Κατά το σχολικό έτος 1902-1903 δεν έγινε εισαγωγή καινούργιων μαθητών, στην πρώτη τάξη φοίτησαν 2 απορριφθέντες μαθητές παρακολουθώντας για δεύτερο έτος τα ίδια μαθήματα. Οι 22 δευτεροετείς παρακολουθούσαν μηχανική, δένδροκομία, γαλακτοκομία, ζωοτεχνική, γεωργία και οινοποιία. Οι 17 τριτοετείς παρακολουθούσαν δένδροκομία, οινοποιία, δένδροκομία, οικονομία, γεωργία και σηροτροφία. Εν τω μεταξύ από άρθρο της εφημερίδας «Όλυμπος» μαθαίνουμε ότι ο Γρυπάρης με την συνδρομή των εργοδηγών δημιούργησε εντός της σχολής ελαιώνα. Η έλλειψη υποδομών και κτιριακών εγκαταστάσεων έγινε η αιτία για την μην εισαγωγή μαθητών κατά το σχολικό έτος 1902-03. Πρόβλημα στέγασης φαίνεται να αντιμετωπίζει και το διδακτικό προσωπικό. Το επόμενο έτος καταγράφηκε για πρώτη φορά στο βιβλίο πράξεων, το αναλυτικό πρόγραμμα διδασκαλίας για τους 13 πρωτοετείς και τους 22 τριτοετείς, ενώ θα ίσχυε το ίδιο πρόγραμμα για τους 2 δευτεροετείς. Για πρώτη φορά διδάχθηκε το μάθημα της ελαιοκομίας, λόγω της δημιουργίας του ελαιώνα από τον Γρυπάρη. Ο Α. Μουράτογλου πρώτος διευθυντής της σχολής συμμετείχε στην εξεταστική επιτροπή των επαναληπτικών εξετάσεων του Σεπτεμβρίου στην θέση του παραιτηθέντος Γούδα, του μέχρι πρότινος υποδιευθυντή.

Κατά το επόμενο έτος 1904-05 παρακολουθούσαν στην πρώτη τάξη 25 σπουδαστές εκ των οποίων οι 5 ήταν απορριφθέντες του προηγούμενου έτους, στην Β΄ τάξη 6 μαθητές και στην Γ΄ 1 μαθητής. Ύστερα από πρόταση του Ιασεμίδη, υποδιευθυντή της σχολής, το συμβούλιο της σχολής ρύθμιζε τον τρόπο διεξαγωγής των εξετάσεων και τον υπολογισμό της βαθμολογίας. Το σχέδιο περιελάμβανε εξετάσεις που θα γίνονταν γραπτά και προφορικά. Ο βαθμός για κάθε ένα από τα μαθήματα θα προέκυπτε από τον μέσο όρο του γραπτού και προφορικού και βαθμού της ετήσιας επιμέλειας του σπουδαστή. Ο μαθητής που θα συλλαμβανόταν να αντιγράψει θα αποβαλλόταν από τις εξετάσεις. Την υπογραφή της απόφασης φέρουν οι Γρυπάρης, Ιασεμίδης, Ισαακίδης και ο λογιστής Χωματιανός. Το 1905-06 με διευθυντή της σχολής

αρχικά το Γρυπάρη και αργότερα τον Ιασεμίδη, υποδιευθυντή τον Ισαακίδη και καθηγητή τον Λιαμπέη φοιτούσαν 32 σπουδαστές συνολικά και 3 ακροατές. Το 1906 ο Ιασεμίδης υπέβαλε έκθεση κάνοντας λόγο για άλλη μία φορά για αθρόα εισαγωγή μαθητών που οι κοιτώνες δεν ήταν σε θέση να φιλοξενήσουν. Επιπλέον ο διευθυντής έθιξε και το θέμα της υγείας των μαθητών αφού πολλοί από αυτούς και μάλιστα επιμελείς δεν παρακολουθούσαν λόγω ελωδών πυρετών. Προβλήματα υγείας αντιμετώπιζε και το διδακτικό προσωπικό, αφού το ακατάλληλο κλίμα σε συνδυασμό με τις επίπονες εργασίες καθιστούσαν σύμφωνα με τον διευθυντή αναγκαία την κατάργηση της σχολής μετά την ίδρυση της σχολής Λάρισας. Τέλος, η έκθεση αναφέρεται στην διδασκαλία η οποία όπως υποστήριζε, πραγματοποιούταν με πολλή επιμέλεια.

Κατά το επόμενο έτος η σχολή λειτούργησε με το ίδιο διδακτικό προσωπικό αν και ο Ιασεμίδης απουσίαζε για μεγάλο χρονικό διάστημα. Κατά το 1906-07 φοίτησαν 11 πρωτοετείς, 7 δευτεροετείς και 16 τριτοετείς, προστέθηκε μάλιστα το μάθημα της μελισσοκομίας και στις τρεις τάξεις. Το επόμενο έτος ο Ιασεμίδης μετατέθηκε στην Τίρυνθα και η σχολή λειτούργησε χωρίς διευθυντή. Παρακολουθούσαν τα μαθήματα 4 πρωτοετείς, 9 δευτεροετείς, 8 τριετείς. Τον Αύγουστο του 1908 ανέλαβε διευθυντής ο Ισαακίδης με σύνολο μαθητών 21. Λιγαστές αναφορές έχουμε για τα επόμενα χρόνια της λειτουργίας της σχολής. Το 1909-10 ο Ιασεμίδης ξαναγύρισε στην σχολή, ο Μολφέτας ανέλαβε την υποδιεύθυνση και ο καθηγητής Κοκκίνης έλειψε για αρκετό χρονικό διάστημα στο υπουργείο. Παρακολουθούσαν 13 πρωτοετείς, 8 δευτεροετείς και 3 τριτοετείς. Το επόμενο έτος ο Λιαμπέης αναλαμβάνει την διεύθυνση με υποδιευθυντή τον Γραμματόπουλο. Δεν υπάρχουν στοιχεία για την εισαγωγή καινούργιων μαθητών για αυτό το έτος, οι δευτεροετείς έφτασαν τους 10 και οι τριτοετείς τους 8.

Κατά το 1911-12 φοιτούσαν 10 τριτοετείς με διευθυντή τον Λιαμπέη στην αρχή, λίγο αργότερα τον Ισαακίδη και μετά ως υποδιευθυντή τον Γραμματόπουλο και καθηγητή τον Στεφανάκη. Με έκθεση του ο Ιασεμίδης ως επιθεωρητής γεωργίας, που συνέταξε για την Κασσαβέτεια το 1913 μαθαίνουμε ότι το προσωπικό της σχολής αποτελούταν από τον υποδιευθυντή Γραμματόπουλο και 3 εργοδηγούς. Όσον αφορά το κτιριακό ζήτημα, η έκθεση αναφέρεται στα ετοιμόρροπα κτίρια και τις ελλειπείς εγκαταστάσεις όπως αυτής του υδραγωγείου. Οι υπάρχουσες εγκαταστάσεις αρκούσαν μόνο για 24 φιλοξενούμενους. Ο επιθεωρητής υποστηρίζει στην έκθεση του, την δημιουργία νέου κτιρίου με λουτρά, αποχωρητήρια και αποθήκες, καθώς και κοιτώνες που θα εξυπηρετούσαν 40 μαθητές όπως προβλέπεται από το σχετικό νομοσχέδιο. Επιπλέον γίνεται αναφορά στην αχρήστευση πολλών μηχανημάτων. Το επόμενο έτος η Κασσαβέτειος γεωργική σχολή μετατράπηκε σε κατώτερο πρακτικό γεωργικό σχολείο, γεγονός που συνοδεύτηκε με πολλές αλλαγές στην φιλοσοφία της σχολής.¹¹

¹¹ Δ. Α. Ζωγράφος, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαίδευσης, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ 93-115, 122-128, 131-132.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Η γεωργική εκπαίδευση στα πλαίσια του τυπικού γεωργικού συστήματος.

3.1 Ο αστικός εκσυγχρονισμός στην εκπαίδευση.

3.1.1 Α΄ περίοδος

Η ίδρυση της Αβερώφειου γεωργικής σχολής της Λάρισας το Νοέμβριο του 1911 ήταν ο σημαντικότερος λόγος για την μετατροπή της Κασσαβέτειας γεωργικής σχολής σε κατώτερο πρακτικό γεωργικό σχολείο. Η ιδέα για την ύπαρξη γεωργικού σχολείου στην Λάρισα και η παύση αυτής του Αιδινίου είχε απασχολήσει τους αρμόδιους από τον Οκτώβριο του 1903. Το 1914 η σχολή του Αιδινίου έχοντας κλείσει 25 χρόνια παρουσίας στα γεωργικά δρώμενα, μετατράπηκε σε κατώτερο γεωργικό σχολείο με διαφορετικό προσανατολισμό και στόχους. Ο νόμος 301 της 30 Σεπτεμβρίου 1914 αναφερόταν στην ίδρυση κατώτερων πρακτικών γεωργικών σχολείων, ένα σε κάθε νομό. Σύμφωνα με το άρθρο 3 «σκοπός είναι η επαγγελματική μόρφωση τέκνων γεωργών απασχολούμενων αποκλειστικά ή εν μέρει με την γεωργία ή κλάδους αυτής, ούτως ώστε να καθιστά ικανά να γίνουν καλοί γεωργικοί τεχνίτες, να εκμεταλλεύονται καλά τα ίδια τους τα κτήματα, να διοργανώνουν μικρές γεωργικές επιχειρήσεις ή να αναλαμβάνουν επιστάτες ή αρχιεργάτες σε οποιαδήποτε γεωργική επιχείρηση». Η φοίτηση ήταν διετής και ο αριθμός των σπουδαστών δεν μπορούσε να ξεπεράσει τους 50. Εισάγονταν απόφοιτοι δημοτικού ηλικίας από 14-19 ετών. Οι σπουδαστές θα διέμεναν εντός της σχολής, η διδασκαλία και η σίτιση ήταν δωρεάν. Η διδασκαλία ήταν πρακτική περιλαμβάνοντας στοιχειώδεις γνώσεις από όλους τους τομείς της γεωργίας. Το προσωπικό αποτελείτο από τον διευθυντή, από έναν ειδικό συγκεκριμένου κλάδου και έναν επιμελητή εργοδηγό. Το νομοσχέδιο προέβλεπε τη σύσταση γεωργικού σχολείου σε κάθε νομό, παρόλα αυτά ιδρύθηκαν μόλις δύο, το πρακτικό γεωργικό σχολείο Ιωαννίνων και το πρακτικό γεωργικό σχολείο Τριπόλεως.

Με την ίδρυση του Υπουργείου Γεωργίας το 1917 και την συγκρότηση γεωργικών υπηρεσιών συστάθηκαν 4 ομάδες γεωπόνων, με πρόεδρο τον Χασιώτη προκειμένου να εισηγηθούν μέτρα για την καλυτέρευση της γεωργικής εκπαίδευσης. Τον Ιούνιο του 1919 οι ομάδες υποβάλουν τις προτάσεις τους προς το Υπουργείο Γεωργίας. Με τον νόμο 2203 της 1 Ιουνίου του 1920 καταργήθηκαν οι διατάξεις του ν. 301. Το καινούργιο νομοσχέδιο προέβλεπε την διάκριση των σχολείων σε δύο κατηγορίες, τα γενικά και τα ειδικά. Όσον αφορά τα γενικά, ισχύει ο προηγούμενος νόμος με την προσθήκη δημοδιδάσκालου. Το άρθρο 6 διατηρούσε τα υπάρχοντα γεωργικά σχολεία της Κασσαβέτειας ως γεωργίας και κτηνοτροφίας, των Ιωαννίνων ως κτηνοτροφίας και γαλακτοκομίας, και αυτό της Τριπόλεως ως δένδροκομίας και αμπελοργίας. Σκοπός των πρακτικών γεωργικών σχολείων οριζόταν η «πρακτική μόρφωση ως τεχνιτών τέκνων γεωργών απασχολούμενων με κλάδο ή κλάδους της γεωργίας» και η φοίτηση οριζόταν μονοετής. Με Β.Δ του ίδιου έτους στις 28 Αυγούστου καθιερωνόταν η διδασκαλία αποκλειστικά ως

πρακτική και διακρίνονταν σε προφορική και σε πρακτική στα εργαστήρια ή στο κτήμα. Το σχολικό έτος χωριζόταν σε 2 εξάμηνα και διαρκούσε από 15/09 μέχρι 15/07. Οι πρακτικές ασκήσεις συνεχίζονταν και κατά την περίοδο των διακοπών από τους πρωτοετείς. Τα μαθήματα διδάσκονταν από τον διευθυντή και του επιμελητές, ενώ ο δημοδιδάσκαλος δίδασκε τα αναγνωστικά και σε κάποιες περιπτώσεις τα μαθηματικά.

Οι σπουδαστές παρακολουθούσαν γενικές γνώσεις υγιεινής από το γιατρό του ιδρύματος καθώς και κτηνιατρικής από νομοκτηνίατρους. Το άρθρο 8 προέβλεπε ότι τα μαθήματα και οι διδάσκουσες ώρες του πρώτου έτους ήταν κοινά για κάθε ειδικότητα.

Μαθήματα	Α΄ Εξάμηνο	Β΄ Εξάμηνο
Αναγνωστικά (ανάγνωση-γραφή- εκθέσεις)	2 ώρες	2 ώρες
Φυσιογνωστικά (βοτανική-ζωολογία-χημεία-φυσική)	5 ώρες	2 ώρες
Μαθηματικά (αριθμητική-γεωμετρία-χωρομετρία)	4 ώρες	2 ώρες
Γεωργία	—	3 ώρες
Δενδροκομία-αμπελουργία	—	2 ώρες
Στοιχειώδεις γνώσεις υγιεινής ανθρώπου	1 ώρα	1 ώρα

Το δεύτερο έτος το πρόγραμμα διδασκαλίας διαμορφωνόταν σε σχέση με την ειδικότητα κάθε εκπαιδευτικού ιδρύματος, για την ειδικότητα της μεγάλης καλλιέργειας (γεωργία-κτηνοτροφία) του σχολείου της Κασσαβέτειας προβλεπόταν :

Μαθήματα	Α΄ Εξάμηνο	Β΄ Εξάμηνο
Αναγνωστικά (ανάγνωση-εκθέσεις)	1 ώρα	1 ώρα
Γεωργία	5 ώρες	1 ώρα
Κτηνοτροφία	2 ώρες	2 ώρες
Στοιχεία κτηνιατρικής και υγιεινής των αγροτικών ζώων	—	1 ώρα
Γεωργικές βιομηχανίες (οινοποιία-ελαιουργία-τυροκομία)	1 ώρα	2 ώρες
Κτηνοτροφία-μελισσοκομία-σηροτροφία	2 ώρες	1 ώρα
Γεωργική οικονομία και λογιστική	—	3 ώρες
Δενδροκομία-αμπελουργία και κηπουρική	1 ώρα	1 ώρα

Εν τω μεταξύ ελάχιστα από τα 15 γεωργικά σχολεία λειτουργούσαν κανονικά για διάφορους λόγους. Όσον αφορά το γεωργικό σχολείο του Αιδινίου από το 1925 φιλοξένησε αρχικά την αγροτική φυλακή ενηλίκων και κατόπιν το αγροτικό σωφρονιστικό κατάστημα. Παράλληλα με την ύπαρξη φυλακών συνέχιζαν να καλλιεργούνται και όλα τα είδη δημητριακών αλλά και να λειτουργούν κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις και βιοτεχνικά εργαστήρια όπου απασχολούνται οι τρόφιμοι εκτίοντας την ποινή τους. Το 1985-86 λειτούργησε εντός του ιδρύματος μονοτάξιο δημοτικό σχολείο για την εκμάθηση και πιστοποίηση πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης των κρατουμένων. Το δημοτικό σχολείο λειτούργησε μέχρι το 1989 όπου καταργήθηκε λόγω

έλλειψης μαθητών για να επαναλειτουργήσει το 1900 με αυξομειωμένο αριθμό μαθητών και πολλές δυσλειτουργίες.

Συμπερασματικά η προσπάθεια για την οργάνωση της γεωργικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, άργησε πολύ σε σχέση με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη και τα αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας δεν ευδοκίμησαν ιδιαίτερα, παράδειγμα αποτελεί και η γεωργική σχολή Αιδινίου. Το πρόβλημα που αντιμετώπιζε η σχολή κατά την διάρκεια της λειτουργίας της, εντοπιζόταν κατά αρχήν στο περιορισμένο εκπαιδευτικό προσωπικό που κατά περιόδους μάλιστα, αποσπόταν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε άλλες υπηρεσίες. Άλλο πρόβλημα υπήρξε η συνεχής αλλαγή διευθυντών. Επιπλέον η διαφορά εκπαιδευτικού επιπέδου μεταξύ των σπουδαστών της σχολής, καθώς και η έλλειψη κτιριακών υποδομών σε συνδυασμό με τις άσχημες κλιματολογικές συνθήκες. Το σημαντικότερο όμως από τα προβλήματα φαίνεται να υπήρξε η έλλειψη σαφούς και συγκεκριμένης στρατηγικής με αποτέλεσμα την λήψη καιροσκοπικών μέτρων στα θέματα της γεωργικής εκπαίδευσης. Παρόλα αυτά η γεωργική σχολή Αιδινίου μπορούσε με αυτά τα προβλήματα να προσφέρει στην γεωργική εκπαίδευση της χώρας. Από την σχολή αποφοίτησαν αρκετοί που σταδιοδρόμησαν στον τομέα της γεωργικής οικονομίας και μετέδωσαν τις γνώσεις τους. Επιπλέον εισήχθησαν σύγχρονες και αποτελεσματικότερες μέθοδοι καλλιέργειας, καινούργιοι σπόροι καθώς χρησιμοποιήθηκαν και για πρώτη φορά χημικά λιπάσματα. Ακόμα χρησιμοποιήθηκαν σύγχρονα μηχανήματα καλλιέργειας όπως αρότρων, αλεστικών και αυτοδετικών μηχανών καθώς και έρευνες με στόχο την αύξηση της παραγωγής και την μείωση του κόστους. Βέβαια από την διαδρομή της σχολής καταλαβαίνουμε ότι εκτός από τους ειδικούς και ελάχιστους πολίτες δεν βρήκε ποτέ ανταπόκριση. Οι ανάγκες της φοίτησης, η μετέπειτα επαγγελματική αβεβαιότητα, η προβληματική συγκοινωνιακή πρόσβαση και η υποβαθμισμένη κοινωνική προβολή ήταν οι λόγοι για τους οποίους η σχολή δεν βρήκε ποτέ ευρεία απήχηση, και υπηρέτησε τους στόχους για τους οποίους ιδρύθηκε για περιορισμένο χρονικό διάστημα¹².

3.1.2 Β΄ περίοδος.

Σε αυτή την περίοδο η εκμάθηση της γεωργικής διδασκαλίας σε όλα τα κράτη είναι υποτυπώδης και γίνεται μέσω δημοδιδάσκαλων που είχαν σπουδάσει σε γεωργικά σχολεία μετά την λήξη των γενικών σπουδών τους. Στην Ελλάδα με τον νόμο «Περί στοιχειώδους γεωργικής εκπαίδευσεως» στις 7 Οκτωβρίου 1927 προβλέπεται η ίδρυση σε κάθε δημοτικό σχολείο ενός γεωργικού σχολείου με την ονομασία Κυριακό γεωργικό σχολείο. Η διδασκαλία θα γινόταν τις Κυριακές και τις αργίες και οι σπουδαστές θα πρέπει να ήταν απόφοιτοι δημοτικού. Η φοίτηση θα διαρκούσε τουλάχιστον δύο εξάμηνα και όχι περισσότερο από τέσσερα. Οι εκπαιδευόμενοι ήταν μετεκπαιδευόμενοι προερχόμενοι από την Ανώτατη Γεωργική Σχολή Αθηνών, από τον γεωργικό σταθμό Θεσσαλονίκης, την γεωργική σχολή της Λάρισας, την γεωργική σχολή Πατρών, την γεωργική σχολή Μεσσάρου-Κρήτης, του

¹² Χαράλαμπος Χαρίτος – Ιουλία Κανδήλα, Κασσαβέτεια γεωργική σχολή Αιδινίου – συμβολή στην γεωργική εκπαίδευση στην Ελλάδα, Βόλος 1888-1914, σελ 157-165.

γεωργικού σταθμού Φλωρίνης, και του γεωργικού σταθμού Ιωαννίνων, φτάνοντας ήδη τους 152. Ο μισθός θα καταβαλλόταν από την κοινότητα στην οποία θα λειτουργούσε το εκάστοτε Κυριακό σχολείο. Επιπλέον οι κοινότητες επιβαρύνονταν με το ποσό των 2.000δρχ. το οποίο έδιναν στους αριστούχους μαθητές. Τα Κυριακά γεωργικά σχολεία λειτούργησαν και δόθηκε η δυνατότητα να συσταθούν όπου υπήρχαν δημοδιδάσκαλοι που είχαν πτυχίο γεωργικής σχολής ή αγροτικού οικοτροφείου και όπου οι κοινότητες είχαν την δυνατότητα να προσλαμβάνουν γεωπόνο.

Ακόμα λειτούργησαν εκείνη την περίοδο στην Ελλάδα κατώτερες γεωργικές σχολές όπως το πρακτικό γεωργικό σχολείο Μεσσαρά- Κρήτης. Το σχολείο αυτό συστάθηκε με τον νόμο 2155 της 25 Μαρτίου 1920 και λειτούργησε στο μετόχι της Αγίας Παρασκευής, μετά από παραχώρηση της μοναστηριακής επιτροπής Ηρακλείου. Σκοπός του σχολείου ήταν η πρακτική μόρφωση των νέων προκειμένου να δουλέψουν στα κτήματα τους, για την σύσταση γεωργικών επιχειρήσεων ή να αποκτήσουν οι απόφοιτοι την δυνατότητα να δουλέψουν σαν αρχιεργάτες και επιστάτες σε γεωργικές επιχειρήσεις. Η σχολή απέδωσε και συνέδραμε στην γεωργική ανάπτυξη της Κρήτης. Άλλη κατώτερη γεωργική σχολή υπήρξε το πρακτικό σχολείο τυροκομίας Ιωαννίνων με τον νόμο 301 στις 7 Απριλίου 1916 και αργότερα με αυτόν της 1^{ης} Ιουνίου 1920. Η φοίτηση ήταν διετής, και οι μαθητές θα έπρεπε να είναι απόφοιτοι δημοτικού σχολείου. Παράλληλα λειτουργούσαν και μέσου τύπου γεωργικές σχολές. Έκτος από την Αβερύφειο γεωργική σχολή μπορούμε να αναφέρουμε την μέση αμπελουργική και δενδροκομική σχολή Πατρών, ιδρυθείσα το 1921. Η διδασκαλία περιελάμβανε εκτός από τα ειδικά μαθήματα, γενική και ειδική γεωργία, κτηνοτροφία, ανθοκομία, μελισσοκομία, και πτηνοτροφία. Η σχολή πραγματοποιούσε εκπαιδευτικές εκδρομές για τους μαθητές της, σε κτήματα και γεωργοβιομηχανικές εκμεταλλεύσεις στην Ελλάδα. Τέλος μπορούν να αναφερθούν η γεωργική σχολή Αθηνών και Τίρυνθας που καταργήθηκαν. Η πρώτη μετατράπηκε σε ανώτατη γεωπονική σχολή και η δεύτερη σε αγροτική φυλακή. Όσον αφορά την καταργηθείσα Κασσαβέτεια σχολή που συστάθηκε στο Αιδίνιο το 1921, μετατράπηκε και αυτή σε αγροτική φυλακή. Τέλος η Κεφαλληνίας πρακτική γεωργική σχολή κληροδότημα του Παναγή Βαλλιάνου.¹³

3.1.3 Γ' περίοδος.

Η Αβερύφειος πρακτική γεωργική σχολή ιδρύθηκε στην Λάρισα και συγκεκριμένα στο κτήμα Ακ Σεράι σύμφωνα με τον νόμο ΓΑΠ (3901) στις 12 Αυγούστου του 1911 με δαπάνες του Γεωργίου Αβέρωφ. Επίσημα στοιχεία και τίτλοι ιδιοκτησίας δεν υπάρχουν ούτε στο υποθηκοφυλακείο Λάρισας ούτε στην οικονομική εφορία. Το ίδρυμα λειτούργησε σαν μέση γεωργική σχολή από το 1911 μέχρι και το 1944 και αποφοίτησαν από αυτό 657 γεωπόνοι. Με νόμο λειτούργησε ως γεωργικό σχολείο – Αβερύφειος πρακτική γεωργική σχολή Λάρισας από τις 15/01/50 μέχρι τις 15/07/69. Τα έτη 1951 μέχρι 1968 πραγματοποιήθηκαν εκπαιδευτικές εκδηλώσεις βραχείας διάρκειας και πήραν

¹³ Δ. Ζωγράφος, «Γεωργική Εκπαίδευση» στο Ελευθερουδάκη: Σύγχρονος εγκυκλοπαιδεία, Αθήνα 1927, τόμος 3^{ος}, σελ 872.

μέρος 3.371 άτομα. Από το 1969 μέχρι το 1971 και από το 1972 μέχρι το 1995, πραγματοποιήθηκαν λόγω ακαταλληλότητας των κτιρίων, βραχείας διάρκειας εκπαιδευτικά σεμινάρια σε τομείς κυρίως γεωργικών μηχανημάτων. Επιπλέον από το 1992 μέχρι το 1994 έγιναν σεμινάρια επίσης βραχείας διάρκειας σε θέματα μελισσοκομίας, γεωργικών αρδεύσεων, γεωργικών ελκυστήρων καθώς και εξάμηνη εκπαίδευση σε θέματα εκμηχάνισης της γεωργίας. Από το 1994-95 θα λειτουργήσει στην Αβερώνη τεχνική επαγγελματική σχολή Λάρισας παράλληλα με το τμήμα τεχνικών αγροτικών μηχανημάτων και ειδικότητα τεχνικών Ζωοτεχνικής. Τη νέα ειδικότητα παρακολούθησαν απόφοιτοι γυμνασίου που είχαν συμπληρώσει το εικοστό έτος της ηλικίας τους. Η διάρκεια της φοίτησης καθορίστηκε στα δύο χρόνια και κάθε σπουδαστικό έτος χωρίστηκε σε τρία τρίμηνα. Τα πτυχία της σχολής ισοβαθμίστηκαν με τα πτυχία του ΤΕΣ του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Οι απόφοιτοι της σχολής είχαν την δυνατότητα να εργασθούν σαν ιδιώτες, σαν ιδιωτικοί υπάλληλοι, σαν υπάλληλοι σε γεωργικούς οργανισμούς καθώς και σαν δημόσιοι υπάλληλοι. Οι μαθητές θα διέμεναν στο οικοτροφείο της σχολής και θα σιτιζόνταν δωρεάν.¹⁴

3.2 Ανασυγκρότηση και ο φιλελεύθερος εκσυγχρονισμός:

Η γεωργική εκπαίδευση στα πλαίσια των Τ.Ε.Α και Τ.Ε.Ε

Στα πλαίσια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του ΥΠ.Ε.Π.Θ λειτούργησαν Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια γεωπονικής κατεύθυνσης, οι απόφοιτοι των οποίων έχουν την δυνατότητα της άμεσης πρόσβασης στο εργαστηριακό χώρο αλλά και της εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση κατόπιν πανελλαδικών εξετάσεων.

Στην Β΄ τάξη των Τ.Ε.Α λειτούργησε γεωτεχνικός κλάδος και στην Γ΄ τάξη οι εξής ειδικότητες:

- Φυτικής παραγωγής.
- Ζωικής παραγωγής.
- Γεωργικών μηχανημάτων.
- Ανθοκομίας-κηποτεχνικής.
- Οργάνωση-Διοίκηση γεωργικών συνεταιρισμών και εκμεταλλεύσεων.

Η κατάρτιση του εκπαιδευτικού προγράμματος των Τ.Ε.Α πραγματοποιήθηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο σε συνεργασία με την δευτεροβάθμια εκπαίδευση βάσει του άξονα της κεντρικής κυβερνητικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Οι υποβαλλόμενες εισηγήσεις όσον αφορά το εκπαιδευτικό πρόγραμμα εξετάζονταν από το Υπ. Παιδείας και αφού υπάρχει η δυνατότητα για την εξασφάλιση της λειτουργίας των προτεινόμενων ειδικοτήτων γίνονται δεκτές.

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε για την αποτελεσματικότητα των μορφωτικών προγραμμάτων αλλά και την απορρόφηση των αποφοίτων του γεωτεχνικού κλάδου των Τ.Ε.Α διαπιστώθηκαν θετικά και αρνητικά χαρακτηριστικά. Σαν θετικό στοιχείο αναφέρθηκε η συγγραφή 45 εκπαιδευτικών βιβλίων μέχρι εκείνη την περίοδο και η πραγματοποίηση

¹⁴ Σ. Κ., «Αβερώνη Γεωργική Σχολή Λάρισας», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, αρ. τεύχους 6-7, Ιούλιος – Αύγουστος 1994, σελ 16,17.

εργαστηριακών μαθημάτων, η εισαγωγή ενός μεγάλου ποσοστού εισαχθέντων, αποφοίτων γεωτεχνικού τομέα των Τ.Ε.Λ σε Τ.Ε.Ι., και ο διορισμός γεωτεχνικών εκπαιδευτών, απόφοιτων τα ΠΑΤΕΣ ΣΕΛΕΤΕ.

Όσον αφορά την αναφορά σε αδυναμίες του εν λόγω συστήματος, διαπιστώθηκε απουσία πρακτικής εξάσκησης σε πρότυπα κτήματα και γεωργικές εκμεταλλεύσεις αν και υπήρξε ειδική θέσπιση στο νόμο 1566/85. Επιπλέον υπογραμμίστηκε η σχετική ανεπάρκεια μαθημάτων ειδικότητας και η έλλειψη σε κάποιο βαθμό εργαστηριακής εκπαίδευσης. Επίσης επισημάνθηκε η διαρκής επιμόρφωση και εκμάθηση των εκπαιδευτών στο αντικείμενο της εργαστηριακής εξειδίκευσης και των πρακτικών τεχνολογιών.

Στις διαπιστώσεις για την απορρόφηση των αποφοίτων του γεωτεχνικού κλάδου στην αγορά εργασίας, είναι το γεγονός ότι λόγω κατηγορίας απασχολείται στο αντικείμενο της, ποσοστό διπλάσιο των άλλων ειδικοτήτων. Ακόμα αναφέρεται ότι οι απόφοιτοι του γεωτεχνικού τομέα διαδέχονται τους γονείς τους στην διαχείριση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων σε ποσοστό διπλάσιο από εκείνους που δεν έλαβαν γεωτεχνική κατάρτιση. Ακόμα εκτός από τους απόφοιτους του γεωτεχνικού κλάδου, ένα μεγάλο ποσοστό του ανδρικού πληθυσμού που έχει λάβει λυκειακή μόρφωση είτε τεχνικού είτε γενικού λυκείου, εργάζεται στον κλάδο της γεωργίας, γεγονός που δείχνει ότι μέσω της γεωργίας, μπορεί να καταπολεμηθεί ένα κομμάτι της ανεργίας. Επιπλέον υπογραμμίζεται η επιθυμία του να αποκτήσει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του τμήματος των γεωτεχνικών μεγαλύτερο εύρος απόκτησης γνώσεων και ευελιξίας με κατεύθυνση τις νέες τεχνολογίες και τις σύγχρονες επαγγελματικές δεξιότητες.¹⁵

Όσον αφορά την γεωργική εκπαίδευση που πραγματοποιείται στα πλαίσια της λειτουργίας των Τ.Ε.Ε., υπάρχουν κλάδοι όπως η ζωοτεχνία, τα αγροτικά μηχανήματα, η παραγωγή ζωοτροφών, τα φυτά μεγάλης καλλιέργειας, ο αγροτουρισμός, η μελισσοκομία, η τυροκομία, τα θερμοκήπια κ.α όπου παρέχεται κατάρτιση σε όσους και σε όσες θέλουν να σταδιοδρομήσουν στον αγροτικό τομέα.

Στα αγροτικά Τ.Ε.Ε εισάγονται χωρίς εξετάσεις απόφοιτοι γυμνασίου. Η πρώτη εκπαιδευτική ενότητα διαρκεί δύο χρόνια των τεσσάρων τετραμήνων και οι σπουδαστές διδάσκονται τα τεχνικά μαθήματα κορμού λυκείου. Μετά από αυτή την διαδικασία οι απόφοιτοι παίρνουν άδεια ασκήσεως επαγγέλματος και μπορούν να εργαστούν στο δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα αλλά και ως ελεύθεροι επαγγελματίες. Επίσης οι απόφοιτοι μπορούν να συνεχίσουν στον Β΄ κύκλο σπουδών των Τ.Ε.Ε. σε αντίστοιχη ειδικότητα με το πτυχίο τους καθώς και να γραφτούν σε Ι.Ε.Κ του αντίστοιχου κλάδου. Η διδασκαλία περιλαμβάνει ενότητες όπως η πραγματοποίηση βιολογικών καλλιεργειών, η βελτίωση του δασικού πλούτου, η προστασία του περιβάλλοντος, την σωστή καλλιέργεια των σπόρων, την συνεργατικότητα και άλλα πολλά. Όσον αφορά το πράσινο πιστοποιητικό αυτό θα δινόταν σε όσους διεκπεραίωσαν το εν λόγω εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

¹⁵ Κ. Τ. Μαρκόπουλος, «Φάκελος, Γεωργική Συνεταιριστική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Αρ. τεύχους 9-10, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος, σελ 24, 25.

Στο σημείο αυτό θα αναφέρουμε ενδεικτικά κάποια στοιχεία, για τις εργασίες κάποιων από τα «αγροτικά» Τ.Ε.Ε σε διάφορα μέρη της Ελλάδας.

Α) Στο Τ.Ε.Ε Νεμέας διδάσκεται η ειδικότητα της αμπελουργίας και οινοτεχνίας. Οι σπουδαστές ενημερώνονται για τις σύγχρονες μεθόδους της αμπελουργίας και της οινοτεχνίας σε εγκαταστάσεις που περιλαμβάνουν δύο εργαστήρια χημείας και γευσιγνωσίας καθώς και μία ολοκληρωμένη υλικοτεχνική εγκατάσταση. Τα μαθήματα του Τ.Ε.Ε Νεμέας είναι ειδικότητας και γενικής παιδείας. Τα μαθήματα ειδικότητας περιλαμβάνουν οικοτεχνία, αμπελουργία, γεωργική οικονομία, ποιοτικός και οργανοληπτικός έλεγχος οινικών προϊόντων καθώς και ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Β) Στο Τ.Ε.Ε Κρήτης λειτουργεί η ειδικότητα των θερμοκηπίων από το 1920 παρέχοντας στους υποψήφιους τεχνίτες θερμοκηπίων, θεωρητική διδασκαλία και πρακτική άσκηση. Οι εγκαταστάσεις της σχολής περιλαμβάνουν αγρό, θερμοκήπιο, εργαστήριο μηχανολογίας καθώς και την αναγκαία υποδομή.

Γ) Στο Τ.Ε.Ε Λέσβου λειτουργεί η ειδικότητα της Προστατευόμενης Ονομασίας Προελεύσεως, Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης και Παραγωγής Ιδιοτυπικών Προϊόντων από τα οποία αποφοιτούν οι τεχνικοί παραγωγής προϊόντων. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει μικροβιολογία και χημεία τροφίμων, οργάνωση και εξοπλισμό βιομηχανιών μεταποίησης προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ, χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και καλλιέργεια φυτών για πρακτική άσκηση.

Δ) Στο Τ.Ε.Ε. Κομοτηνής εκτός των μαθημάτων γενικής παιδείας το εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει τεχνολογία τροφίμων, αρχές και μεθόδους συντήρησης τροφίμων, τυποποίηση-συσκευασία-σήμανση-ποιοτικό έλεγχο και εμπορία αγροτικών προϊόντων, υγιεινή και ασφάλεια τροφίμων καθώς και χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών

Ε) Στο Τ.Ε.Ε Δράμας λειτουργεί το τμήμα φυτών μεγάλης καλλιέργειας που αποτελούν την κύρια απασχόληση των Ελλήνων αγροτών, τέτοια είναι τα σιτηρά, το βαμβάκι, τα καπνά και τα δημητριακά. Μερικά από τα μαθήματα που διδάσκονται στο Τ.Ε.Ε είναι, η οργάνωση και διαχείριση γεωργικών εκμεταλλεύσεων, αρδύσεις, φυτοπροστασία, λιπασματολογία, χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, εδαφολογία κ.α.

Εκτός από τα παραπάνω Τ.Ε.Ε λειτουργούν και άλλα όπως

- ✦ Το Αβερώνιο Τ.Ε.Ε Λάρισας με την ειδικότητα αγροτικών μηχανημάτων και ζωοτεχνίας.
- ✦ Το Τ.Ε.Ε Ορεστιάδας με την ειδικότητα της παραγωγής ζωοτροφών.
- ✦ Το Τ.Ε.Ε Κοζάνης με την ειδικότητα της ζωοτεχνίας.
- ✦ Το Τ.Ε.Ε Καρδίτσας με την ειδικότητα του αγροτουρισμού.
- ✦ Το Τ.Ε.Ε Ιωαννίνων με την ειδικότητα της τυροκομίας και γαλακτοκομίας.
- ✦ Το Τ.Ε.Ε Συγγρού με την ειδικότητα ανθοκομίας και μελισσοκομίας.¹⁶

¹⁶ Μυρσίνη Κρυσταλάκου, «Μάθε παιδί μου την.....γεωργική τέχνη», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Αρ. τεύχους 8 ,Μάρτιος 2003, σελ 43-45.

3.3 Συνεταιρισμοί και εκπαίδευση.

Η αναγκαιότητα της συνεταιριστικής εκπαίδευσης είχε γίνει αντιληπτή από τους προδρόμους της συνεταιριστικής ιδέας, από την εποχή της συστάσεως της Ροτσντέιλ και είχε προβλεφθεί διάθεση 2,5% των εσόδων για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Νωρίς λοιπόν τέθηκαν τα θεμέλια για την συγκρότηση της συνεταιριστικής κατάρτισης, μάλιστα η αρχή της προαγωγής της παιδείας εξελίχθηκε αργότερα σε μία από τις βασικές αρχές της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης. Η πίστη στο θεσμό της εκπαίδευσης επιβεβαιώθηκε στα συνεταιριστικά συνέδρια που πραγματοποιήθηκαν αργότερα και επισημάνθηκε ότι το σπουδαιότερο παραγωγικό κεφάλαιο είναι ο άνθρωπος.

Στην Ελλάδα δεν δόθηκε η αναγκαία σοβαρότητα στο συγκεκριμένο ζήτημα και όποιες ενέργειες γίνονται έχουν σπασμωδικό χαρακτήρα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι υποτονικές προσπάθειες που έγιναν μεταξύ της λειτουργίας σχολής συνεταιριστών στα πλαίσια της ανώτατης γεωπονικής το διάστημα 1930-37 και στην δημιουργία τμήματος στελεχών συνεταιρισμών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το διάστημα 1985-86. Οι προσπάθειες που πάρθηκαν έπεσαν στο κενό ακριβώς επειδή δεν υπήρξαν κομμάτι του επίσημου εκπαιδευτικού μηχανισμού. Σαν συνέπεια μπορεί να παρατηρηθεί το γεγονός της αδυναμίας να παρακολουθήσουμε τα γεγονότα που παίρνουν μέρος στο θεσμό αυτό.

Με τις αντιλήψεις περί παιδείας της UNESCO από τον Σεπτέμβριο του 1992 δημιουργήθηκαν εκ των πραγμάτων νέα δεδομένα και για την συνεταιριστική εκπαίδευση. Οι διαπιστώσεις από την πλευρά της UNESCO όπως, ότι η εκπαίδευση είναι «η κινητήρια δύναμη μιας ολόπλευρης ανάπτυξης του ανθρώπου που επιτελείται δια βίου και αποσκοπεί στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας του επιδιώκοντας επίσης και την προαγωγή της δημιουργικότητας» αλλά και ότι η εκπαίδευση «αυξάνει την δυνατότητα των ατόμων να εμπλουτίζουν οι ίδιοι την πολιτιστική τους καλλιέργεια αλλά και αυτή των άλλων» (Δ. Καπογιάννης, περιέχεται στο: Τ.Ε.Ι Μεσολογγίου οδηγός σπουδών ΤΜ Συνεταιριστικών Οργ, κ' Εκμ/ων, Μεσολόγγι 1993, σελ 5,6). Οι διαπιστώσεις αυτές περιέχουν χαρακτηριστικά που αφορούν και τον επανακαθορισμό της συνεταιριστικής παιδείας. Τα δεδομένα που μας δίνονται υπογραμμίζουν.

- ✦ Την διαρκή και δια βίου εκπαιδευτική κατάρτιση.
- ✦ Την εκπαίδευση ως δύναμη δημιουργίας.
- ✦ Την εκπαίδευση ως λειτουργία εκμάθησης μεθόδων μάθησης.

Στην έκθεση Triveli που κατατέθηκε στα πλαίσια της Επιτροπής Ανάπτυξης και Συνεργασίας για τους συνεταιρισμούς υπογραμμίστηκε η ανάγκη του να προηγηθεί η συνεταιριστική κατάρτιση ως προς την υλοποίηση της, και έπειτα να επέλθει η δημιουργία συνεταιρισμών καθώς και η επιθυμία του να καταστεί η κατάρτιση διαρκής. Η συγκεκριμένη προτεραιότητα δίνεται ως επένδυση στους θεσμούς συνεργατικού τύπου. Η συνεργασία σαν τρόπος λειτουργίας αποτελεί για τους συνεταιρισμούς, παραγωγική δύναμη όσο και σχέση παραγωγής. Αλλά για να τελεσφορήσουν τα προγράμματα και οι επιδιώξεις

των συνεταιρισμών πρέπει να επιληφθούν αρμοδιοτήτων τα στελέχη και οι σύλλογοι ώστε να αποκτήσει νόημα η οποιαδήποτε πρωτοβουλία.

Άλλωστε η σπουδαιότητα της συνδρομής των επαρκώς καταρτισμένων συνεταιριστών στον συνεταιριστικό θεσμό επαληθεύτηκε από τις εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο τις τελευταίες δεκαετίες. Το γεγονός ότι στο εξωτερικό οι συνεταιρισμοί εξελίχθηκαν από αποτυχημένες μονάδες παραγωγής σε αξιόπιστες με αυστηρές προδιαγραφές, επιχειρηματικές μονάδες δεν είναι τυχαίο. Η αιτία οφείλεται στην στελέχωση των συνεταιρισμών, από εξειδικευμένους συνεταιριστές, προερχόμενους από ανεπτυγμένες (συνεταιριστικά) χώρες της Ευρώπης. Δυστυχώς δεν συνέβη και το ίδιο στην Ελλάδα, λόγω της ανυπαρξίας συνεταιριστικής μόρφωσης σε συνδυασμό από την συνύπαρξη δύο κρίσεων.

Η μία είναι η λεγόμενη κρίση εμπιστοσύνης ή αλλιώς «παιδική ασθένεια» και η άλλη η διεθυντική κρίση ή αλλιώς «γεροντική ασθένεια» των συνεταιρισμών και η οποία οφείλεται στο επιπλέον «μορφωτικό έλλειμμα».

Ωστόσο διαπιστώνουμε σήμερα και την αναγκαιότητα των δύο άλλων χαρακτηριστικών που επισήμανε η UNESCO, την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και την δυνατότητα εξεύρεσης τρόπων μάθησης δηλαδή. Οι αποστολές αυτές θα οδηγήσουν σε νέες τεχνολογίες και εφαρμοσμένες μεθόδους καθώς και στην εκδήλωση καινοτομιών. Θα πρέπει να ξεπεραστεί το ιεραρχικό δομημένο σύστημα παραγωγικών σχέσεων που είναι συμβατό με την λειτουργία των τεράστιων παραγωγικών μονάδων που δρουν σήμερα. Για να μπορέσουν οι μικρές επιχειρήσεις να αντεπεξέλθουν στο περιβάλλον του διαρκούς ανταγωνισμού πρέπει να συνεργαστούν μεταξύ τους. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσαν να αποκτήσουν συγκριτικά πλεονεκτήματα απέναντι στους τεράστιους επιχειρηματικούς κολοσσούς, όπως η μαζικότερη προμήθεια υλικών με ευνοϊκά οικονομικότερους όρους ή ο συλλογικός δανεισμός με τους επίσης ευνοϊκότερους όρους. Επιπλέον θα πρέπει να δοθεί βαρύτητα στην καινοτομία, προκειμένου να επεξεργασθούν πρωτότυπες ιδέες που θα εξασφαλίσουν υψηλούς δείκτες παραγωγής. Ωστόσο η οποιαδήποτε αλλαγή αποκλείεται να επέλθει με το ισχύον εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο είναι δομημένο σύμφωνα με την ιεραρχικά πρότυπα παραγωγής που συναντούμε στους «εργοστασιακού τύπου» παραγωγικές μονάδες. Οι εξελίξεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι στο μέλλον θα είναι απαραίτητοι όσοι προσαρμόζονται εύκολα στις νέες απαιτήσεις, έχουν νέες ιδέες και δεν αναλώνονται σε τυποποιημένες οδηγίες. Χρειάζονται άνθρωποι με κριτική αντίληψη και όχι στεγνές γνώσεις, και άρα η καθιέρωση ενός εκπαιδευτικού συστήματος που θα ξεπεράσει τις κάθετες σχέσεις και θα βασιστεί στις οριζόντιες, γεγονός στο οποίο αναφέρθηκε ο παιδαγωγός και συνεταιριστής Pestalazzi.

Ουσιαστικά με την ανταλλαγή γνώσεων τελεσφορεί ο σκοπός του συνεργατισμού, ξεφεύγει έτσι από θεωρητικό επίπεδο και βιώνεται σαν κατάσταση, παύει να αποτελεί ουτοπία και γίνεται επικρατούσα αντίληψη.¹⁷

¹⁷ Δ. Καπογιάννης, περιέχεται στο: Τ.Ε.Ι Μεσολογγίου οδηγός σπουδών ΤΜ Συνεταιριστικών Οργ, κ' Εκμ/ων, Μεσολόγγι 1993, σελ 5,6,10.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Ανώτερη και Ανώτατη Γεωργική Εκπαίδευση.

4.1 Τα Κ.Α.Τ.Ε.Ε (Ε5/6035/3.9.84)

Τα Κ.Α.Τ.Ε.Ε άρχισαν να λειτουργούν από το 1973, μετά από συμφωνία του καθεστώτος δικτατορίας με την Διεθνή Τράπεζα. Τα ιδρύματα αυτά ήταν αντίγραφο του εκπαιδευτικού συστήματος σύμφωνα με τα πρότυπα της Διεθνούς Τράπεζας. Οι λόγοι σύστασης των Κ.Α.Τ.Ε.Ε εντοπίζονται κυρίως στην μαζική παραγωγή στελεχών που θα ενταχθούν στην αγορά εργασίας καθώς και στην αντιμετώπιση του σοβαρού προβλήματος ανυπαρξίας πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην χώρα. Τελικά ο θεσμός των Κ.Α.Τ.Ε.Ε απέτυχε παταγωδώς. Οι λόγοι της αποτυχίας είναι ότι η ίδρυση και λειτουργία του θεσμού ξεκίνησε στην χώρα σε μια περίοδο που δεν υπήρχε υγιές πολιτικό σύστημα. Επιπλέον η λειτουργία των ιδρυμάτων όσον αφορά τον προγραμματισμό τους ήταν αποκομμένη από τις πραγματικές ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας. Άλλος λόγος για την αποτυχία των Κ.Α.Τ.Ε.Ε είναι ότι το εκπαιδευτικό προσωπικό, οι υλικοτεχνικές υποδομές και τα προγράμματα σπουδών υπήρξαν ελλιπέστατα τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά. Τέλος το πλαίσιο διοίκησης και λειτουργίας των ιδρυμάτων ήταν αναξιοκρατικό και αυταρχικό. Στην πλειοψηφία τους οι απόφοιτοι παρέμειναν άνεργοι ή ετεροαπασχολούμενοι.

Η αποτυχία των Κ.Α.Τ.Ε.Ε είχε γενικότερες επιπτώσεις και εκτός εκπαιδευτικού συστήματος. Σαν αποτέλεσμα υπήρξε απροθυμία των ενδιαφερόμενων να προσέλθουν όχι μόνο στα Κ.Α.Τ.Ε.Ε αλλά και στην μέση τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση αφού τα Κ.Α.Τ.Ε.Ε θεωρούνταν σαν προέκταση του εκπαιδευτικού μοντέλου της μέσης εκπαίδευσης. Η συνέπεια ήταν να υπάρξει μαζική προτίμηση των ενδιαφερόμενων για την γενική δευτεροβάθμια εκπαίδευση των Α.Ε.Ι και αντίστοιχη άρνηση για την μέση εκπαίδευση. Το πρόβλημα αυτό ήταν υπαρκτό για πολλές χώρες στην προπολεμική περίοδο, ωστόσο πολλές από αυτές τις χώρες κατάφεραν να το ξεπεράσουν αντιμετωπίζοντας όχι μόνο τις αρρυθμίες του ευρύτερου εκπαιδευτικού συστήματος αλλά και τις κοινωνικές του ανάγκες.

Σαφής εικόνα για το μέγεθος του προβλήματος στη χώρα μας σε σχέση με τις άλλες χώρες δίνουν τα παρακάτω στοιχεία:

	Σχ. Έτος 1973-74	Σχ. Έτος 1981-82
Ποσοστό μαθητών Τ.Ε.Ε στο σύνολο της μέσης Εκπαίδευσης	19,55%	11,5%

Τα αντίστοιχα ποσοστά άλλων χωρών το 1979

Αν. Γερμανία	87%
Βουλγαρία	77%
Δυτ. Γερμανία	72%
Βέλγιο	69%
Γαλλία	46%

Εδώ εντάσσουμε τους σπουδαστές στα τμήματα των Τ.Ε.Ι σύμφωνα με τον ακόλουθο πίνακα και ανάλογα με τα τμήματα των Κ.Α.Τ.Ε.Ε που παρείχαν γεωργική εκπαίδευση

- ✦ Ζωικών προϊόντων
- ✦ Φυτικών προϊόντων
- ✦ Φυτικής παράγωγης
- ✦ Διοίκησης γεωργικών εκμεταλλεύσεων
- ✦ Κτηνοτροφικής παραγωγής
- ✦ Δασοπονίας
- ✦ Ιχθυοκομίας.¹⁸

4.2 Η γεωργική εκπαίδευση στα ανώτατα Τ.Ε.Ι και Α/Τ.Ε.Ι

ΤΜΗΜΑΤΑ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ ΤΩΝ Τ.Ε.Ι

1) ΑΝΘΟΚΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΥ – Τ.Ε.Ι ΗΠΕΙΡΟΥ-ΑΡΤΑ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ:

ανόργανη χημεία, μαθηματικά, πληροφορική, φυσική, μορφολογία φυτών, γενική ανθοκομία, ανθολογία, εδαφολογία, βιοχημεία, φυσιολογία φυτών, γενική οινολογία, studio i: εισαγωγή στο τεχνικό σχέδιο, συστηματική βοτανική, θρέψη και λίπανση φυτών, studio ii: υλικά και κατασκευές χώρων αναψυχής.

2) ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ – Τ.Ε.Ι ΗΠΕΙΡΟΥ-ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ:

γενική οινολογία, μετεωρολογία, συστηματική βοτανική, ανατομία αγροτικών ζώων, γενική φυτοπαθολογία, γενική θρέψη φυτών, βιολογικές καλλιέργειες, άρδευση φυτών, ζιζανιολογία και βιολογική ζιζανιοκτονία, βιομετρία, ανάλυση τοξικών ουσιών, βιολογική διατροφή ζώων, νομοθεσία βιολογικών προϊόντων.

3) ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ – Τ.Ε.Ι ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ:

λαχανοκομία, φυσιολογία φυτών, γενική δένδροκομία, ειδική δένδροκομία, συσκευασία-τυποποίηση, ανθοκομία, εμπορία αγροτικών προϊόντων, γενική μικροβιολογία, γενική γεωργία.

4) ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ – Τ.Ε.Ι ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΦΛΩΡΙΝΑ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ:

διασφάλιση ποιότητας, ποιότητα αγροτικών προϊόντων, αγωγή υγείας, μικροβιολογία τροφίμων, οικολογία, ποιότητα γάλακτος, περιβάλλον και κοινωνία, έρευνα αγοράς, συμπεριφορά καταναλωτή.

5) ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΑΛΙΕΙΑΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ – Τ.Ε.Ι ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ-ΜΟΥΔΑΝΙΑ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ:

ωκεανογραφία, φυσική ωκεανογραφία, χημική ωκεανογραφία, θαλάσσια βιολογία, βιολογία υδρόβιων οργανισμών, διακοσμητικοί οργανισμοί, αλιευτική τεχνολογία, εκτροφή όστρακων, αλιευτική νομοθεσία.¹⁹

¹⁸ Υπ. Απόφαση, υπ' αρ. Ε5/6035/3-9-84, όπως παρατίθεται στο τόμο Ε.Υ / Τ.Ε.Ι, Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ένας χρόνος μετά. Αθήνα 1984, σελ. 318-319.

6) ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΡΔΕΥΣΕΩΝ – Τ.Ε.Ι-ΛΑΡΙΣΑΣ-ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ:

εδαφολογία, ειδικά κεφάλαια φυσικής, αρδεύσεις, στραγγίσεις, εργονομία γεωργικών μηχανημάτων, φυτοτεχνολογία, εμπορία γεωργικών μηχανημάτων, ενέργεια και γεωργία, μηχανική.

7) ΛΑΣΟΛΟΓΙΑΣ – Τ.Ε.Ι-ΛΑΡΙΣΑΣ-ΛΑΜΙΑΣ-ΚΑΒΑΛΑΣ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ:

γεωλογία-ορυκτολογία-πετρολογία, μετεωρολογία-κλιματολογία, δενδρομετρία, τοπογραφία, βοτανική, μηχανική, δασική νομοθεσία, δασοκομική, δασοπροστασία, ορεινοί βοσκότοποι.

8) ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ – Τ.Ε.Ι ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ:

εισαγωγή στην ζωοτεχνία, εισαγωγή στη φυτοτεχνολογία, οικολογία, εδαφολογία, αγροτική πολιτική, στοιχεία διατροφής άγριων ζώων, ιστορία και αρχές συνεργατισμού.

9) ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΑΚΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΟΚΟΜΙΑΣ – Τ.Ε.Ι ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ:

βοτανική (μορφολογία-ιστολογία), εισαγωγή στην φυτοτεχνολογία, βιομετρία, θερμοκηπιακές κατασκευές, φυτοπροστασία, λαχανοκομία, γεωργικοί συνεταιρισμοί, αξιοποίηση εδαφών, κηποτεχνολογία-αρχιτεκτονική τοπίου.

10) ΙΧΘΥΟΚΟΜΙΑΣ-ΑΛΙΕΙΑΣ – Τ.Ε.Ι ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ:

υδροβιολογία, λιμνολογία, θαλάσσια βιολογία, ναυτιλία, χημική ωκεανογραφία, επεξεργασία ιχθυρών αλιευτική τεχνολογία, δυναμική ιχθυοπληθυσμών, αλιευτική νομοθεσία.

11) ΦΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ – Τ.Ε.Ι ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ-ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ-ΛΑΡΙΣΑΣ-ΗΠΕΙΡΟΥ-ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΚΡΗΤΗΣ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ:

βοτανική, εδαφολογία, βιομετρία, λιπασματολογία, λαχανοκομία, φυλλοδιαγνωστική, γεωργική λογιστική, βελτίωση φυτών, ειδική δενδροκομία, τυποποίηση αγροτικών προϊόντων.²⁰

4.3 Το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο.

4.3.1 Η προϋπάρχουσα κατάσταση.

Η έλλειψη ανώτατης γεωπονικής ακαδημίας καθυστέρησε από τα χρόνια της τουρκοκρατίας την εξέλιξη της γεωργίας στην χώρα. Η ανώτατη γεωπονική ακαδημία συνδυάζοντας τις συστηματικές μελέτες με τις εργασίες στην ύπαιθρο και το εργαστήριο, θα μπορούσε να προβάλει την ελληνική επιστήμη. Υπήρξε η αξίωση οι αγροτικές εκτάσεις να γίνουν αντικείμενο μελέτης και όριμης έρευνας. Θα έπρεπε η Ανώτατη Γεωπονική να καταστεί κέντρο της

¹⁹ Κων/νος Παυλάκος, "συνεταιριστική παιδεία στις σχολές τεχνολογίας (Σ.Τ.Ε.Γ) των Τ.Ε.Ι Μεσολογγίου 2005".

²⁰ ΥΠ.Ε.Π.Θ, Προγραμμάτων – Μελετών, Τ.Ε.Ι Αθήνα, Ο.Α.Ε.Δ 1998, σελ 512, 522,534, 553, 565, 576.

αγροτικής εκπαίδευσης στην Ανατολή. Ο Τοπάζης το 1877 αναφέρει ότι η εκπαίδευση των μαθητών θα μπορούσε να πραγματοποιείται κοντά σε μικρά αγροτεμάχια όπου θα γίνονταν αγροτικές έρευνες και θα εγκαινιάζονταν νέες μέθοδοι καλλιέργειας. Επιπλέον υποστηρίζει ο Τοπάζης ότι για λόγους οικονομίας αλλά και εκπαιδευτικής αποτελεσματικότητας θα έπρεπε η σχολή να μετατραπεί σε πανεπιστήμιο. Εκεί οι μελλοντικοί γεωπόνοι θα είχαν την δυνατότητα να παρακολουθήσουν τα απαραίτητα μαθήματα αλλά και επιπλέον επιστήμες. Συνεχίζει ο Τοπάζης λέγοντας ότι το ίδρυμα θα μπορούσε να φιλοξενηθεί στα κτήματα Ρούφ. Το διδακτικό προσωπικό θα αποτελούταν από 2 καθηγητές γεωργικών μαθημάτων, κηπουρό, κτηνίατρο και λογιστή.²¹

4.3.2 Το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Η γεωργική εκπαίδευση στην Ελλάδα συνδέεται άμεσα με την αγροτική πρόοδο και ανάπτυξη. Ήδη από τον 19^ο αιώνα η γεωργία αποτελεί τον πιο πλουτοπαραγωγικό τομέα. Οι αναποτελεσματικές μέθοδοι καλλιέργειας και το αμφισβητούμενο εκπαιδευτικό γεωργικό σύστημα συντηρούσαν την γεωργική ανάπτυξη σε χαμηλά επίπεδα. Κατά την διάρκεια του μεσοπολέμου παίρνονταν πρωτοβουλίες για τον εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού συστήματος και την επάνδρωση των γεωργικών υπηρεσιών με ειδικούς. Η Ανώτατη Γεωπονική Σχολή (Α.Γ.Σ.Α) ιδρύθηκε το 1920 επί κυβερνήσεως του Ελευθέριου Βενιζέλου σύμφωνα με τον νόμο 1844 στο κτήμα Χασεκή στον Βοτανικό κήπο. Στην έκταση στεγαζόταν και η Τριαναφυλλίδειος γεωργική σχολή τριετούς φοίτησης ιδρυόμενη από το 1888. Ο Σπυρίδων Χασιώτης που πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Γεωπονικού Πανεπιστήμιου υπήρξε και ο πρώτος διευθυντής του ιδρύματος. Ο Χασιώτης υπήρξε και ο πρώτος διευθυντής της γεωργικής σχολής Τίρυνθας μεταξύ 1894-97. Τα διάφορα και σοβαρά προβλήματα που αντιμετώπισε η σχολή τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της, όπως η έλλειψη εγκαταστάσεων, μηχανημάτων, πόρων, εκπαιδευτικού προσωπικού, σε συνδυασμό με την δύσκολη περίοδο εκείνης της εποχής και το μικρασιατικό δεν στάθηκαν ικανά για να εμποδίσουν εκείνη την περίοδο την προσφορά του ιδρύματος.

Μετά την ίδρυση ειδικού ταμείου της σχολής το 1926, αντιμετωπίστηκαν πολλά από τα προβλήματα της σχολής με σημαντικότερο αυτό των εγκαταστάσεων.

Τον Ιούνιο του 1937 και με την πίεση της κυβέρνησης Μεταξά η σχολή μεταφέρεται στην Θεσσαλονίκη. Ως δικαιολογία για την πράξη αυτή το καθεστώς χρησιμοποίησε την εξοικονόμηση πόρων για την ίδρυση κτηνιατρικής σχολής και την κατασκευή μεγάρου για το Υπουργείο Γεωργίας στο χώρο του ιδρύματος. Αργότερα το 1943 με πρωτοβουλία των εκπαιδευτικών της σχολής και του υφυπουργού γεωργίας Παμπούκα η σχολή επέστρεψε στον Βοτανικό. Με τον νόμο 672 επανήλθε στη σχολή και το εκπαιδευτικό προσωπικό που υπήρχε σε αυτή και πριν την μεταφορά της στην Θεσσαλονίκη. Ωστόσο το κτήριο αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα αφού

²¹ Δ. Α. Ζωγράφος, Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαίδευσως, Αθήνα, εθνικό τυπογραφείο, 1936, σελ 255.

κατά την διάρκεια της κατοχής είχε μετατραπεί σε κατάλυμα των Γερμανών, ενώ αργότερα υπέστη βλάβες κατά την διάρκεια των Δεκεμβριανών.

Υστερα από Αμερικάνικη βοήθεια ολοκληρώθηκε το 1952 το νέο κεντρικό κτήριο της σχολής και αντιμετωπίστηκαν πολλές από τις ελλείψεις. Παράλληλα το ίδρυμα αποκτά μεγάλα αγροτεμάχια στη Κωπαΐδα και στην Γιαλού Σπάτων, σημαντικά για την πρακτική ενασχόληση των φοιτητών.

Το 1982 ο νόμος πλαίσιο 1268 αλλάζει το θεσμικό πλαίσιο διοίκησης των Α.Ε.Ι. Τελικά το 1986 έχουμε την σύσταση δύο τμημάτων της γεωργικής παραγωγής και γεωργικής ανάπτυξης. Στο τέλος της δεκαετίας του 1980 με το Π.Δ 377/1989 η σχολή μετονομάζεται σε γεωργικό πανεπιστήμιο και χωρίζεται σε 7 τμήματα. Με το Π.Δ 226/1995 το γεωργικό πανεπιστήμιο μετονομάζεται ως γεωπονικό πλέον.²²

Σε συνέντευξη που έδωσε τον Ιανουάριο του 1980 ο τότε πρύτανης της γεωπονικής σχολής Α. Πουλοβασίλης στο περιοδικό «Αγροτικός Συνεργατισμός» τόνισε την ανάγκη για την ανάπτυξη των κέντρων εκπαίδευσης και έρευνας.

Ερωτηθείς για την αποστολή των πανεπιστημιακών γεωπονικών σχολών στην αγροτική ανάπτυξη της χώρας, ο πρύτανης απάντησε πως η κύρια αποστολή είναι να συνδράμουν στην γεωργική ανάπτυξη της χώρας, και στην πραγματοποίηση των προγραμμάτων για την ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας. Για τον λόγο αυτό συνεχίζει ο πρύτανης θα πρέπει τα γεωπονικά ιδρύματα να στελεχώνονται με ικανό επιστημονικό προσωπικό ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν τις διαρκείς γεωργικές απαιτήσεις. Σε ερώτηση για το αν τα εκπαιδευτικά προγράμματα των γεωπονικών σχολών στοχεύουν σε ειδικούς αναπτυξιακούς στόχους ή παρέχουν μόνο θεωρητική εκπαίδευση ο κ. Πουλοβασίλης ανέφερε ότι η προσπάθεια του ιδρύματος εξυπηρετεί συγκεκριμένους αναπτυξιακούς στόχους και ότι υπάρχει αρμονική σχέση μεταξύ πρακτικής και θεωρητικής εκπαίδευσης προκειμένου ο απόφοιτος του ιδρύματος να καταστεί άμεσα ενεργός στις γεωργικές ανάγκες.

Στην συνέχεια ο πρύτανης απαντώντας για το ποια είναι τα προγράμματα άμεσης εφαρμογής για την ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής, μας λέει ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα χωρίζονται σε 2 κύριες κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αφορά τις έρευνες που αποβλέπουν στην πρόοδο της γεωπονικής επιστήμης και την επίλυση των γεωργικών προβλημάτων της χώρας. Στην δεύτερη κατηγορία αναφέρει ο κ. Πουλοβασίλης, παίρνει μέρος όλο το εκπαιδευτικό προσωπικό της σχολής καθώς και οι φοιτητές που ταξιδεύουν σε όλη την Ελλάδα προκειμένου να συγκεντρώσουν πληροφορίες διαπιστώνοντας προβλήματα και αδυναμίες του γεωργικού χώρου, που επιδιώκουν αργότερα την λύση τους σε συνεργασία με το επιστημονικό προσωπικό. Ο πρύτανης μας αναφέρει ότι στην πρωτοβουλία αυτή, υπάρχει συνεργασία με το Υπουργείο Γεωργίας και με τις περιφερειακές υπηρεσίες του καθώς και με συνεταιριστικές οργανώσεις και την ΠΑΣΕΓΕΣ.

Κλείνοντας την συνέντευξη ο πρύτανης της γεωπονικής σχολής μας αναφέρει ότι το ίδρυμα κατά την διάρκεια της μακράς ιστορίας του, και παρά

²² Στέφανος Παπαπολύμερος, «Το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Αρ. τεύχους 12, Νοέμβριος - Δεκέμβριος, σελ 72-74.

τις δύσκολες συνθήκες ιδίως μετά την μεταπολεμική περίοδο, κατάφερε να αναπτυχθεί και με την κρατική στήριξη θα μπορούσε να εξελιχθεί σε ολοκληρωμένο πανεπιστημιακό ίδρυμα.²³

4.4 Προσπάθειες για την ίδρυση πανεπιστημιακών τμημάτων.

Με την θεσμοθέτηση των συνεταιρισμών από το κράτος το 1914 με τον νόμο 602, ο Τζωρτζάκης ένας από τους πρωτεργάτες της συνεταιριστικής ιδέας πήρε πρωτοβουλίες για την σύσταση της Ανώτατης Σχολής Συνεταιριστικών Σπουδών. Δυστυχώς οι προσπάθειες του Τζωρτζάκη στάθηκαν άκαρπες, αφού η κίνηση του δεν βρήκε ιδιαίτερη ανταπόκριση. Ωστόσο με δεύτερη πρωτοβουλία του Τζωρτζάκη το 1929, ιδρύθηκε και δραστηριοποιήθηκε υπό την διεύθυνση του, στην Ανώτατη Γεωπονική Σχολή Αθηνών, μετεκπαιδευτική μονάδα συνεταιριστικών σπουδών μεγάλης διάρκειας η οποία ονομάστηκε "Σχολή Συνεταιρισμών". Στην σχολή σπούδαζαν στελέχη συνεταιριστικών οργανισμών οι οποίοι δεν διέθεταν προηγούμενη συνεταιριστική παιδεία από άλλο σχολείο του κλάδου. Παράλληλα στην Α.Γ.Σ.Α διδασκόταν και το μάθημα των συνεταιρισμών σαν προαιρετικό.

Το μάθημα των συνεταιρισμών προκάλεσε το ενδιαφέρον των φοιτητών αν και προαιρετικό, έτσι ώστε η διοίκηση της σχολής μετά από χρόνια να ιδρύσει έδρα συνεταιριστικής οικονομίας. Ωστόσο ο Τζωρτζάκης που ήταν ο πρωτεργάτης αυτού του σχεδίου δεν μπορούσε πλέον λόγω ηλικίας να αναλάβει την διεύθυνση της έδρας. Τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η συνεταιριστική έδρα ήταν πολλά και κάποια χρόνια δεν λειτούργησε. Ύστερα όμως από προσπάθειες του συνεταιριστή Γραμματόπουλου η έδρα επαναδραστηριοποιήθηκε για να έχει αργότερα και μέχρι το 1985 πολλά σκαμπανεβάσματα στην λειτουργία της. Το 1985 πάλι, το Πανεπιστήμιο Πατρών ίδρυσε στο Αγρίνιο οικονομική σχολή στο πρόγραμμα της οποίας εισήχθησαν αρκετά γεωργό-οικονομικά μαθήματα αλλά και προκηρύχθηκε μια θέση για την διδασκαλία των γεωργικών συνεταιρισμών. Επιπλέον μαθήματα σχετικά με συνεταιρισμούς διδάσκονταν μετά το 1980 στην Γεωπονική και Οικονομική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Μια άλλη προσπάθεια για την ίδρυση συνεταιριστικής έδρας είχε ξεκινήσει στην γεωπονο-δασολογική σχολή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Η πρωτοβουλία εκείνη από φορείς της παιδείας αλλά και συναφείς κλάδους αντιμετώπιζε την άρνηση και την αντίδραση ενός εκ των καθηγητών της σχολής. Η άρνηση αυτή κράτησε για 20 χρόνια και στέρησε από την ελληνική εκπαίδευση και την γεωργική παιδεία την προσφορά στον τόπο από μια συνεταιριστική έδρα. Οι εγκύκλιοι που συστάθηκαν διαχρονικά από το Υπουργείο Γεωργίας αν και τεκμηριωμένες ως προς το αίτημα τους, δεν στάθηκαν ικανές να πείσουν για το αντίθετο του αντιδραστικού εκπαιδευτικού.

Με την εφαρμογή του νόμου 1404 το έτος 1984-85, μαθήματα του συνεργατισμού μπήκαν στο πρόγραμμα σπουδών στις Σχολές Διοίκησης και Οικονομίας (Σ.Δ.Ο) των Τ.Ε.Ι. Τμήματα συνεργατισμού ιδρύθηκαν στις Σ.Δ.Ο

²³ Ρένα Ψαλίδα, «Πυρήνας ανάπτυξης της γεωργίας η γεωπονική σχολή», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Ιανουάριος 1984, σελ 18.

Ηρακλείου και Μεσολογγίου. Επιπλέον στο Τμήμα Διοίκηση Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων (Δ.Γ.Ε) της σχολής Τεχνολογίας Γεωπονίας των Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης εισήχθησαν 2 κύρια συνεταιριστικά μαθήματα γεωργικών συνεταιρισμών και αυξήθηκαν οι ώρες διδασκαλίας από 5 σε 8 την εβδομάδα. Τέλος με τον νόμο 1404 καθιερώθηκε ένα δίωρο μάθημα περί γεωργικών συνεταιρισμών στα τμήματα Φ.Π και Ζ.Π των Σ.Τ.Ε.Γ προκειμένου οι σπουδαστές να αποκτήσουν κάποιες στοιχειώδεις συνεταιριστικές γνώσεις.²⁴

²⁴ Σταύρος Α. Μαριάδης, Συνεργατισμός – Συνεταιρισμός / ΙΣΤΟΡΙΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΑΠΟΣΤΟΛΗ/ η εναλλακτική λύση, Θεσσαλονίκη 2003, σελ 305, 308, 314.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

Η Γεωργική Κατάρτιση.

5.1 Η αγροτική κατάρτιση και εκπαίδευση στα πλαίσια της Αμερικάνικης σχολής Θεσσαλονίκης.

Η Αμερικάνικη αγροτική σχολή λειτουργεί από το 1904 στη Θεσσαλονίκη, στεγαζόμενη σε ένα χώρο 3.750 στρεμμάτων και δραστηριοποιείται υπό τον έλεγχο του Υπουργείου Γεωργίας και Παιδείας. Οι απόφοιτοι της σχολής περισσότεροι από 3.000, που στο μεγαλύτερο ποσοστό τους διευθύνουν αγροτικές εκμεταλλεύσεις και κάποιοι λίγοι που εργάζονται σε δημόσιες γεωργικές υπηρεσίες. Οι απόφοιτοι απασχολούνται σε όλη την χώρα αλλά οι περισσότεροι από αυτούς στον νομό Θεσσαλονίκης.

Σκοπός της σχολής είναι να αποκτήσουν οι νέοι τα εφόδια που θα τους κάνουν ικανούς στον τομέα του σχεδιασμού, της οργάνωσης και του ελέγχου του μεταλλασσόμενου γεωργικού περιβάλλοντος έτσι ώστε να νιώσουν υπερήφανοι για το επάγγελμα τους. Η τελευταία αυτή προοπτική είναι πολύ σημαντική, γιατί οι σημερινοί αγρότες υποβιβάζουν πολύ το επάγγελμα τους. Πολλοί από τους απόφοιτους εποπτεύουν τις δικές τους εγκαταστάσεις ή εργάζονται ως επισκευαστές γεωργικών μηχανημάτων, διαχειριστές κλπ.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του ιδρύματος είναι πολύπλευρα.

- ✦ Επαγγελματικό λύκειο τριετούς εκπαίδευσης υπό τον έλεγχο του Υπουργείου Γεωργίας (40% πρακτική διδασκαλία και 60% θεωρητική)
- ✦ Επαγγελματική σχολή διετούς εκπαίδευσης για την εκμηχανισμένη γεωργία (70% πρακτική διδασκαλία και 30% θεωρία)
- ✦ Ένα ευρύ πρόγραμμα πρακτικής εκμάθησης σε σχετικούς κλάδους με την γεωργία.
- ✦ Πρόγραμμα εκμάθησης υπολογιστών, δακτυλογράφησης, υφαντικής και άλλων.
- ✦ Εξάσκηση των μαθητών στα μηχανήματα.
- ✦ Πρόγραμμα στοιχειωδών γεωργικών δραστηριοτήτων που εκτελούν οι μαθητές.
- ✦ Πρόγραμμα εκμάθησης ενηλίκων στα κτίρια του ιδρύματος με την διοίκηση της σχολής.

Παράλληλα η σχολή πραγματοποιεί μαθήματα για περισσότερους από 500 κτηνοτρόφους με κονδύλια της ΕΟΚ που έχουν σκοπό την πρόοδο του μανάτζμεντ και την τεχνογνωσία παραγωγής.

- ✦ Πρόγραμμα που φιλοξενεί περισσότερους από 10.000 ενδιαφερόμενους τον χρόνο, οι οποίοι ζητούν πληροφορίες και συμβουλές για τις δραστηριότητες της σχολής.
- ✦ Διεθνή προγράμματα εξειδίκευσης που πριμοδοτούνται σε ένα ποσοστό από την Κοινή Αγορά για νέους αγρότες στις χώρες της ΕΟΚ.

Όσον αφορά την υποδομή της σχολής υπάρχει πρότυπο κτήμα, περισσότερα από 350 ζώα, 20.000 κοτόπουλα, σύγχρονη μονάδα για γαλοπούλες, εκτάσεις επίδειξης φυτικής παραγωγής και ένα μεγάλο μέρος εκπαιδευτικών εκ των

οποίων αρκετοί έχουν εκπαιδευτεί στις Η.Π.Α. Το ίδρυμα πραγματοποιεί επισκέψεις των εκπαιδευτικών του σε σχολεία και αγροκτήματα σε άλλες χώρες.

Υπάρχει ένα θεσμικό νομικό πλαίσιο όσον αφορά την λειτουργία του ιδρύματος και τις σχέσεις του με την ελληνική πολιτεία. Υπάρχει κρατική επιδότηση που καλύπτει ποσοστό από τα συνολικά έξοδα. Η κατεύθυνση της διδασκαλίας έχει σαν σκοπό να προσφέρει υψηλού επιπέδου μόρφωση σε σχετικά μικρό αριθμό σπουδαστών και όχι το αντίστροφο. Είναι γεγονός ότι αν όλοι οι Έλληνες αγρότες είχαν το επίπεδο και την εξειδίκευση των αποφοίτων της Αμερικανικής γεωργικής σχολής το πρόσωπο της ελληνικής γεωργίας θα ήταν τελείως διαφορετικό. Η πρακτική διδασκαλία που είναι η κατεύθυνση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του ιδρύματος κατατάσσουν την σχολή σε ξεχωριστή θέση της ελληνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης.²⁵

5.2 Η συστηματοποίηση της γεωργικής εκπαίδευσης.

5.2.1 Ο θεσμός των Κ.Ε.Γ.Ε

Μετά τον πόλεμο ο πρώτος νόμος που αφορά την επαγγελματική γεωργική κατάρτιση είναι ο 920 του 1946. Σύμφωνα με τον νόμο αυτό, μπορούν να πραγματοποιηθούν σε κοινότητες, επαγγελματικά γεωργικά μαθήματα για τους νέους των αγροτικών οικογενειών. Η εκμάθηση των γεωργικών μαθημάτων ανατίθεται στους επαρχιακούς γεωπόνους και τους υπάλληλους γεωργικών σταθμών. Επιπλέον υπήρχε η προϋπόθεση οι εκπαιδευόμενοι να ήταν διπλωματούχοι της ανώτατης γεωργικής σχολής με «ετήσια ειδίκευση σε πανεπιστήμιο της αλλοδαπής στη γεωργική εκπαίδευση». Αν και η διδασκαλία είχε στοιχειώδη χαρακτήρα δεν εξαντλούνταν από υποτυπώδη γεωπονική μόρφωση εκπαιδευτικών. Απαιτούνταν από τους διδάσκαλους να διαθέτουν υψηλό επίπεδο γνώσης, γεγονός που αποδεικνύει μια συγκεκριμένη αντίληψη. Ο νόμος 1643 του 1951 «Περί κυρώσεων, τροποποιήσεων και συμπληρώσεως του υπ' αριθμού 1547/1950 αναγκαστικού νόμου περί συστάσεως Διευθύνσεως Γεωργικών Εφαρμογών και Εκπαιδύσεως παρά του Υπουργείου Γεωργίας» συνιστά τον ιδρυτικό νόμο των Κέντρων Γεωργικής Εκπαίδευσης (Κ.Ε.Γ.Ε)

Το Β.Δ με το άρθρο 34 αριθμός 4 συστήνει την ίδρυση 40 Κ.Ε.Γ.Ε ενώ το Ν,Δ 438 «Περί κέντρων γεωργικής εκπαίδευσης» συστήνει την ίδρυση 20 νέων Κ.Ε.Γ.Ε. Σκοπός των Κ.Ε.Γ.Ε αναφέρεται η δραστηριότητα και η παροχή μικρής διάρκειας, επαγγελματική εκπαίδευση καθώς και η διδασκαλία κοινωνικού, πολιτισμικού και ηθικού επιπέδου σε αγρότες, αλιείς, δασεργάτες κτλ. Δεν γίνεται διάκριση φύλου και ηλικίας προκειμένου να καταρτίζονται οι ενδιαφερόμενοι στις αποτελεσματικότερες μεθόδους εργασίας, ο καθένας τους ανάλογα στον εργασιακό χώρο που δραστηριοποιείται καθώς και η βραχεία εκπαίδευση για την κατάρτιση τεχνικών και συνεταιριστικών στελεχών.

Η εκπαίδευση των Κ.Ε.Γ.Ε αναφέρετε σε:

Α. Προγράμματα Προσαρμογής της Επαγγελματικής Κατάρτισης στις ανάγκες της Σύγχρονης Γεωργίας.

²⁵ Αθανάσιος Ι. Αθανασίου, Επαγγελματική κατάρτιση των αγροτών: Η περίπτωση των Κέντρων Γεωργικής Εκπαίδευσης (ΚΕ.Γ.Ε), σελ 40.

I Εισαγωγή στο αγροτικό επάγγελμα: προγράμματα διάρκειας 150 ωρών, παρέχει γενικές γνώσεις για τις εργασίες, το έδαφος, το κλίμα, για συνεταιριστικά ζητήματα.

II Ειδικευση στο αντικείμενο κύριας απασχόλησης στον αγροτικό τομέα διάρκειας 150 ωρών, παρέχει θεωρητικές γνώσεις και πρακτική εξάσκηση σε αγροτικές τεχνικές.

III Ειδικά προγράμματα εκπαίδευσης μη φυσικών προσώπων όπως π.χ συνεταιριστικών οργανισμών.

B. Προγράμματα Ανάπτυξης Πολύ-δραστηριοτήτων με συνδρομή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (Ε.Κ.Τ)

I Επαγγελματική κατάρτιση γεωργοτεχνιτών προγραμμάτων διάρκειας από 4 μήνες έως 2 χρόνια, σε ειδικότητες γεωργικών μηχανημάτων, ανθοκομίας, μελισσοκομία κλπ.

II Επαγγελματική κατάρτιση αγροτοεργατών σε θέματα όπως κλάδεμα, εμβολιασμός, συσκευασία, σταβλισμός, σπερματέγχυση, διάρκειας 150 ωρών.

III Επαγγελματική κατάρτιση σε θέματα παραδοσιακής παραγωγής πρακτικής και αγροτικής οικιακής οικονομίας, όπως αγροτουρισμού και οικοτεχνίας.

Γ. Εθνικό ταχύρυθμο πρόγραμμα επιμόρφωσης και ενημέρωσης του αγροτικού πληθυσμού. Ημερίδες επιμορφωτικού τύπου διάρκειας 1-5 ημερών σε θέματα όπως εξοικονόμηση ενέργειας, φυτοπροστασία, δασοτεχνική, τεχνολογία τροφίμων, προστασία καταναλωτή.

Δ. Πολιτιστικές δραστηριότητες, ύπαρξη βιβλιοθηκών και μουσείων που φιλοξενούν παραδοσιακά θέματα αγροτικής ιστορίας. Επιπλέον πραγματοποίηση εκθέσεων, μουσικών εκδηλώσεων, καθώς και η έκδοση εντύπων και οργάνωση τηλεοπτικών εκπομπών.

Όσον αφορά την υποδομή των Κ.Ε.Γ.Ε πραγματοποιούταν με ένα δίκτυο εκπαιδευτικών κέντρων που λειτουργούσε ανά νομό, σε μερικούς δήμους πριμοδοτήθηκε και επαρχιακό Κ.Ε.Γ.Ε. Το 1980 υπήρχαν 43 Κ.Ε.Γ.Ε σε όλη την χώρα και το 1988 50. Τα Κ.Ε.Γ.Ε αποτελούνταν από μόνιμο επιστημονικό προσωπικό, ένα γεωπόνο και κάποιες φορές μία υπάλληλο αγροτικής οικιακής οικονομίας με την συνδρομή έκτακτου προσωπικού 3-6 ατόμων. Η διδασκαλία βασιζότανε στη χρησιμοποίηση βίντεο και τηλεόρασης, μηχανής προβολής διαφανειών καθώς και σε δανεισμό βιβλίων και εντύπων από τις αγροτικές βιβλιοθήκες των Κ.Ε.Γ.Ε. Από το 1980 μέχρι 1989 συνολικά εκπαιδεύτηκαν 308.330 άτομα και δαπανήθηκαν 1.692.000.000δρχ. Από τους ενδιαφερόμενους που πήραν μέρος, 29.607 άτομα απέκτησαν επαγγελματική κατάρτιση που αναγνωρίζεται από τις χώρες της ΕΟΚ. Επιπλέον σε αυτή την οκταετία δαπανήθηκαν και 338.500.000δρχ. για άλλες δραστηριότητες όπως ενημερωτικές συγκεντρώσεις ΑΣΟ και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Το έμμισθο μόνιμο και έκτακτο προσωπικό δεν υπήρξε αρκετό για να καλύψει τις λειτουργικές ανάγκες ενός Κ.Ε.Γ.Ε. Από τα 35 Κ.Ε.Γ.Ε τα 17 δεν διέθεταν υπάλληλο αγροτικής οικιακής οικονομίας, δηλαδή το μόνιμο διδακτικό προσωπικό τους συνίσταται μόνο από τον γεωπόνο. Ο γεωπόνος υπεύθυνος για πολλά καθήκοντα χωρίς εξειδίκευση, χωρίς μετεκπαίδευση και σπάνια με επιμόρφωση λίγων ημερών. Κατά την υπουργική απόφαση της 12^{ης}

Αυγούστου 1967, οι υποχρεώσεις του προϊστάμενου-γεωπόνου περιελάμβαναν την άσκηση της διοίκησης του Κ.Ε.Γ.Ε, την εποπτεία, την διδασκαλία, την αξιολόγηση της εκπαίδευσης, την σύσταση του ετήσιου προγράμματος εκπαίδευσης.

Όσον αφορά τις εγκαταστάσεις και τον εξοπλισμό πρέπει να επισημάνουμε την απουσία της απαραίτητης υλικο-τεχνικής υποδομής, την έλλειψη εργαστηριακών και εποπτικών μέσων καθώς και την έλλειψη πρότυπων κτημάτων. Τα προβλήματα όπως είναι λογικό επηρέαζαν την αποδοτικότητα της εκπαίδευσης, και αναγκαστικά ο τρόπος διδασκαλίας ήταν κυρίως θεωρητικός χωρίς την απαραίτητη πρακτική εξάσκηση.

Ουσιαστικό πρόβλημα για την ομαλή λειτουργία των Κ.Ε.Γ.Ε αποτέλεσε και η μη εξεύρεση ειδικών εκπαιδευτικών στο πρόγραμμα διδασκαλίας. Η δυνατότητα εξεύρεσης εκπαιδευτικών στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό στις προσωπικές γνωριμίες των εκπαιδευτικών. Οι λόγοι μη εξεύρεσης εκπαιδευτικών βασιζόταν καταρχήν στην έλλειψη, στην αριθμητική ανεπάρκεια για ορισμένες ειδικότητες καθώς και στην άρνηση των υπάρχοντων εκπαιδευτικών λόγω της εξαιρετικά χαμηλής αμοιβής. Εν τω μεταξύ μεγάλο ποσοστό των επιστημόνων ήταν δημόσιοι υπάλληλοι και ελάχιστοι προέρχονταν από τον ιδιωτικό κλάδο. Η αδυναμία εξεύρεσης εκπαιδευτικών θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί με πρωτοβουλίες που θα είχαν γνώμονα τον προγραμματισμό των επαγγελματικών ειδικοτήτων σε συνδυασμό με τα κίνητρα μετεκπαίδευσης των γεωπόνων του Υπουργείου Γεωργίας και φυσικά την παροχή ικανοποιητικού μισθού.

5.2.2 Προγράμματα Εκπαίδευσης.

Τα προγράμματα εκπαίδευσης πρέπει να ικανοποιούν τις γεωργικές ανάγκες όπως τις συναντάμε στην κοινωνία αλλά και τα αντίστοιχα ρεύματα σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο. Τα προγράμματα επαγγελματικής γεωργικής εκμάθησης περιέχουν στοιχειώδεις και εξειδικευμένες γνώσεις σε κλάδους παραγωγικής δραστηριότητας όπως η φυσική, η ζωική, η αλιευτική και η δασική με την διδασκαλία αγροτικών δεξιοτεχνιών, ώστε οι ενδιαφερόμενοι να έχουν τις τεχνικές γνώσεις για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες τους. Τα προγράμματα των Κ.Ε.Γ.Ε συστήνονται με την συνεργασία των αρμόδιων υπηρεσιών του Υπουργείου Γεωργίας με άλλους κρατικούς φορείς όπως π.χ ο οργανισμός βάμβακος καθώς και αντιπροσώπων των αγροτών όπως π.χ οι συνεταιρισμοί. Ύστερα από σύσκεψη των παραπάνω φορέων κατατίθενται οι προτάσεις τους. Στην επεξεργασία των προτάσεων και τελικώς στην σύσταση του ετήσιου προγράμματος, η συμμετοχή του Κ.Ε.Γ.Ε και της Διεύθυνσης Γεωργίας έχει σημαντικό ρόλο. Κάποιες φορές οι φορείς των αγροτών δεν συμμετέχουν καθόλου στην διαδικασία, ενδεικτικό της αδιαφορίας τους στην κατάρτιση του προγράμματος και μέγα μειονέκτημα και για το πρόγραμμα αλλά και για την εφαρμογή του. Οι προτάσεις φτάνουν στο Υπουργείο Γεωργίας όπου και λαμβάνονται οι τελικές αποφάσεις.

Οι άξονες που λαμβάνονται υπόψη για την κατάρτιση των προγραμμάτων μπορούν να αποδοθούν ως οι εξής:

1. Η κυβερνητική αγροτική πολιτική μέσω του Υπουργείου Γεωργίας.

2. Το σχέδιο ανάπτυξης του κάθε νομού και ο συσχετισμός των εκπαιδευτικών αναγκών με τις τοπικές παραγωγικές δραστηριότητες σήμερα και στο μέλλον.
3. Οι κοινοτικές οδηγίες και τα αντίστοιχα προγράμματα.
4. Τα προβλήματα και οι αδυναμίες των αγροτών όπως αναφέρονται από τους ίδιους αλλά και τους γεωπόνους.

Τα προβλήματα που υπάρχουν ως προς την σύσταση των προγραμμάτων θα μπορούσαν να αναφερθούν ως εξής:

1. Η απουσία ενός σχεδίου ανάπτυξης με ορίζοντα διάρκειας που μπορεί να εφαρμόζεται με υπευθυνότητα έτσι ώστε να βγει προς τα έξω η μελλοντική εικόνα του αγροτικού κλάδου, έτσι όπως αυτή επιδιώκεται να συσταθεί από την γεωργική πολιτική. Μόνο σε αυτή την περίπτωση η επεξεργασία και οι κατευθύνσεις των προγραμμάτων με το σχέδιο ανάπτυξης για τον κάθε γεωργικό κλάδο θα είχαν μεταξύ τους μία σαφή αλληλουχία.
2. Η ανυπαρξία και η προβληματική λειτουργία τα τελευταία χρόνια των εφαρμογών.
3. Το χαμηλό επίπεδο έρευνας και η απουσία αλληλουχίας μεταξύ έρευνας – εφαρμογής – εκπαίδευσης.
4. Η έλλειψη συντονισμού.

Τα προβλήματα που υπάρχουν ως προς την υλοποίηση των προγραμμάτων είναι τα εξής:

1. Το πρόγραμμα διδασκαλίας προκύπτει πριν από την κατανομή των κονδυλίων από το Υπουργείο Γεωργίας με αποτέλεσμα κάποια από τα προγράμματα να μην υλοποιούνται ποτέ.
2. Η αδυναμία εξεύρεσης εκπαιδευτικών.
3. Η έλλειψη ενδιαφέροντος από του φορείς των αγροτών.
4. Η έλλειψη μόνιμου και έκτακτου βοηθητικού προσωπικού των Κ.Ε.Γ.Ε. Απαιτείται η μονιμοποίηση γραφέα, οικονόμου, καθαρίστριας, γεωτεχνίτη για την αποτελεσματική λειτουργία των Κ.Ε.Γ.Ε.
5. Η απουσία μηχανοργάνωσης με αποτέλεσμα να μην γίνεται αρχειοθέτηση που θα βοηθούσε με τα στοιχεία της στην κατάρτιση, υλοποίηση και αξιολόγηση του προγράμματος. Επιπλέον θα μπορούσαν τα Κ.Ε.Γ.Ε να ανεξαρτητοποιηθούν και να λειτουργούν σε νομαρχιακό επίπεδο με μεγαλύτερη ευελιξία. Τέλος θα μπορούσε να θεσμοθετηθεί ένα ενιαίο όργανο εποπτείας των Κ.Ε.Γ.Ε, των γεωργικών σχολείων, και των ΟΤΑ για την αξιολόγηση της δραστηριότητάς τους.

Οι υπηρεσίες που απασχολούνται με την αγροτική εκπαίδευση είναι:

- ✚ Υπουργείο Γεωργίας.(Κ.Ε.Γ.Ε, πρακτικά γεωργικά σχολεία)
- ✚ Υπουργείο Παιδείας.(τεχνικά λύκεια, ΤΕΙ, ΤΕΣ)
- ✚ Υπουργείο Πολιτισμού (ΝΕΛΕ)
- ✚ Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (ΕΛΚΕΠΑ)
- ✚ Υπουργείο Εργασίας (Ο.Α.Ε.Δ)
- ✚ ΑΤΕ
- ✚ ΠΑΣΕΓΕΣ

Μεταξύ των παραπάνω φορέων δεν υπάρχει κοινός συντονισμός για την σύσταση των προγραμμάτων και την πραγματοποίηση των διδασκαλιών. Προτείνεται για αυτό, να υπάρξει συντονισμός δράσης ή να θεσμοθετηθεί ένας ενιαίος φορέας εκπαίδευσης γεωργικού πληθυσμού. Έτσι θα κατανοηθούν οι πόροι στην κάθε αυτού εκπαίδευση και όχι σε λειτουργικές δαπάνες. Επιπλέον η τροφοδότηση του τομέα της έρευνας με διαπιστώσεις και ερωτήματα που να προκύπτουν από την μελέτη βρίσκονται σε εμβρυακό επίπεδο. Παράλληλα ελλιπής είναι και η τροφοδότηση της εκπαίδευσης από την έρευνα. Στο εξωτερικό το τρίπτυχο έρευνα – εκπαίδευση – συμβουλευτική δραστηριότητα λειτουργούν αλληλένδετα χωρίς να χάνει κάποιο από αυτά την αυτοτέλεια του.

Σε απόσπασμα από το Rural Planning in Developing Countries του Raanan Weitz (1963) όσον αφορά τον λανθασμένο τρόπο διδασκαλίας, βρίσκουμε σύμφωνα με το άρθρο, ότι το μεγαλύτερο σφάλμα στην γεωργική εκπαίδευση πολλών ευρωπαϊκών χωρών είναι ότι η εκπαίδευση είναι στο μέγιστο θεωρητική. Ότι το περιεχόμενο της εκπαίδευσης είναι ασαφές και γεμάτο θέματα που πρέπει κανείς να απομνημονεύσει. Πρόκειται όπως αναφέρει το άρθρο για μεγάλο σφάλμα, αφού ψυχοπαιδαγωγικές έρευνες έχουν δείξει ότι ο γεωργικός κόσμος είναι αισθησιοκρατικού τύπου. Επομένως η επαγγελματική εκπαίδευση θα πρέπει να στηρίζεται στην πρακτική αγροτική δραστηριότητα που την φέρουν εις πέρας οι νέοι σε πραγματικές συνθήκες. Ως προς τα βοηθήματα μπορούμε να αναφέρουμε τις οπτικοακουστικές μεθόδους με τον σχολιασμό κάποιου αρμόδιου. Τέλος οι πρακτικές που χρησιμοποιούνται πρέπει να είναι σύμφωνα με τον συγγραφέα «ενεργητικές» όπως π.χ επιδείξεις, ταξίδια, συζητήσεις.

Στα Κ.Ε.Γ.Ε όπως πληροφορούμαστε από το ίδιο το προσωπικό, ελάχιστοι πιστεύουν ότι υπάρχει ισορροπία μεταξύ θεωρητικής και πρακτικής διδασκαλίας ενώ κανένας δεν υποστηρίζει ότι είναι περισσότερο πρακτική. Οι αιτίες για αυτό το φαινόμενο είναι οι εξής:

1. Η έλλειψη εκπαιδευτικού προσωπικού.
2. Η έλλειψη σχετικών με την πρακτική διδασκαλία υποδομών όπως π.χ εργαστήρια, πρότυπα κτήματα.
3. Η απουσία σχετικών προμηθειών για εκπαιδευτικές εκδρομές, ινστιτούτα, συνεταιριστικές σχολές κλπ.
4. Η αδιαφορία των αγροτών, αφού συμμετέχουν στα εκπαιδευτικά σεμινάρια όχι για να εκπαιδευτούν, αλλά για να πάρουν τις επιδοτήσεις.

Το σωστό λοιπόν είναι να εφαρμόζονται και οι δύο μορφές διδασκαλίας και να μην παραγκωνίζεται κάποια από τις δύο.²⁶

5.3 Ο.Γ.Ε.Κ.Α «ΔΗΜΗΤΡΑ»

Σε συνέντευξη της στο περιοδικό «Αγροτικός Συνεργατισμός» η νέα πρόεδρος του οργανισμού «Δήμητρα» η κ. Ευθυμία Ιωαννίδου υπογραμμίζει τον ρόλο της εκπαίδευσης, της κατάρτισης, της ενημέρωσης και της πιστοποίησης μέσω του οργανισμού. Αναφέρεται στο νέο περιβάλλον και στην

²⁶ Αθανάσιος Ι. Αθανασίου, Επαγγελματική κατάρτιση των αγροτών: Η περίπτωση των Κέντρων Γεωργικής Εκπαίδευσης (ΚΕ.Γ.Ε), σελ 71-73.

προσπάθεια προσαρμογής που πρέπει να γίνει για τους Έλληνες αγρότες στα δεδομένα της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.

Σε ερώτηση του περιοδικού σχετικά με τις άμεσες προτεραιότητες της νέας προεδρίας η κ. Ιωαννίδου ανέφερε ότι παραλαμβάνοντας ένα κακο-διαχειριστο οργανισμό, κατάφερε την επίλυση οικονομικών εκκρεμοτήτων προς τους υπάλληλους αλλά και την ρύθμιση χρεών προς το δημόσιο. Όσον αφορά τα προβλήματα επιχορηγήσεων από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων η κ. Ιωαννίδου ανέφερε ότι έγινε σχετική συνεννόηση και μάλιστα επιτεύχθηκε αύξηση των πιστώσεων. Ερωτηθείς η κ. Ιωαννίδου για τον μετέπειτα ρόλο του «Δήμητρα» υπογράμμισε το αποκλειστικό του οργανισμού ως προς την εκπαίδευση όχι μόνο των γεωργών αλλά και των συναφών επαγγελματιών. Στην συνέχεια απαντώντας για το ποια είναι τα εργαλεία δράσης του οργανισμού, η πρόεδρος τόνισε τον ρόλο των διδασκόμενων μαθημάτων και τις πρωτοβουλίες για την διδασκαλία μαθημάτων που στοχεύουν στην εκμετάλλευση των πόρων του Γ' Κ.Π.Σ και έχουν να κάνουν με τις βιοκαλλιέργειες. Επίσης υπογραμμίζεται η εκπαίδευση των αγροτών σε σχέση με τις νέες μεθόδους και τα σύγχρονα μέσα παραγωγής. Σαν παράδειγμα σχολών αναφέρονται τα Ιωάννινα, η Κρήτη και η Λάρισα όπου υπό την εποπτεία του «Δήμητρα» διδάσκονται ειδικότητες σε σχέση με τις παραγωγικές απαιτήσεις κάθε περιοχής και μάλιστα επιτυχημένα. Όσον αφορά την κατάρτιση σαν στόχο του οργανισμού η κ. Ιωαννίδου ανέφερε ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο ενώ έχει την δυνατότητα να στηρίζει την κατάρτιση, δεν υπάρχει σχετική ανταπόκριση. Σε σχέση πάντα με την κατάρτιση, η ομιλούσα ανέφερε ότι δεν αποτελεί αυτοσκοπό αλλά το σημαντικό είναι να υπάρξουν αποτελέσματα από αυτήν σε σχέση με την απασχόληση.

Σε ερώτηση για το αν πραγματοποιούνται κάποια προγράμματα κατάρτισης η κ. Ιωαννίδου δήλωσε ότι υπάρχουν σε εξέλιξη 142 νέα προγράμματα κατάρτισης για 3.550 νέους αγρότες σε οργανισμούς του «Δήμητρα» σε όλη την χώρα, ο κάθε ενδιαφερόμενος παίρνει μέρος στον τομέα της εκπαίδευσης που επιθυμεί διδασκόμενος θεωρία και πρακτική από έμπειρο εκπαιδευτικό προσωπικό. Οι ενότητες που διδάσκονται έχουν να κάνουν με τεχνικά θέματα, θέματα τυποποίησης, θέματα μάρκετινγκ, καθώς και με θέματα που αφορούν την υγιεινή και την οικολογία. Ερωτηθείς η νέα πρόεδρος για τον λόγο επιτυχίας του προγράμματος θα επιμείνει στην κατάρτιση και την σχέση του με την εκπαίδευση και την αγορά εργασίας. Επιπλέον θα πρέπει να υπάρξει ενδιαφέρον για τον αγροτουρισμό και τις βιολογικές καλλιέργειες. Επίσης πρέπει ο γεωργικός κόσμος να παραμείνει στην ύπαιθρο μέσω της εκπαίδευσης και της σωστής ενημέρωσης.

Σε ερώτηση για το αν οι συμμετέχοντες στα προγράμματα του οργανισμού πληρώνουν κάποιο ποσό η κ. Ιωαννίδου μας πληροφόρησε ότι όντως οι αγρότες δίνουν κάποια αμοιβή, αλλά γίνονται προσπάθειες προς το Υπουργείο για περισσότερη χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο. Η πρόεδρος πρόσθεσε ότι η σύσταση ενός ανταγωνιστικού προγράμματος κατάρτισης και απασχόλησης αποτελεί στόχο αν και οι συνθήκες είναι

αντίξοες με το αυξανόμενο ποσοστό ανεργίας. Παρόλα αυτά η αποδοτικότητα του σχεδίου θα φανεί στο μέλλον.

Στο τέλος της συνέντευξης η κ. Ιωαννίδου αναφέρθηκε στο «Πράσινο πιστοποιητικό» και δήλωσε πως υπάρχει εξέλιξη για το ζήτημα αυτό. Επιπλέον υπογραμμίζει την ανάγκη σύνδεσης του πιστοποιητικού με τα δικαιώματα του αγρότη αφού το 2013 κανείς δεν θα μπορεί να εργαστεί χωρίς αυτό.²⁷

5.3.1 Γενικά.

Η προηγούμενη δεκαετία υπήρξε για την Ευρωπαϊκή Ένωση μια περίοδος προσπάθειας για την αξιοποίηση και βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού με σκοπό να διαδραματίσει στο μέλλον ουσιαστικό και δυναμικό ρόλο.

Οι επιλογές της Ε.Ε. όσον αφορά αυτό το στόχο, βασίστηκαν σε μεγάλο βαθμό στην πρόοδο και ανάπτυξη της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης κυρίως των νέων, μέσα από μία αλληλο-τροφοδότηση και αλληλο-εξάρτηση του τρόπου εφαρμογής των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των κοινοτικών χωρών. Έτσι παρατηρήθηκε μια σημαντική επένδυση των κρατών-μελών προς την εκπαίδευση και κατάρτιση με χρηματοδοτικά πακέτα. Η έκδοση του «Λευκού Βιβλίου» για την οικονομική ανάπτυξη, την απασχόληση και το ανταγωνιστικό περιβάλλον δείχνει την κατεύθυνση των προθέσεων της κοινότητας. Η δημιουργία ενός μοντέλου οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας που θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας, την δημιουργία θέσεων εργασίας, την διαχείριση των σύγχρονων δεξιοτεχνιών και την μεγαλύτερη αξιοποίηση του χρόνου εργασίας.

Με την μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών ταμείων το 1993 και των κοινοτικών πρωτοβουλιών EMPLOYMENT και ADAPT η Ε.Ε. αυξάνει ακόμη περισσότερο τις πρωτοβουλίες προώθησης της εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενισχύεται ακόμη περισσότερο μέσω των προγραμμάτων TACIS και PHARE για την ανάπτυξη και υποστήριξη της απασχόλησης των χωρών την Ανατολικής Ευρώπης και της Βαλκανικής.²⁸

5.3.2 Κατάρτιση στα πλαίσια του Υπουργείου Γεωργίας.

Το Υπουργείο Γεωργίας παρέχει επαγγελματική κατάρτιση σε τρεις κατηγορίες ατόμων. Καταρχήν σε αγρότες και αγρότισσες αυτοαπασχολούμενους που μπορεί να είναι επιστάτες δικών τους αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Το αντικείμενο της εκπαίδευσης αφορά όλους τους τομείς της παραγωγικής διαδικασίας, φυτικής, ζωικής, δασικής και αλιευτικής. Η κατάρτιση αυτών των ατόμων που σαν κύρια απασχόληση αναφέρουν την αγροτική, πριμοδοτείται από εθνικά και κοινοτικά κονδύλια. Η κατάρτιση παρέχεται επιπλέον σε αγροτοεργάτες και αγροτοεργάτριες που εργάζονται σε

²⁷ Θεόδωρος Παναγούλης, «Η αγροτική κατάρτιση πρέπει να δημιουργεί θέσεις εργασίας», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Νοέμβριος 2004, σελ 36,37.

²⁸ Αριστείδης Κλήμης, «Φάκελος, Γεωργική Συνεταιριστική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Αρ. τεύχους 9-10, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος, σελ 30.

ξένες δραστηριότητες που έχουν σχέση με τομείς όπως η μεταποίηση, η τυποποίηση, η συσκευασία, η τεχνολογία τροφίμων, ο αγροτουρισμός, η οικοτεχνία κ.α δηλαδή με τον δευτερογενή τομέα της οικονομίας.

Επαγγελματική κατάρτιση παρέχει επίσης στις τεχνικές επαγγελματικές σχολές και μάλιστα μεγάλης διάρκειας για γεωργοτεχνίτες που απασχολούνται σε γεωργικές βιομηχανίες και βιοτεχνίες, γεωργικούς συνεταιρισμούς και δημόσιες υπηρεσίες. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα αγροτοεργατών και γεωργοτεχνιτών εξασφαλίζονται από εθνικά και κοινοτικά κονδύλια.

Ακόμη πραγματοποιείται επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Οι εκπαιδευτές αυτοί, είναι υπάλληλοι του Υπουργείου Γεωργίας και συναφών υπηρεσιών αλλά και άνεργοι ιδιώτες που αργότερα θα πάρουν μέρος στα σεμινάρια σαν εκπαιδευτικοί.

Την πενταετία 1993-97 λειτουργούσαν στην Ελλάδα:

- ✦ 50 κέντρα γεωργικής εκπαίδευσης.
- ✦ 6 κέντρα δασικής εκπαίδευσης.
- ✦ 3 επαγγελματικές σχολές δασοφυλάκων.
- ✦ 1 σχολή χειροτεχνίας ξύλου.
- ✦ 2 πρακτικά γεωργικά σχολεία σε Αθήνα και Ιωάννινα.
- ✦ 1 σχολή επαγγελμάτων κρέατος.

Θέματα κατάρτισης των προγραμμάτων του Υπουργείου Γεωργίας μπορούν να αναφερθούν τα εξής: Καλλιεργητικής τεχνικής που αφορά διάφορες καλλιέργειες. Κτηνοτροφικής τεχνικής που αφορά εκτροφή ζώων. Δασοπονία και εκμετάλλευση δασικών προϊόντων. Ιχθυοτροφεία και εκμετάλλευση αλιευμάτων. Εκμηχάνιση γεωργικών, δασικών και κτηνοτροφικών εργασιών.

Επιπλέον επαγγελματική κατάρτιση νεοσύστατων γεωργικών επαγγελμάτων διάρκειας 300 ωρών που μπορεί να πραγματοποιείται σταδιακά ή συνεχόμενα σε μία περίοδο διάρκειας δύο ετών με τις εξής ενότητες:α) Εισαγωγή στο αγροτικό επάγγελμα, β) Ειδίκευση στο αντικείμενο κύριας απασχόλησης.

Άλλος τομέας εκπαίδευσης περιλαμβάνει την επαγγελματική κατάρτιση μελών στελεχών αγροτικών συνεταιριστικών οργανισμών, ομάδων παραγωγών. Τα θέματα εκπαίδευσης περιλαμβάνουν συσκευασία, μεταποίηση, τυποποίηση, εμπορία αγροτικών προϊόντων και επιμόρφωση στελεχών στον τομέα της πληροφόρησης και στην εκμετάλλευση γεωργικών συνεταιρισμών.

Επίσης κατάρτιση αγροτοεργατών και αγροτοεργατριών σε προγράμματα όπως η καλλιεργητική τεχνική που αφορά κλαδευτές, εμπολιαστές κλπ. Κτηνιατρικής τεχνικής που αφορά σταβλίτες. Δασοπονίας που αφορά υλοτόμους, δασοπυροσβέστες κ.α. Αλιείας που αφορά αλιεργάτες.

Επαγγελματική κατάρτιση διάρκειας δυο χρόνων για γεωργοτεχνίτες σε ΤΕΣ για ειδικότητες όπως τεχνίτες γεωργικών μηχανημάτων, τεχνίτες ιχθυοτροφείου, μελισσοκόμους κλπ.

Επιπλέον κατάρτιση σε τομείς παραδοσιακής παραγωγής τεχνικής και συνολικότερα αγροτικής οικιακής, όπως η χειροτεχνία και ο αγροτουρισμός.

Τέλος, προγράμματα εναλλακτικών τεχνοτροπιών και δεξιοτήτων που σε ορίζοντα χρόνου θα διασφαλίζουν την διαρκή αξιοποίηση των φυσικών πόρων, θα προστατεύουν το οικοσύστημα, θα επιτρέπουν την ηλιακή αξιοποίηση

αποβλήτων κτηνοτροφικών και άλλων εγκαταστάσεων, την επεξεργασία και καλυτέρευση ορεινών βοσκότοπων, την αντιδιαβρωτική προστασία κ.α.

Τα προγράμματα κατάρτισης συνοδεύονται από δανειστικές βιβλιοθήκες, μουσεία, πολιτιστικές συγκεντρώσεις, αθλητικές δραστηριότητες και άλλες πρωτοβουλίες.²⁹

5.3.3 Το Πράσινο Πιστοποιητικό

Ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας απασχολείται στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, με χαρακτηριστικό του, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Στο παρελθόν έγιναν κάποιες φιλόδοξες προσπάθειες για την εκπαίδευση των αγροτών που κάλυψαν μικρό μόνο μέρος του όλου αγροτικού πληθυσμού. Μια προσπάθεια για την βελτίωση των γνώσεων των αγροτών στην μεταπολεμική Ελλάδα ήταν η σύσταση των Κέντρων Γεωργικής Εκπαίδευσης (Κ.Ε.Γ.Ε) ένα σε κάθε νομό. Επιπλέον η σύσταση ενός μικρού αριθμού Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών (ΤΕΣ) για τους νέους που φιλοδοξούσαν να απασχοληθούν με επαγγέλματα μεταποίησης αγροτικών προϊόντων.

Στο τελευταίο τέταρτο του προηγούμενου αιώνα, οι γνώσεις παραγωγής που αφορούσαν τις καλλιέργειες, την χρήση μηχανημάτων και συσκευασμάτων ήταν προνόμιο των γεωπόνων, ενώ παράλληλα υποβαθμίστηκε ο ρόλος των υπηρεσιών του Υπουργείου Γεωργίας και των διευθύνσεων γεωργίας σε κάθε νομό. Το γεγονός αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την αποξένωση των αγροτών από την εκπαίδευση στα πλαίσια του Υπουργείου Γεωργίας που ανεξάρτητα από τις γεωργικές δεξιότητες αύξανε και το γενικότερο μορφωτικό επίπεδο. Το πρόβλημα αυτό, μεγάλωσε όταν με τα σεμινάρια του Κοινοτικού Ταμείου της Ε.Ε για την αύξηση των γνώσεων των εργαζομένων σε διάφορους εργατικούς κλάδους, θεσμοθετήθηκε χρηματική αμοιβή για τους συμμετέχοντες. Με αποτέλεσμα, η συμμετοχή των αγροτών να οφείλεται στην χρηματική αμοιβή και όχι στην απόκτηση γνώσεων.

Το 1997 ιδρύθηκε ο Οργανισμός Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης και Απασχόλησης (ΟΓΕΕΚΑ – ΔΗΜΗΤΡΑ) με σκοπό την εξειδίκευση των αγροτών με την χρησιμοποίηση μοντέρνων πρακτικών και τεχνικών. Παράλληλα οι Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές (ΤΕΣ) ανωτατοποιήθηκαν σε Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ). Με την όλη προσπάθεια θεσμοθετήθηκε με το νόμο 2520/97 το Πράσινο Πιστοποιητικό, που αποδείκνυε ότι όποιος το διαθέτει έχει και όλες τις απαραίτητες γνώσεις για να παράγει το προϊόν. Το πιστοποιητικό είναι ισότιμο με τα αντίστοιχα των άλλων χωρών της Ε.Ε. Στο γεωργικό κλάδο ενώ μειώνεται ο αριθμός των απασχολούμενων, αυξάνεται η παραγωγή έχοντας οδηγήσει την Ε.Ε. πρώτη στις εξαγωγές σε όλο τον κόσμο. Η Κοινή Αγροτική Πολιτική έχει πλέον σαν στόχο την αύξηση της παραγωγής αλλά και την αύξηση της ποιότητας των προϊόντων. Οι ευρωπαίοι καταναλωτές έχουν

²⁹ Κ. Τ. Μαρκόπουλος, «Φάκελος, Γεωργική Συνεταιριστική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Αρ. τεύχους 9-10, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1997, σελ. 25-27.

απαιτήσεις για υγιεινά και επώνυμα προϊόντα από παραγωγούς που έχουν την άδεια να παράγουν προϊόντα με τις ανάλογες προδιαγραφές.

Το Πράσινο Πιστοποιητικό δεν εξασφαλίζει μόνο τον καταναλωτή αλλά και την αξιοπιστία του αγροτικού επαγγέλματος. Με την εξέλιξη αυτή αποβάλλονται από την αγορά όσοι δεν διαθέτουν τις προδιαγραφές. Για τον λόγο αυτό οι Έλληνες παραγωγοί, θα πρέπει να αποκτήσουν το Πράσινο Πιστοποιητικό αλλά και να απαιτήσουν την επωνυμία στην διακίνηση των γεωργικών προϊόντων.

Επιπλέον το Πράσινο Πιστοποιητικό εξασφαλίζει το μέλλον των αγροτών και τους προσφέρει γνώσεις επιχειρηματικότητας, απαραίτητες αφού σε κάποια χρόνια ο αριθμός των αγροτών θα συρρικνωθεί περισσότερο και οι παραμένοντες θα εκμεταλλεύονται μεγαλύτερες εκτάσεις αλλά θα υπάρξει και μεγαλύτερος ανταγωνισμός.

Για την θεσμοθέτηση του Πράσινου Πιστοποιητικού χρειάστηκε να ξεπεραστούν ενδοιασμοί και αρνήσεις, πολιτικών, δημοσίων υπαλλήλων και αγροτών που έχουν συμβιβαστεί με το καθεστώς των επιχορηγήσεων από την Ε.Ε. Προς την αντίθετη κατεύθυνση οδηγήθηκαν συνδικαλιστές και συνεταιριστές όλων των κλάδων και παρατάξεων που απαιτούσαν μεγαλύτερη εκπαίδευση και εξειδίκευση.

Οι νέοι αγρότες απόφοιτοι των ΤΕΕ, ΙΕΚ, ΤΕΙ και ΑΕΙ γεωπονικής εκπαίδευσης έχουν άμεση πρόσβαση στο Πράσινο Πιστοποιητικό ενώ οι αγρότες που δεν έχουν σπουδάσει θα πρέπει να παρακολουθήσουν σχετικά σεμινάρια. Οι νέοι αγρότες, απόφοιτοι λυκείου θα παίρνουν μέρος σε σεμινάρια μεγάλης διάρκειας για να αποκτήσουν της κατάλληλες γνώσεις.

Το Πράσινο Πιστοποιητικό συνδράμει στην αναβάθμιση του τοπίου της γεωργικής οικονομίας, σε αυτό συνεισφέρουν βέβαια και άλλες πρωτοβουλίες για την γεωργία που θα πραγματοποιούνται μέσα από το τρίτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης.³⁰

5.4 Η συνεταιριστική εκπαίδευση (γενικά)

Οι συνεταιριστικοί οργανισμοί προκειμένου να εξασφαλίσουν την αποδοτικότητα των δραστηριοτήτων τους και την επιτυχία των προσπαθειών τους, πρέπει να επιδιώξουν πρώτα να κερδίσουν το συνεπές ενδιαφέρον και την συνειδητή προσπάθεια των στελεχών τους. Πρέπει να εξασφαλιστεί ότι οι προϊστάμενοι και το υπαλληλικό προσωπικό εργάζονται όχι μόνο με υψηλού επιπέδου συνεταιριστική μόρφωση αλλά και το ανάλογο ιδεολογικό στίγμα. Όσοι εργάζονται στον συνεταιρισμό και περισσότερο τα διοικητικά στελέχη πρέπει να εφαρμόζουν την συνεταιριστική ιδεολογία και το περιεχόμενο του καταστατικού της οργάνωσης. Πρέπει τα στελέχη να γνωρίζουν τι είναι συνεταιρισμός, συνεργατισμός, τις μορφές του, τις επιδιώξεις του σε τοπικό και γενικό επίπεδο. Η συνεχής ενημέρωση και πληροφόρηση των παραπάνω γνώσεων είναι ο σκοπός του συστήματος που ονομάζεται συνεταιριστική εκπαίδευση.

³⁰ Δημήτριος Προβατάς, «Πράσινο Πιστοποιητικό: Η σπουδαιότερη μεταρρύθμιση στην αγροτική εκπαίδευση κα κατάρτιση», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Αρ, τεύχους 12, Αύγουστος 2003, σελ 24-26.

Η συνεταιριστική μόρφωση πρέπει να προσφέρει την γνώση των στοιχειωδών συνεταιριστικών ιδεών και του καταστατικού σε κάθε στέλεχος ανάλογα με την θέση που καταλαμβάνει στην οργάνωση. Ακόμα πιο εξειδικευμένη πρέπει να είναι η ενημέρωση για το μόνιμο υπαλληλικό προσωπικό σε σχέση με τους αιρετούς. Επιπλέον το «συνεταιριστικό κήρυγμα» θα πρέπει να πραγματοποιείται και εκτός των ορίων του συνεταιρισμού προκειμένου να πληροφορηθούν και να επιδιώξουν να ενταχθούν σε αυτό, και άλλα άτομα. Παράλληλα με αυτόν τον τρόπο να επηρεαστούν και οι αρμόδιοι φορείς όπως υπηρεσίες υπουργείων και πολιτικοί.

Οι πρωτεργάτες μάλιστα της συνεταιριστικής ιδέας εργάστηκαν προς την κατεύθυνση της πληροφόρησης του κοινού και καθιέρωσαν αναγκαία την χρηματοδότηση από κάθε συνεταιριστικό οργανισμό για τον σκοπό αυτό. Αργότερα η κίνηση αυτή συμπληρώθηκε από έντυπα, ομιλίες, ινστιτούτα, πανεπιστημιακή εκμάθηση κ.α.³¹

5.4.1 Η Συνεταιριστική Σχολή Θεσσαλονίκης.

Το 1965 δραστηριοποιείται στα πλαίσια της ΠΑΣΕΓΕΣ, η Συνεταιριστική Σχολή Θεσσαλονίκης, υπό την διεύθυνση του Κ. Χουρμουζιάδη, πρωτοκλασάτου μέλους της ΠΑΣΕΓΕΣ στην Β. Ελλάδα. Από το 1965 έως και το 1980 το πρόγραμμα εκπαίδευσης του ιδρύματος ήταν διάρκειας 9 μηνών και συμμετείχαν σε αυτό, εκτός από στελέχη αγροτικών συνεταιρισμών και υποψήφιοι υπάλληλοι που είχαν προταθεί από τους ίδιους τους οργανισμούς.

Από τον Οκτώβριο του 1980 έως και τον Ιούνιο του 1988 η διάρκεια των σπουδών ήταν τρεις μήνες. Δηλαδή για κάθε σχολική χρονιά υπήρξαν τρία σεμινάρια, των οποίων οι περίοδοι ήταν Ιανουάριος – Μάρτιος, Απρίλιος – Ιούνιος και Οκτώβριος – Δεκέμβριος. Οι σπουδαστές ήταν όλοι υπάλληλοι, οι περισσότεροι νεοπροσλαμβανόμενοι συνεταιριστικών οργανισμών. Πριν την τρίμηνη εκπαίδευση πραγματοποιούνταν 15ήμερα προκαταρκτικά σεμινάρια, τέσσερα κάθε τρεις μήνες, δηλαδή για ένα χρόνο εναλλασσόταν η εργασία με την εκπαίδευση. Μετά το πρώτο σεμινάριο το ποσοστό συμμετοχής μειωνόταν δραστικά δυστυχώς.

Λόγω του ότι οι συνεταιριστικοί οργανισμοί δεν είχαν την πολυτέλεια του να στερηθούν τα στελέχη τους για εννέα μήνες, και επειδή η τρίμηνη εκπαίδευση δεν ήταν αρκετή, από τον Σεπτέμβρη του 1988 η διδασκαλία θα γινόταν έξι μήνες και τρεις μήνες η πρακτική άσκηση στο χώρο εργασίας τους.

Το πρόγραμμα εκπαίδευσης της συνεταιριστικής σχολής Θεσσαλονίκης τα έτη 1987-90, υπό την διεύθυνση του Χ. Κουμενίδη θα μπορούσε να αναφερθεί ως εξής:

Α. Συνεταιριστικά.

1. Συνεταιριστική Ιδεολογία και Ανάπτυξη.
2. Συνεταιριστική Οικονομία και Στοιχεία Οικονομικής.
3. Συνεταιριστικό Δίκαιο και Στοιχεία Δικαίου.

³¹ Αριστείδης Κλήμης, «Φάκελος, Γεωργική Συνεταιριστική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Αρ. τεύχους 9-10, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1997, σελ. 25-27.

Β. Συνεταιριστικές Δραστηριότητες.

4. Παραγωγή και Διακίνηση Γεωργικών Εφοδίων.
5. Παραγωγή και Κοστολόγηση Αγροτικών Προϊόντων.
6. Μεταποίηση Αγροτικών Προϊόντων.
7. Εμπορία Αγροτικών Προϊόντων
8. Διεθνές Εμπόριο Αγροτικών Προϊόντων.
9. Αγροτική Πίστη και Αξιολόγηση Γεωργικών Επενδύσεων και Ασφαλιστικές Εργασίες.

Γ. Μάνατζμεντ, λογιστική και πληροφορική συνεταιριστικών οργανώσεων.

10. Οργάνωση και Διοίκηση Συνεταιριστικών Οργανώσεων.
11. Λογιστική και Φοροτεχνικά Συνεταιριστικών Οργανώσεων.
12. Πληροφορική και Μηχανοργάνωση Συνεταιριστικών Οργανώσεων.

Δ. Γενικά.

13. Γεωργική Εγκυκλοπαίδεια.
14. Κοινή Αγροτική Πολιτική.
15. Δημόσιες Σχέσεις και Εμπορική Αλληλογραφία.

Την διδασκαλία είχαν αναλάβει καθηγητές συνεταιριστικής σχολής, καθηγητές πανεπιστημίου και Τ.Ε.Ι καθώς και εξειδικευμένα διοικητικά συνεταιριστικά στελέχη. Ο συνδυασμός υψηλού επιπέδου επιστημονικής μόρφωσης και επαγγελματικής εμπειρίας ήταν ιδιαίτερα αποδοτικός για την εκμάθηση των υπαλλήλων. Η διδασκαλία ήταν πέντε ημέρες την εβδομάδα για επτά ώρες ημερησίως.

Επιπλέον η σχολή διοργάνωνε τουλάχιστον πέντε ημερήσιες εκπαιδευτικές εκδρομές σε εργοστάσια, συσκευαστήρια κ.α μακριά από την πόλη της Θεσσαλονίκης. Στο τέλος της εκπαίδευσης η σχολή πραγματοποιούσε πενθήμερη εβδομαδιαία εκδρομή σε συνεταιριστικούς σταθμούς περιοχών όπως η Κρήτη και η Πελοπόννησος. Οι σπουδαστές είχαν επίσης την υποχρέωση με το πέρας των σπουδών τους, την ολοκλήρωση μιας εργασίας σχετικά με τον συνεταιριστικό οργανισμό που εργαζόνταν και αφορούσε την οργάνωση, την λειτουργία και τις αδυναμίες του οργανισμού. Ωστόσο την προηγούμενη δεκαετία ο ρόλος της σχολής υποβαθμίστηκε σε μεγάλο βαθμό και δόθηκε ενδιαφέρον σε προγράμματα κατάρτισης συνεταιριστικών θεμάτων πριμοδοτούμενα από την Ε.Ε.³²

5.4.2 Προγράμματα για τα στελέχη Συνεταιρισμών στα πλαίσια της ΠΑ.ΣΕ.ΓΕΣ.

Η ΠΑΣΕΓΕΣ είχε υποβάλλει στο Υπουργείο Γεωργίας εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την ενημέρωση των διοικητικών στελεχών των συνεταιρισμών και των αιρετών υπαλλήλων. Το εν λόγω πρόγραμμα αφορούσε θέματα για την

³² Π. Κολύρης – Σ. Σινάνος – Δ. Διακογιάννης, «σεμινάρια επιμορφώσεως συνεταιριστικών στελεχών σε θέματα Ε.Ο.Κ.», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Ιανουάριος 1980, σελ 24.

παραγωγή και την οργάνωση καθώς και την αξιοποίηση των ευκαιριών που παρουσιάζονται μέσω του Γ' Κ.Π.Σ.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της ΠΑΣΕΓΕΣ χωρισμένο σε τρεις ενότητες περιελάμβανε τα εξής : όσον αφορά την πρώτη ενότητα απευθύνεται στα διοικητικά στελέχη των ΑΣΟ, τα οποία έχουν την ευθύνη της διοίκησης των μεταποιητικών μονάδων και εμπορικών εταιριών σε συνθήκες διαρκούς και διεθνούς ανταγωνισμού. Θα πραγματοποιούντουσαν για τον λόγο αυτό σεμινάρια στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη πάνω σε θέματα επιχειρηματικότητας, συνεταιριστικού μανάτζμεντ, Γ' Κ.Π.Σ και ανάλυσης του επιχειρηματικού προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου – 2006». Στην ενότητα αυτή τονίζεται η ανάγκη για άμεση αξιοποίηση του Γ' Κ.Π.Σ σαν μονόδρομος για την αποδοτικότερη λειτουργία και την βελτίωση της παραγωγικότητας συνεταιρισμών και αγροτικών εκμεταλλεύσεων.

Η δεύτερη ενότητα αφορούσε την εκπαίδευση αιρετών και διοικητικών στελεχών δευτεροβάθμιων κυρίως ΑΣΟ σε έδρες νομών. Τα σεμινάρια διάρκειας τριών ημερών είχαν ως θέματα:

1. Τις δυνατότητες των συνεταιρισμών στην χώρα μας και τις διαρκείς εξελίξεις γύρω από αυτόν τον κλάδο.
2. Το νέο θεσμοθετημένο πλαίσιο της λειτουργίας των ΑΣΟ και οι δυνατότητες που πρόσφερε.
3. Την ανάγκη έρευνας και ανταλλαγής ιδεών για το Γ' Κ.Π.Σ-ΠΕΠ τομεακό και τα επιχειρησιακά προγράμματα του Υπουργείου Γεωργίας.
4. Την συνεχιζόμενη αναθεώρηση της ΚΑΠ.
5. Τις μεθόδους προόδου της επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας των ΑΣΟ μέσα από τις σύγχρονες τεχνολογίες.

Όσον αφορά την τρίτη ενότητα αυτή απευθύνεται στην γυναικεία επιχειρηματικότητα της υπαίθρου. Οι δραστηριότητες σε συναφείς κλάδους με τον αγροτικό, όπως ο αγροτουρισμός και η αγροβιοτεχνία έχουν δημιουργήσει νέα, πιο ευνοϊκά δεδομένα στην ελληνική ύπαιθρο καθώς έχουν συμβάλει στην αξιοποίηση ταλέντων και ικανοτήτων της γυναίκας στους κλάδους της μεταποίησης και εμπορίας καθώς και στην παροχή υπηρεσιών. Οι εκδηλώσεις αυτές έχουν πάρει ομαδικό χαρακτήρα υπό την μορφή κυρίως συνεταιρισμών οι οποίοι εκείνη την περίοδο ήταν περισσότεροι από 100. Σαν αποτέλεσμα οργανώθηκαν εκπαιδευτικά σεμινάρια για την ενημέρωση των στελεχών των γυναικείων συνεταιρισμών. Αυτές οι εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες είχαν γνωστοποιηθεί και στον ΟΓΕΕΚΑ ΔΗΜΗΤΡΑ ο οποίος έχει αναλάβει αντίστοιχη δράση προς την ίδια κατεύθυνση, προκειμένου να υπάρξει και αλλητροφοδοτούμενη δράση μεταξύ των εκπαιδευτικών φορέων, την Α.Ο.Ο δηλαδή, τα ΚΕ.Γ.Ε και τον ΟΓΕΕΚΑ.

Το αγροτοσυνεταιριστικό κίνημα είχε κλείσει 100 χρόνια από την απαρχή της σύστασης του Αγροτικού Συλλόγου Αλμυρού και η επιρροή του στην διαμόρφωση της ελληνικής οικονομίας υπήρξε χαρακτηριστική. Παρόλα αυτά, τα τελευταία χρόνια υπήρξαν ριζικές αλλαγές στον αγροτικό κλάδο σε Ευρώπη

και Ελλάδα. Οι νέες εξελίξεις έφεραν προβληματισμό και αμηχανία στους αγρότες. Οι αδυναμίες της παραγωγής, τα μεταλλαγμένα προϊόντα, οι τρελές αγελάδες και άλλα προβλήματα έπληξαν την αγροτική οικονομία των χωρών της Ε.Ε. Για τον λόγο αυτό, για την ενίσχυση του επαγγελματία αγρότη, η ΠΑ.ΣΕ.ΓΕΣ με την υποστήριξη του Υπουργείου Γεωργίας προγραμμάτισε την πραγματοποίηση εκπαιδευτικών σεμιναρίων μικρής διάρκειας με θέματα:

1. Τις ανάγκες, τις λειτουργίες και ενέργειες του Γ' Κ.Π.Σ.
2. Τις εξελίξεις και τις συνέπειες από την αναθεώρηση της ΚΟΑ αγροτικών προϊόντων.
3. Την βελτίωση των διεπαγγελματικών οργανισμών.

Μετά από συνεννόηση της ΠΑ.ΣΕ.ΓΕΣ με το Υπουργείο Γεωργίας για την ανάγκη προσαρμογής του αγροτοσυνεταιριστικού κλάδου της χώρας στα νέα δεδομένα και τις εξελίξεις, καταρτίστηκε ένας βραχυπρόθεσμος κύκλος μαθημάτων που απευθυνόταν στους διοικούντες των συνεταιριστικών οργανώσεων όλης της χώρας. Το πρόγραμμα αυτό στόχευε:

α) Στην υλοποίηση της εκπαίδευσης ως υποχρεωτικής για να μπορούν τα συνεταιριστικά στελέχη να αντεπεξέλθουν στο διαρκώς ανταγωνιστικό και μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Αλλά και στο να αντιληφθούν οι αιρετοί εκπρόσωποι των ΑΣΟ την ανάγκη για δια βίου επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση.

β) Στην κατανόηση από πλευράς αγροτών και κυρίως των νέων, της ανάγκης για συνεχή επαγγελματική κατάρτιση όχι όμως εξαναγκαστικά και προκειμένου να λάβουν κάποια χρηματοδότηση.

γ) Στην προσπάθεια του να αντιληφθούν οι αγρότες τις νέες συνθήκες όχι μόνο σε ότι αφορά τις νέες τεχνικές παραγωγής και κάποια μέτρα οικονομικής ενίσχυσης αλλά και της δυνατότητας που υπάρχει για άνδρες και γυναίκες να νιώθουν ικανοποίηση ασκώντας το γεωργικό επάγγελμα.

δ) Στην αναβάθμιση του κοινωνικού και επαγγελματικού ρόλου των αγροτών. Όσοι απασχολούνται σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις έχουν την ανάγκη όσο λίγα επαγγέλματα, της επαφής με τον επαγγελματικό φορέα, συνεταιρισμό ή σύλλογο και με την δημόσια αρχή από την οποία διέπεται, το Υπουργείο Γεωργίας δηλαδή. Η εκπαιδευτική κατάρτιση διευκολύνει την παραπάνω επικοινωνία και σύνδεση.

Ο κύκλος των μαθημάτων αυτών που προτείνει η ΠΑ.ΣΕ.ΓΕΣ θα πραγματοποιείται κάθε χρόνο, απευθυνόμενη κυρίως στους νέους αγρότες και στις νέες αγρότισσες. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα εκτιμάται ότι θα αποτελέσει το εφελκυστικό για την παρακολούθηση από τους αγρότες και τις αγρότισσες και των άλλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Υπουργείου Γεωργίας, του οργανισμού ΟΓΕΕΚΑ ΔΗΜΗΤΡΑ καθώς και των δραστηριοτήτων που θα λάβουν μέρος στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ.³³

5.4.2.1 Ιστορικά (1929-63).

³³ «Προγράμματα εκπαίδευσης για τα στελέχη συνεταιρισμών», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Αρ. τεύχος 2, Σεπτέμβριος 2002, σελ 20-21.

Με το νόμο 4142 του 1929 για την οργάνωση της γεωργικής υπηρεσίας προβλεπόταν η δημιουργία σχολής συνεταιριστών ως παράρτημα της Ανωτάτης Γεωπονικής Αθηνών. Το 1930-31 ανακοινώνεται το πρόγραμμα εκπαίδευσης. Σκοπός της σχολής, η εκπαίδευση συνεταιριστικών στελεχών αλλά και η δυνατότητα της εποπτείας για την μετεκπαίδευση των μετέπειτα υποψηφίων σπουδαστών. Η κίνηση αυτή όμως απειράζει λόγω της αδυναμίας να συνεννοηθούν το Υπ. Γεωργίας με την ΑΤΕ, από την αντίθεση συνεταιριστικών φορέων, από το μη αξιόλογο εκπαιδευτικό προσωπικό της σχολής, αλλά κυρίως από την αδυναμία εξεύρεσης εργασίας από τους απόφοιτους, ελάχιστοι από τους οποίους προσελήφθησαν στην ΑΤΕ και άλλοι λίγοι σε συνεταιριστικές οργανώσεις.

Η Συνομοσπονδία Ενώσεων Συνεταιρισμών που συστάθηκε το 1935 σε συνεργασία με την ΑΤΕ, που ήταν υπεύθυνη για τους γεωργικούς συνεταιρισμούς, συμμετείχαν στην κατάρτιση ενός αναπτυξιακού συνεταιριστικού πλάνου. Το γνωμοδοτικό συνεταιριστικό συμβούλιο που συγκροτήθηκε από την ΑΤΕ κινήθηκε προς την κατεύθυνση της δημιουργίας ενός συνεταιριστικού εκπαιδευτικού συστήματος που διακρινόταν σε ειδική και γενική κατηγορία ως προς τα στελέχη και στοιχειώδη, μέση και ανώτερη ως προς τις ομάδες προσώπων. Υποδείχθηκαν επιπλέον και οι πηγές των οικονομικών εσόδων που θα κάλυπταν τα έξοδα. Το καθεστώς όμως της 4ης Αυγούστου που κέρδισε τον έλεγχο του Υπ. Γεωργίας και της ΑΤΕ διέκοψε την λειτουργία της Συνομοσπονδίας, της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής και της Σχολής Συνεταιριστών και απαγόρευσε την εφαρμογή του σχεδίου. Παράλληλα το 1931-35 εκδίδονται σοβαρά επιμορφωτικά βιβλία και περιοδικά.

Με τον νόμο 1154 του 1938 συστήνεται και νέα Γεωργική Συνεταιριστική Σχολή που διέθετε εντυπωσιακό εξοπλισμό, υποδομές, και υλικό που αν και προσέφερε σε σημαντικό βαθμό, η λειτουργία της επισκιάστηκε από την νοοτροπία των καθεστωτικών και εξανεμίστηκε από το κοινωνικό συνεταιριστικό της στίγμα.

Ωστόσο και αυτή η προσπάθεια δεν τελεσφόρησε, με τον ερχομό της γερμανικής κατοχής η σχολή σταμάτησε τις εργασίες της αφού προηγουμένως είχε μετονομαστεί σε Σχολή Ανωτέρων Γεωργό-Οικονομικών Σπουδών.

Με ψήφισμα της γενικής συνέλευσης της Ελεύθερης Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών το 1946 έγινε παραδεκτή η αναγκαιότητα των τριών βαθμίδων της συνεργατικής εκπαίδευσης. Αναφέρει ως απαραίτητη την σύσταση έδρας της συνεταιριστικής οικονομίας και της συνεταιριστικής λογιστικής όπως άλλων αντίστοιχων γεωπονικών ιδρυμάτων και την δημιουργία τμημάτων για την μετεκπαίδευση συνεταιριστικών στελεχών υπαλλήλων της Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδας και άλλων οργανισμών. Το ψήφισμα θεωρεί απαραίτητη την συνεταιριστική εκπαίδευση μέσης βαθμίδας για την εκπαίδευση συνεταιριστικών υπαλλήλων αλλά και αγροτών. Η ανώτερα εκπαίδευση πρέπει να εφαρμοστεί σε σχολές, την εποπτεία των οποίων θα είχαν η Πανελλήνια Συνομοσπονδία σε συνεργασία με την Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών με μέλημα την διάδοση της συνεταιριστικής ιδεολογίας και την μετέπειτα βελτίωση του εθνικού εισοδήματος. Το ψήφισμα μας αναφέρει επίσης ότι την

διαχείριση της συνεταιριστικής εκπαίδευσης θα αναλάμβανε η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών σε συνεργασία με το κράτος και την οικονομική υποστήριξη της Αγροτικής Τράπεζας και των ενώσεων.

Οι δύσκολες όμως συνθήκες που επικρατούσαν τότε στην ελληνική περιφέρεια, οι επιστρατεύσεις και η ανυπαρξία οικονομικών πόρων δεν επέφεραν το επιθυμητό αποτέλεσμα που επεδίωξε η Γενική Συνέλευση. Το 1948-49 με πρωτοβουλία του Ανωτάτου Συνεταιριστικού Συμβουλίου όμως πραγματοποιούνταν κάποιες ομιλίες εκπαιδευτικών και συνεταιριστικών. Ουσιαστική κίνηση θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την δημοσίευση ενός άρθρου του Θ. Τζωρτζάκη στο έντυπο «Ο Συνεταιριστής» με προτάσεις προς εφαρμογή για την συνεταιριστική εκπαίδευση. Αργότερα στο ίδιο περιοδικό ο Α. Κλήμης υπογραμμίζει την αξία της συστηματικής συνεταιριστικής κατάρτισης με την ίδρυση σχολής.

Το 1949 το Δ.Σ της Συνομοσπονδίας συστήνει την Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης με ευθύνη του Ανωτάτου Συνεταιριστικού Συμβουλίου και οι εργασίες της θα ήταν σύμφωνες με τον διευθυντή και τον υποδιευθυντή της Συνομοσπονδίας, την Α.Τ.Ε, κεντρικές οργανώσεις και άλλους φορείς. Μετέπειτα ενσωματώθηκε στην υπηρεσία και αρμόδια επιτροπή σχολικών συνεταιρισμών. Η υπηρεσία λειτούργησε κάτω από αντίξοες συνθήκες όσον αφορά τις εσωτερικές της εργασίες αλλά και την προβληματική κατάσταση που επικρατούσε στην τότε ελληνική ύπαιθρο. Στα 14 χρόνια λειτουργίας της, η οργάνωση περιμοδοτήθηκε από την Α.Τ.Ε από κεντρικές οργανώσεις και τα Υπουργεία Γεωργίας και Παιδείας. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε και την έντονη δραστηριότητα και συνεισφορά του Θ. Τζωρτζάκη αλλά και των υπόλοιπων συνεργατών του, που εργάστηκαν με ιδεολογικά εφιαλτήρια και εκτίμηση στον Τζωρτζάκη καθώς και ελάχιστη έως ανύπαρκτη αμοιβή. Η κίνηση όμως αντιμετώπισε και την αντίθεση ειδικών με εντελώς διαφορετικές συνεταιριστικές επιλογές και στόχους. Η πραγματικότητα είναι ότι αναπτύχθηκε ένας εκπαιδευτικός οργανισμός χωρίς ουσιαστική οικονομική υποστήριξη αποτελούμενος από μια πλειάδα εξαιρετικών εκπαιδευτικών που μπορούσε να καλύψει μεγάλο αριθμό εκπαιδευόμενων.

Η υπηρεσία παρείχε κυρίως μετεκπαιδευτική διδασκαλία σε υπαλλήλους μέσης βαθμίδας που πρότειναν οι συνεταιριστικές οργανώσεις αλλά και υποψήφια στελέχη που θα προσλαμβάνονταν από τις οργανώσεις μετά την αποφοίτησή τους. Ωστόσο η συμμετοχή ήταν μικρή, κυρίως γιατί το ήδη ελάχιστο προσωπικό των συνεταιρισμών ήταν απασχολημένο στις εργασίες, αλλά και επειδή δεν υπήρξε οικονομική ενίσχυση των σπουδαστών κατά την περίοδο φοίτησης. Στην διάρκεια των 14 χρόνων εκπαιδεύτηκαν 217 σπουδαστές, ένα σημαντικό ποσοστό εκ των οποίων εξελίχτηκαν σε ιδιαίτερα ικανά συνεταιριστικά μέλη. Οι ενότητες των μαθημάτων υπήρξαν οι εξής:

- ✚ Συνεταιριστικά
- ✚ Οικονομικά
- ✚ Εμπορικά – Λογιστικά
- ✚ Γεωργικά- Γεωργοοικονομικά
- ✚ Τεχνικά

Πραγματοποιήθηκαν εκπαιδευτικές εξορμήσεις σε όλη τη χώρα με ομιλίες, προκειμένου να γνωρίσουν οι σπουδαστές καλύτερα την ελληνική ύπαιθρο. Το εκπαιδευτικό προσωπικό όπως προείπαμε αποτελούταν από ικανούς συνεταιριστές, συγγραφείς και διδάσκालους, καθώς και υπεύθυνους αρμόδιων υπηρεσιών. Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν οι Δ. Καλιτσουνάκης καθηγητής Ανωτ. Εμπορικής, Σ. Αγαπητίδης καθηγητής πολυτεχνείου, Π. Χασαπόπουλος νομικός σύμβουλος Συνομοσπονδίας, Δ. Πάνος διευθυντής ΑΤΕ, Κ. Λεοντίδης διευθυντής Υπουργείου Γεωργίας και πολλοί άλλοι. Στις τελετές αποφοίτησης έπαιρναν μέρος ανώτατοι παράγοντες με ομιλίες για την υποστήριξη της λειτουργίας του θεσμού.

Όσον αφορά την ανάπτυξη των σχολικών συνεταιρισμών αυτή υπήρξε εντυπωσιακή, αν και υπήρξαν κατά το προηγούμενο παρελθόν κάποιες πρωτοβουλίες σε λίγα σχολεία καθώς και σχετικά άρθρα του Α. Κλήμη στο περιοδικό «Συνεργατισμός» το 1939 και το 1940. Ο θεσμός των σχολικών συνεταιρισμών ανεπτύχθη συστηματικά από το 1954 χάρη στις πρωτοβουλίες και τις γνώσεις της συνεταιρίστριας Φωτεινής Θ. Τζωρτζάκη, πρώην διευθύντριας του Αμερικάνικου κολεγίου Αθηνών σε συνεργασία με την επιτροπή σχολικών συνεταιρισμών. Πραγματοποιήθηκαν με την συνδρομή διδασκάλων ειδικές ομιλίες σε παιδαγωγικές ακαδημίες και ιδρύματα καθώς και εκπαιδευτικά συνέδρια. Εκδόθηκε το μαθητικό βιβλίο «Η συνεταιριστική μας ανθολογία» και υπήρξε συνεργασία με τον Οργανισμό Γαλλικών Συνεταιρισμών. Επιπλέον η ΑΤΕ, το Υπουργείο Γεωργίας, η Διδασκαλική Ομοσπονδία και το Υπουργείο Παιδείας εκδίδανε βιβλία και σχετικές εγκυκλίους, παρέχοντας βραβεία στους καλύτερους των σχολικών συνεταιρισμών. Συνολικά οι σχολικοί συνεταιρισμοί ξεπέρασαν τους 1000 εν ενεργεία ενώ οι δραστηριότητες του κάθε οργανισμού δημοσιοποιούνταν σε σχετικά έντυπα για την προσέλκυση περισσότερων ενδιαφερόμενων.

Αναφορικά με τις ομιλίες που πραγματοποιήθηκαν από ειδικούς, τέτοιες έγιναν στην Λάρισα το 1956, στο Αγρίνιο το 1958 και στην Θεσσαλονίκη το 1959. Ωστόσο ο τομέας των ομιλιών δεν παρουσίασε ιδιαίτερη κινητικότητα λόγω του ότι η Συνομοσπονδία διοργάνωνε ολιγοήμερα σεμινάρια με αθρόα συμμετοχή συνεταιριστικών οργανώσεων στον χώρο του Εθνικού Βασιλικού Ιδρύματος στην Αθήνα.

Για την περίοδο 1945-63 θα μπορούσαμε να αναφέρουμε και κάποια άλλα ιστορικά γεγονότα όπως η ίδρυση της Διεθνούς Συνεταιριστικής Σχολής το 1961 στην Αθήνα στην οποία πραγματοποιήθηκαν σεμινάρια από εξέχουσες προσωπικότητες του συνεταιριστικού χώρου για την ενίσχυση του θεσμού. Επιπλέον η δραστηριοποίηση του Υπουργείου Παιδείας υπέρ της συνεταιριστικής εκπαίδευσης με προσπάθεια εισαγωγής συνεταιριστικών μαθημάτων στην γενική εκπαίδευση. Η σύσταση τμήματος Γεωργικής και Συνεταιριστικής Οικονομίας στην Ανώτατη Γεωπονική το 1963 καθώς και η δημιουργία έδρας συνεταιριστικής οικονομίας. Τέλος μεταξύ 1945-63 υπήρξε μια εκτεταμένη προσπάθεια για την έκδοση συνεταιριστικών βιβλίων.

Όσον αφορά την περίοδο μετά από το 1963 θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στην δημιουργία σχολής για γεωργική συνεταιριστική εκπαίδευση το 1965 στην Θεσσαλονίκη με ευθύνη της Συνομοσπονδίας.

Δυστυχώς η σχολή δεν λειτούργησε σαν μέρος του ευρύτερου εκπαιδευτικού συστήματος της έδρας αλλά ήταν αποκλειστικά υπό την εποπτεία του διευθυντή της Συνομοσπονδίας. Παρόλα αυτά η διδασκαλία αν και παρήχθη σε ευρύτερη έκταση, ανάλογα βέβαια και με τα κονδύλια προμηθευμένη που δίνονταν σε κάθε περίοδο λειτουργίας της, ήταν αποκομμένη από ευρύτερους ορίζοντες. Αξιοσημείωτες ήταν οι προσπάθειες και γενικότερα η προσφορά του διευθυντή της σχολής και των υπόλοιπων εκπαιδευτικών.

Τα συνεργατικά περιοδικά που κυκλοφορούν εκείνο το διάστημα είναι ο «Συνεταιριστής» που έπαυσε να κυκλοφορεί από το 1967 με τον ερχομό της δικτατορίας και «Η Φωνή των Συνεταιρισμών» που συνέχισε να εκδίδεται και κατά την διάρκεια της δικτατορίας και μετέπειτα, παράλληλα πάντα με την λειτουργία της Συνομοσπονδίας. Άλλες αξιόλογες εκδόσεις ήταν του περιοδικού «Θέματα Συνεταιρισμών και Αγροτικής Οικονομίας» το διάστημα 1971-84 και η «Συνεταιριστική Πορεία» της εταιρείας φίλων συνεργατισμού από το 1987. Επιπλέον η Συνομοσπονδία κυκλοφόρησε τον «Αγροτικό Συνεργατισμό» που αντικατέστησε την «Φωνή των Συνεταιρισμών» και διέθετε αξιόλογο περιεχόμενο ανάλογο των απαιτήσεων και εξελίξεων εκείνης της περιόδου στην Ε.Ε. Ακόμα η έκδοση συνεταιριστικών βιβλίων εκείνη την περίοδο από ανεξάρτητους φορείς αλλά και υπό τον έλεγχο της Συνομοσπονδίας.

Για τις τρέχουσες εξελίξεις εκείνης της περιόδου μπορούμε να σταθούμε επίσης στην ίδρυση του Ινστιτούτου Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών (ΙΣΕΜ) καθώς και την διοργάνωση συνεταιριστικών σεμιναρίων υπό φορείς.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι εκείνη την περίοδο έγινε κάποια προσπάθεια αλλά τα προβλήματα δεν αντιμετωπίστηκαν με την αναγκαία υπευθυνότητα και διάρκεια. Τα αγρο-συνεταιριστικά προβλήματα εμπόδιζαν τους αρμόδιους φορείς να ασχοληθούν με την εκπαίδευση. Η αποδοτική όμως λειτουργία ενός συνεταιρισμού είναι συνυφασμένη με την παιδεία των μελών του.³⁴

5.4.2.2 Α΄ Ε.Ο.Κ – Προγράμματα.

Η ΠΑΣΕΓΕΣ προκειμένου να ενημερώσει τα στελέχη συνεταιριστικών οργανώσεων για ζητήματα που αφορούσαν τις εξελίξεις στην ΕΟΚ διοργάνωσε 2 σεμινάρια «Επιμόρφωσης στελεχών σε θέματα ΕΟΚ». Ένα σεμινάριο πήρε μέρος στην Αθήνα και ένα δεύτερο στην Θεσσαλονίκη. Όσον αφορά το σεμινάριο στην Αθήνα αυτό διήρκησε από τις 14 Απριλίου μέχρι τις 3 Μαΐου του 1980, το σεμινάριο της Αθήνας θα απευθυνόταν στους οργανισμούς την νότιας Ελλάδας και αυτό της Θεσσαλονίκης σε οργανισμούς της βόρειας Ελλάδας.

Σκοπός των σεμιναρίων ήταν να εκπαιδεύσουν διοικητικά υπαλληλικά στελέχη σε θέματα της ΕΟΚ, προκειμένου να λαμβάνουν για λογαριασμό της ΠΑΣΕΓΕΣ τις πληροφορίες που αφορούσαν στο περιβάλλον της ΕΟΚ. Επιπλέον να μπορούν τα στελέχη μετά τα σεμινάρια να συμβουλεύουν τους οργανισμούς τους για τις κοινοτικές εξελίξεις.

³⁴ Δ. Γαμβρούλης, «Οι αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις και ο ρόλος τους στις νέες προκλήσεις», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Αρ. τεύχους 9-10, Σεπτέμβριος- Οκτώβριος.

Κάθε συνεταιριστική οργάνωση θα μπορούσε να στείλει μέχρι δύο στελέχη στο σεμινάριο, τα οποία θα ήταν νέα σε ηλικία προκειμένου να έχουν το χρονικό περιθώριο να εκμεταλλευτούν τις γνώσεις τους για τις ανάγκες του οργανισμού.

Επιπλέον τα άτομα που θα επιλέγονταν για να λάβουν μέρος στα σεμινάρια άνηκαν στο μόνιμο υπαλληλικό προσωπικό. Επίσης λόγω του ότι η έρευνα και μελέτη του σεμιναρίου απαιτούσε την ύπαρξη κάποιου μορφωτικού επιπέδου ελήφθησαν και κάποιες άλλες προϋποθέσεις ως προς την επιλογή των ατόμων. Επιλέχθηκαν δυναμικά και ικανά στελέχη που θα μπορούσαν να εμβαθύνουν όσο το δυνατόν περισσότερο στο αντικείμενο των συζητήσεων. Επίσης δόθηκε προτεραιότητα στους γνώστες μίας ή περισσότερων ξένων γλωσσών.

Όσον αφορά τις δαπάνες, η ΠΑΣΕΓΕΣ ανέλαβε τα έξοδα για τις αποζημιώσεις των εκπαιδευτικών, τις ενουκιάσεις και τις υπόλοιπες δραστηριότητες. Τα έξοδα παραμονής και οδοιπορικών των στελεχών ανέλαβαν οι οργανώσεις τους.³⁵

5.4.2.2 Β' Νέες τάσεις.

Με την αποκατάσταση του δημοκρατικού πολιτεύματος στην χώρα από το 1974 άρχισαν πάλι να λαμβάνονται πρωτοβουλίες για την ανασύσταση ενός υγιούς εκπαιδευτικού συνεταιριστικού συστήματος. Δυστυχώς η όλη προσπάθεια καταβλήθηκε παράλληλα με τις διεργασίες για την είσοδο της χώρας στη Ε.Ε με αποτέλεσμα να υποβαθμιστεί η δράση της και να μην υπάρξει σχετική ενίσχυση. Ωστόσο το 1979 ο Οργανισμός Γεωργίας και Τροφίμων (FA) εξέτασε το ζήτημα της συνεταιριστικής κατάρτισης και υπέβαλε υπόμνημα με προτάσεις δίνοντας, προτεραιότητα στην μόρφωση των στελεχών.

Η έκθεση περιελάμβανε μια σειρά από αρχές. Πρώτον, την αρχή της καθολικότητας, σύμφωνα με την οποία τα μέλη των συνεταιριστικών οργανώσεων μπορούν να πάρουν μέρος στο εκπαιδευτικό σχέδιο. Δεύτερον, την αρχή της παροχής ίσων ευκαιριών, σύμφωνα με την οποία όλα τα στελέχη έχουν την δυνατότητα να εκμεταλλευτούν τις ικανότητες τους και να αυξήσουν την τεχνογνωσία και τις εμπειρίες τους. Τρίτον, την αρχή της διαρκούς και σταδιακής εκπαίδευσης με σκοπό την κάλυψη των υπαλληλικών αναγκών. Τέταρτον, την αρχή της αποκέντρωσης, με την ίδρυση εκπαιδευτικών σταθμών στην περιφέρεια.

Ως προς το κυρίαρχο στοιχείο του νέου αυτού εκπαιδευτικού μηχανισμού, αυτό ήταν ο συνδυασμός πρακτικής εξάσκηση εντός της οργάνωσης και θεωρητικής διδασκαλίας. Η λειτουργία του μηχανισμού συνοδεύτηκε από πολλές δυσκολίες λόγω των αλλαγών και των καινοτομιών που επέφερε με την εφαρμογή του. Η ΠΑΣΕΓΕΣ προσπάθησε να πείσει τις ΑΣΟ να στηρίξουν το εν λόγω εκπαιδευτικό σύστημα, με την υποστήριξη των οποίων θα μπορούσε να αποφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Η ένταξη όμως της χώρας μας στην ΕΟΚ και κάποιες εσωτερικές μεταβολές ανέπτυξαν νέα δεδομένα και κατευθύνσεις. Το προαναφερόμενο, λοιπόν, εκπαιδευτικό σχέδιο δεν

³⁵ Π. Κολύρης – Σ. Σινάνος – Δ. Διακογιάννης, «Σεμινάρια επιμορφώσεως συνεταιριστικών στελεχών σε θέματα ΕΟΚ», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Ιανουάριος 1980, σελ 24.

εφαρμόστηκε ποτέ. Έτσι καταρτίστηκε μία ολιγομελής αλλά αποτελούμενη από τους πιο αρμόδιους, για το σχετικό ζήτημα επιτροπή. Η επιτροπή πρότεινε ένα εκπαιδευτικό σχήμα μετά από μερικούς μήνες, το οποίο περιείχε συγκεκριμένες αναφορές για την ανασύσταση της συνεταιριστικής εκπαίδευσης. Η πρόταση αυτή υποβλήθηκε στο Δ.Σ της ΠΑΣΕΓΕΣ το 1984 και έγινε σύντομα ομόφωνα αποδεκτή. Η έκθεση αυτή πρότεινε την καθιέρωση τριών βαθμίδων συνεταιριστικής εκπαίδευσης την βασική, την μέση, και την ανώτατη.

Για την λειτουργία των τριών βαθμίδων αντίστοιχα θα έπρεπε να οργανωθούν Τοπικά και Περιφερειακά Κέντρα καθώς και μία Ανώτερη Συνεταιριστική Σχολή.

Όσον αφορά τα Τοπικά Κέντρα Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης προβλεπόταν ένα στην έδρα κάθε ένωσης γεωργικών συνεταιρισμών που θα διέθετε τις προϋποθέσεις και θα αναλάμβανε την ευθύνη της βασικής συνεταιριστικής εκπαίδευσης στην περιφέρεια. Το Τοπικό Κέντρο Συν. Εκπαίδευσης θα αναλάμβανε και το έργο της ενίσχυσης του θεσμού των σχολικών συνεταιρισμών στην περιφέρεια. Το πρόγραμμα εκπαίδευσης είχε διάρκεια 2 με 3 εβδομάδες. Την ευθύνη των δραστηριοτήτων του Τοπικού Κέντρου θα είχε ένα στέλεχος της Ένωσης που θα προσλαμβάνονταν με την συγκατάθεση της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης της ΠΑΣΕΓΕΣ. Ο υπάλληλος θα έπρεπε να διαθέτει κάποιες προϋποθέσεις, συνεταιριστική εξειδίκευση, διοικητικές ικανότητες, και πίστη στις συνεταιριστικές αρχές. Το Τοπικό Κέντρο σε συνεννόηση με την Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης της ΠΑΣΕΓΕΣ θα κατάρτιζε το πρόγραμμα εκπαίδευσης. Τα έξοδα για τις εργασίες των Τοπικών Κέντρων θα καλύπτονταν από τις Ενώσεις με την υποστήριξη της ΠΑΣΕΓΕΣ.

Η περίπτωση του Περιφερειακού Κέντρου Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης αφορά την δημιουργία ενός από αυτά, στην περιφέρεια κάθε γεωγραφικού διαμερίσματος και θα έχει την ευθύνη της Μέσης Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης στην αντίστοιχη περιφέρεια του γεωγραφικού διαμερίσματος. Το Περιφερειακό Κέντρο θα δραστηριοποιείται υπό την αιγίδα της αρμόδιας υπηρεσίας της ΠΑΣΕΓΕΣ. Ο προϊστάμενος των Κέντρων αυτών θα προσλαμβάνεται από την ΠΑΣΕΓΕΣ στην οποία θα ανήκει θεσμικά και θα έχει την δυνατότητα να πλαισιωθεί και με άλλα εξειδικευμένα στελέχη. Η τρίμηνη τουλάχιστον εκπαίδευση στα Περιφερειακά Κέντρα θα ήταν συνεχής και θα διαρκούσε ένα μήνα λιγότερο για τους πτυχιούχους. Η έδρα του κάθε Κέντρου θα οριζόταν από την συνεννόηση της ΠΑΣΕΓΕΣ με τις Ενώσεις κάθε διαμερίσματος.

Όσον αφορά την δημιουργία Ανώτερης Συνεταιριστικής Σχολής η Επιτροπή Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης πίστευε ότι σε τέτοιο βαθμό έπρεπε να εξελιχθεί η Συνεταιριστική Σχολή Θεσσαλονίκης. Το διάστημα φοίτησης θα διαρκούσε 9 μήνες για τους απόφοιτους μέσης εκπαίδευσης και 6 μήνες για αυτούς των ΑΕΙ και ΤΕΙ. Στο υπόμνημα της επιτροπής όπως ήταν φυσικό προβλεπόταν και η πρόσληψη εκπαιδευτικού προσωπικού, οι απαραίτητες προϋποθέσεις, καθώς και άλλες αναφορές και προτάσεις.

Ωστόσο και μέχρι να εφαρμοστεί το νέο εκπαιδευτικό σύστημα συνέβησαν μεγάλες αλλαγές γενικότερα στο συνεταιριστικό κλάδο, κατ' επέκταση και στην εκπαίδευση. Τα ταμεία της ΕΟΚ και, κυρίως, το ΕΚΤ είχαν ξεκινήσει τις διαρκείς επιδοτήσεις και την επαγγελματική εξειδίκευση με στόχο την αύξηση της παραγωγικότητας και την καταπολέμηση της ανεργίας. Το αποτέλεσμα ήταν να εισέλθουν στον κλάδο της συνεταιριστικής εκπαίδευσης φορείς ανεξάρτητοι, που ενεργούσαν με διαφορετικά από τα δεδομένα κριτήρια μέχρι εκείνο το διάστημα. Οι φορείς αυτοί, που διέθεταν αθρόα οικονομική ενίσχυση ενδιαφέρονταν μόνο για την αύξηση του αριθμού των σπουδαστών στα εκπαιδευτικά προγράμματα, υποβαθμίζοντας τα ποιοτικά χαρακτηριστικά κάθε δραστηριότητας. Έτσι ξεκίνησαν τα πρώτα συμπτώματα εκφυλισμού της συνεταιριστικής εκπαίδευσης. Σταδιακά ξεκίνησε η μείωση της συμμετοχής των αγροτών και των συνεταιριστών στις διάφορες εκπαιδευτικές δραστηριότητες αν αυτές δεν ήταν χρηματοδοτούμενες και αργότερα το φαινόμενο πήρε μεγάλη έκταση. Η κατάσταση αυτή οδήγησε στην απροθυμία πολλών να συμμετάσχουν στο νέο εκπαιδευτικό σχήμα της ΠΑΣΕΓΕΣ. Επιπλέον στα σεμινάρια που διοργανώντουσαν εκείνη την εποχή για αγρότες και συνεταιριστές έπαιρναν μέρος πολλοί επαγγελματίες εκτός κλάδου. Για τους λόγους αυτούς, οι πρωτοβουλίες της ΠΑΣΕΓΕΣ αναγκαστικά έφταναν μέχρι την διοργάνωση σεμιναρίων υπό τους όρους του ΕΚΤ.

Το δε Υπ. Γεωργίας διέθετε ελάχιστη οικονομική υποστήριξη για συνεταιριστική εκπαίδευση συντηρώντας απλά την Συνεταιριστική Σχολή Θεσσαλονίκης και τα κεντρικά γραφεία της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης στην Αθήνα. Πραγματοποιούντουσαν ακόμα σεμινάρια μικρής διάρκειας και ενημέρωση σχετικά με τρέχοντα ζητήματα του χώρου και της ευρωπαϊκής κοινότητας. Επιπλέον η ΠΑΣΕΓΕΣ συμμετείχε σε επιτροπές που συγκροτούσαν φορείς της χώρας και της Ε.Ε. για την ενίσχυση της αγροτικής επαγγελματικής κατάρτισης. Σαν αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης ήταν η επανακατασκευή της Συνεταιριστικής Σχολής Θεσσαλονίκης, ένα κομμάτι της οποίας εξελίχθηκε με διάταξη του Υπ. Εργασίας σε Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης (Κ.Ε.Κ). Επίσης πάρθηκαν πρωτοβουλίες σε συνεννόηση και με τον Οργανισμό Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΟΕΕΚ) για την σύσταση ενός ΙΕΚ με αποκλειστικά συνεταιριστική διδασκαλία.

Όσον αφορά τους σχολικούς συνεταιρισμούς της νεότερης περιόδου, διαχειριζόντουσαν διάφορες παραγωγικές διαδικασίες με σκοπό την ενίσχυση των μελών τους, τρίτων ατόμων, αναγκών του σχολικού συγκροτήματος αλλά και ευρύτερα της σχολικής κοινότητας. Σαν θεσμός ξεκίνησε από την Γαλλία αντικρούοντας ιδεολογικά ρεύματα, φυλετικά και πολιτικά με ουσιαστικά αποτελέσματα στην διαπαιδαγώγηση. Ξεκινώντας από την διαχείριση και πώληση αντικειμένων ευτελούς αξίας, σήμερα σχολικοί συνεταιρισμοί υιοθετούν πρωτότυπες οικολογικές γεωργικές καλλιέργειες καθώς και την διαχείριση ποσοτήτων χαρτιού και αλουμινίου. Εκδίδουν έγχρωμες σχολικές φωτογραφίες και αναλαμβάνουν το ανέβασμα θεατρικών παραστάσεων. Εφαρμόζοντας τους σκοπούς του καταστατικού, τα μέλη των σχολικών συνεταιρισμών σε από κοινού δράση με τους δασκάλους τους, διαμορφώνουν συνειδήσεις που τους προετοιμάζουν για ικανούς αυριανούς πολίτες με

κοινωνικές ανησυχίες. Ο θεσμός αμφισβητήθηκε αρκετά και αντιμετωπίστηκε αδιάφορα από υψηλά κλιμάκια της εκπαίδευσης και σε συνδυασμό με την πενιχρή χρηματοδότηση από την ΠΑΣΕΓΕΣ κατάφερε να διευρύνει την αποδοχή του παρόλα αυτά. Πρωτεργάτρια της ιδέας των σχολικών συνεταιρισμών στην Ελλάδα όπως έχουμε ξανατονίσει υπήρξε η Φωτεινή Τζωρτζάκη με την συνδρομή του συζύγου της, Θ. Τζωρτζάκη καθώς και άλλων συνεταιριστών αλλά κυρίως των δασκάλων που ανέλαβαν την διεκπεραίωση της ευγενούς αυτής ιδέας. Σε μία προσπάθεια στήριξης του θεσμού η Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης της ΠΑΣΕΓΕΣ εξέδιδε από το 1979 το έντυπο «Συνεργασία».

Η ΠΑΣΕΓΕΣ σε μία προσπάθεια ανάπτυξης και προώθησης των συνεταιρισμών στην χώρα, προσπαθεί να παρεισφρήσει και σε άλλες κοινωνικές τάξεις, προσκαλείται και συμμετέχει με αντιπροσώπους της σε ημερίδες που διοργανώνουν άλλοι φορείς. Επίσης εκδίδει ενημερωτικό υλικό ενώ στελέχη της αρθρογραφούν στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο. Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι θα πρέπει να αποσαφηνιστεί ο ρόλος αυτών που ασχολούνται με την συνεταιριστική εκπαίδευση, και να υπάρξει όσον το δυνατόν αποτελεσματικότερη απορρόφηση των κονδυλίων, προερχόμενα είτε από κοινοτικά προγράμματα είτε από ιδιώτες.³⁶

³⁶ Δ. Γαμβρούλης, «Οι αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις και ο ρόλος τους στις νέες προκλήσεις», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Αρ. τεύχους 9-10, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1997, σελ. 35.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Συμπερασματικά και μετά τα όσα αναφέραμε για την πορεία της αγροτικής εκπαίδευσης στη χώρα μας, διαπιστώνουμε την εξέλιξη ενός φαινομένου με πρωτεργάτη τον Κωνσταντίνο Κούμα και ουσιαστικό θεμελιωτή τον Ιωάννη Καποδίστρια. Στην αρχή του φαινομένου και περίπου για έναν αιώνα συναντάμε μια προσπάθεια που στηρίχτηκε περισσότερο στο προσωπικό ενεργό ενδιαφέρον και στις φιλότιμες προσπάθειες μεμονωμένων φορέων και προσώπων, παρά στην εφαρμογή ενός τεκμηριωμένου και με μακρά πνοή εθνικού εκπαιδευτικού σχεδίου που εμπειρείχε με σαφήνεια τον σκοπό που ήθελε να εξυπηρετήσει. Η αλήθεια είναι ότι οποιαδήποτε πρωτοβουλία, αντιμετωπιζόταν έτσι και αλλιώς με την δυσπιστία της πλειοψηφίας του ελληνικού λαού.

Το μετέπειτα χρονικό διάστημα η οργάνωση της αγροτικής εκπαίδευσης συνεχίστηκε με αποσπασματικό τρόπο. Τις περισσότερες φορές οι πρωτοβουλίες δεν απαντούσαν στα προβλήματα της γεωργικής και κτηνοτροφικής επαγγελματικής κατάρτισης και σε συνδυασμό με εσωτερικά προβλήματα της χώρας, καταστύσαν ανεπαρκή τα αγροτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα. Οι δικτατορίες, ο εμφύλιος σπαραγμός και φυσικά η γερμανική κατοχή επηρέασαν σημαντικά την εξέλιξη του θεσμού, ωστόσο οι αρμόδιοι φαίνεται να βαρύνονται με την ευθύνη για την έλλειψη μιας συντονισμένης εκπαιδευτικής προσπάθειας σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο. Η Πολιτεία δεν υποστήριξε όπως φαίνεται την γεωργική κατάρτιση των νέων και λόγω της απουσίας ενός σαφούς θεσμικού πλαισίου αυτόνομων γεωργικών υπηρεσιών που άργησαν να απαγκιστρωθούν από τη δικαιοδοσία του Υπουργείου Εσωτερικών, γεγονός που καταδεικνύει την κρατική αδιαφορία για τον ευρύτερο αγροτικό τομέα. Επιπλέον, αν και η γεωργία αποτελεί τον πιο παραγωγικό ιστό της χώρας, η ίδρυση ανωτάτης γεωπονικής σχολής καθυστέρησε σε αντίθεση με άλλες χώρες, όπως και η διδασκαλία στοιχειωδών γεωπονικών γνώσεων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Κατά την διάρκεια της συγγραφής διαπιστώσαμε και μια αρνητική πτυχή των προγραμμάτων εκπαίδευσης, την έλλειψη ισορροπίας μεταξύ θεωρητικής και πρακτικής διδασκαλίας, ο παραγκωνισμός της πρακτικής διδασκαλίας σε αυτήν την περίπτωση είναι ενδεικτικός. Δυστυχώς αυτό το φαινόμενο δείχνει διαχρονικό, αφού το συναντάμε στη σύγχρονη εποχή αλλά και την προγενέστερη της αγροτικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Παρόλα αυτά ο θεσμός της αγροτικής εκπαίδευσης δεν φαίνεται να αξιολογήθηκε όπως θα έπρεπε και από τους άμεσα εμπλεκόμενους. Πολλές φορές η προσπάθεια για την ανασυγκρότηση του θεσμού αντιμετώπισε την αδιαφορία αλλά και την αντίδραση αγροτών συνδικαλιστών και εκπαιδευτικών.

Ωστόσο δεν πρέπει να παραβλέψουμε και αξιόλογες προσπάθειες που παρατηρήθηκαν και συνεχίζονται να πραγματοποιούνται και σήμερα. Η κυρίαρχη αντίληψη που προσπαθήσαμε να αποτυπωθεί και στην έρευνα μας είναι ότι η αγροτική εκπαίδευση αντιμετωπίζει τα προβλήματα της, και κοινή επιδίωξη μετά από συνεργασία ειδικών και μη, πρέπει να είναι να ξεπεραστούν αυτά, τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό. Πρέπει να δημιουργηθεί μια ζωτική ακαδημαϊκή κοινότητα που θα αγωνιστεί για την αποτελεσματικότητα του

συντηρηθέντος καθεστώτος. Ξεκινώντας από τις γεωργικές πλουτοπαραγωγικές πηγές της χώρας μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει ανάγκη για μια αποτελεσματική μεταρρύθμιση στο πεδίο της εκπαίδευσης και κατάρτισης των αγροτικών πληθυσμών. Προτάσεις μπορούν να γίνουν πολλές : Η ποιοτική αναβάθμιση του εκπαιδευτικού χαρακτήρα με την εξειδίκευση των διδασκάλων. Η κατασκευή εγκαταστάσεων με τον απαραίτητο εξοπλισμό. Αξιοποίηση των αποτελεσμάτων των επιστημονικών μελετών – ερευνών. Η προπαγάνδα για την προσέλκυση ενδιαφερομένων στις εκπαιδευτικές μονάδες. Η ενίσχυση των κινήτρων για τους νέους και τις νέες που θέλουν να ακολουθήσουν το αγροτικό επάγγελμα και συναφή με αυτό. Η σωστή αξιοποίηση και διαχείριση των οικονομικών πόρων. Η συμμετοχή των συνεταιρισμών και των αγροτικών συνδικάτων στη λήψη αποφάσεων ώστε να υπάρχει σύνθεση. Η αποσαφήνιση του ρόλου και των αρμοδιοτήτων όσων ασχολούνται με την υπόθεση αγροτική εκπαίδευση στη Ελλάδα. Παρόλα αυτά πιστεύουμε ότι το πιο σημαντικό είναι η ανάδειξη του αγροτικού ζητήματος και κατ' επέκταση του εκπαιδευτικού του σκέλους, σε πολιτικό ζήτημα εθνικής σημασίας. Θα πρέπει να υπάρξει πολιτική συναίνεση για τον σχεδιασμό μιας εκπαιδευτικής πλατφόρμας με ευρύτερο χρονικό ορίζοντα, μια συμφωνία που θα υποστηριχθεί οικονομικά, θεσμικά και ηθικά.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

«Η μόρφωση και η εκπαίδευση είναι επίσης σημαντικές γιατί προσφέρουν εξαιρετικές ευκαιρίες, μέσα από τις οποίες οι ηγέτες μπορούν να αντιληφθούν τις ανάγκες των μελών τους. Αυτοί θα πρέπει να διαχειρίζονται (την εξουσία) κατά ένα τέτοιο τρόπο, ώστε να στηρίζουν συνεχώς τις δραστηριότητες του συνεταιρισμού και να εισηγούνται τρόπους για την βελτίωση ή για την προσφορά νέων υπηρεσιών. Ένας συνεταιρισμός που ενθαρρύνει αποτελεσματικά την αμφίπλευρη ενημέρωση ανάμεσα στα μέλη και στην ηγεσία του, εφόσον λειτουργεί αποτελεσματικά, σπάνια καταρρέει (χάνεται)»³⁷

«Η Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευσης αναφέρεται σε όλους τους τύπους της τεχνικής και επαγγελματικής κατάρτισης που παρέχεται στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα ή έξω από αυτό και επιτρέπει στους ενήλικες να αναβαθμίσουν ή να βελτιώσουν τις γνώσεις και δεξιότητες (ή εξειδικεύσεις) στο επαγγελματικό τους αντικείμενο, να πετύχουν υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης για την προαγωγή τους ή για να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες απαραίτητες για την εξάσκηση νέων επαγγελματών»

«Η συνεχής επαγγελματική κατάρτιση είναι μία επένδυση για το μέλλον προς όφελος της κοινωνίας, των επιχειρήσεων και των εργαζομένων. Για αυτούς τους λόγους θα πρέπει να γίνουν νέες προσπάθειες προς την κατεύθυνση αυτή με «ποιοτική» και «ποσοτική» διάσταση ανάλογη με τις προκλήσεις της εποχής μας που εξελίσσεται με ταχύτατους ρυθμούς»³⁸

«Μέσα από τα Κ.Ε.Γ.Ε οι υπηρεσίες εφαρμογών του Υπουργείου Γεωργίας προσπάθησαν να ανεβάσουν το επίπεδο των αναγκαίων τεχνικών γνώσεων και δεξιοτήτων των αγροτών μας, με σημαντική επιτυχία θα μπορούσαμε σήμερα να υποστηρίξουμε αλλά και αυτό των γυναικών της υπαίθρου, ειδικότερα στην διαχείριση της οικιακής οικονομίας τους και στην παραγωγή προϊόντων οικοτεχνικής και βιοτεχνικής μορφής με σκοπό την βελτίωση του οικογενειακού εισοδήματος των αγροτικών νοικοκυριών»³⁹

«Ο Συνεταιρισμός και η εκπαίδευση πάνε πάντοτε μαζί, όπως δύο φτερά για την ίδια πτήση»

MAURICE COLOMBAIN

³⁷ Σταύρος Α. Μαριάδης, Συνεταιρισμοί/ Ιστορία – Φιλοσοφία – Αποστολή, η εναλλακτική λύση, Θεσσαλονίκη 1997, σελ.284.

³⁸ Δ. Καπογιάννης, Συνεταιριστική Παιδεία και Ανάπτυξη, Μεσολόγγι 2000, σελ.7, 20.

³⁹ Δ. Προβατάς, «Πράσινο Πιστοποιητικό: Η σπουδαιότερη μεταρρύθμιση στην αγροτική εκπαίδευση και κατάρτιση», Αγροτικός Συνεργατισμός, νέα περίοδος, Αρ. τεύχους 12, Ιούλιος – Αύγουστος 2003 σελ 24.

Αξιολόγηση επαγγελματικών εκπαιδεύσεων Α.Ο.Ο με συνδρομή Ε.Κ.Τ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ						ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ			
Αριθμός Εκπ/σεων	Αντικείμενα Εκπ/σεων	Διάρκεια	Ηλικία		Σύνολο ατόμων	Αριθμός ατόμων που απασχολούνται	Τομέας απασχόλησης	Μέρες απασχόλησης	Ετήσιο εισόδημα
			<25	>25					
1. Κοινότητα									
36	Ενδυμασία	165	365	349	714	235	Βιοτεχνίες 45	112	168.000
71	Χειροτεχνία	143	605	617	1.422	474		150	245.000
7	Τεχν. Τροφίμων	141	41	152	193	131	Συνεταιρισμοί 225	315	159.000
11	Αγροτουρισμός	126	146	104	250	145	Εκμ/τες 2	148	329.000
2	Γεωργικά μηχανήματα	125	15	22	37	13	Σπίτι 003	70	—
6	Ελαιοχρωματισμοί	122	40	85	125	22		150	160.000
3	Συνεταιρισμοί	107	32	40	72	58			
136			1244	1569	2813	1078			
Κ.Ε.Γ.Ε									
65	Ενδυμασία	148	883	596	1.479	453	Βιοτεχνίες 72	191	337.000
73	Χειροτεχνία	145	809	773	1.582	495	Συνεταιρισμοί 25	164	478.000
7	Τεχν. Τροφίμων	120	89	47	136	62	Εκπδ/τες 14	180	368.000
11	Αγροτουρισμός	114	141	141	202	192	Σπίτι 1246	115	304.000
5	Γεωργικά μηχανήματα	138	40	66	106	89	—	—	—
3	Ελαιοχρωματισμοί	117	54	15	69	69	—	—	—
164		2.016	1.630	3.654	1357				
300		3.260	3.207	6.467	2435				

ΠΗΓΗ: Διεύθυνση Α.Ο.Ο του Υπουργείου Γεωργίας.

«Η γεωργική εκπαίδευση αποτέλεσε την περίοδο του μεσοπολέμου μια αμοιβαία επιθυμία του διδασκαλικού κόσμου και της κυβέρνησης των Φιλελευθέρων, έτσι ώστε να απεξαρτηθεί η εκπαίδευση από την κλασική παιδεία και να της δοθεί ένας νέος τεχνικός προσανατολισμός. Βασιζόταν στην πεποίθηση και των δυο ότι η καθολική ευημερία στηριζόταν και στην ανάπτυξη της γεωργίας, απαραίτητη προϋπόθεση, όμως, γι' αυτό ήταν η καλλιέργεια γεωργικής συνείδησης σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, κάτι που μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με την κατάλληλη γεωργική μόρφωση. Κύρια επιδίωξη και των δυο ενδιαφερόμενων μερών ήταν η γεωργική κοινωνικοποίηση των μαθητών που θα παρέμεναν στην ιδιαίτερη πατρίδα τους μέσω της δημιουργίας ερεθισμάτων, της παροχής στοιχειωδών γνώσεων και της σύσφιξης του συναισθηματικού δεσμού με τη γενέθλια γη από αυτή την ευαίσθητη ηλικία. Μακροπρόθεσμα, αυτά τα παιδιά θα συγκροτούσαν μια νέα γενιά καταρτισμένων αγροτών, που θα λειτουργούσαν εκσυγχρονιστικά αναφορικά με τα γεωργικά τους ενδιαφέροντα και θα επαναδιαπραγματεύονταν την κοινωνική τους θέση.

Παρ' όλα αυτά, η εκπαιδευτική πολιτική όλων των προηγούμενων κυβερνήσεων περιοριζόταν στην ίδρυση της Ανωτάτης Γεωπονικής σχολής και μερικών μέσων γεωργικών σχολών και η πρώτη ειλικρινής προσπάθεια στάθηκε η γεωργική μετεκπαίδευση των δασκάλων και η ίδρυση των Κυριακών Γεωργικών Σχολείων. Με τη σειρά τους κι αυτά ξέπεσαν σε τυπικά και ανεφάρμοστα νομοθετήματα εξαιτίας των κομματικών αντιγνομιών και των φαινομενικών οικονομικών δυσχερειών του κράτους, που δεν φρόντισε να τα επανδρώσει με τα κατάλληλα υλικά αλλά και των αστήρικτων δεδομένων, κοινωνικών και παιδαγωγικών, που έφεραν τους μετεκπαιδευόμενους δασκάλους σε σύγκρουση τόσο με την κοινοτική αρχή όσο και με τους γονείς των μαθητών τους, που θεώρησαν την κυριακάτικη ξεκούρασή τους σημαντικότερη από τη γεωργική τους επιμόρφωση. Όλα τα σχετικά άρθρα των δασκάλων που δημοσιεύτηκαν στο «Διδασκαλικό Βήμα» συνηγορούν πως ο σκοπός των Κ.Γ.Σ. δεν επιτεύχθηκε, αφού απέτυχαν να εμπνεύσουν στους μαθητές και τους γονείς τους την αγάπη για τη γεωργία, που όλοι περιφρονούσαν και την εκτίμηση για τον εργάτη της, ωθώντας τον στην αστυφιλία.

Η γεωργική εκπαίδευση απέτυχε παρά την επικαιρότητα που της προσέφεραν οι ιστορικές συγκυρίες και παρά την εύνοια που της εξασφάλισε η γενικότερη τάση προς την πρακτική εκπαίδευση. Η αποτυχία του θεσμού μπορεί ν' αποδοθεί σε διάφορους μεταξύ τους λόγους, με κυριότερο ανάμεσά τους τη λανθασμένη επιλογή της Πολιτείας να εξαρτήσει οικονομικά τη λειτουργία του από τους δήμους και τις κοινότητες και όχι να τον επιχορηγεί η ίδια και να εξοπλίζει τα Κ.Γ.Σ. με εργαλεία και υλικά, ώστε η παρεχόμενη εκπαίδευση να είναι ελκυστική και αποδοτική για τους μαθητές. Υπολογισμός λόγος αποτυχίας μπορεί επίσης να θεωρηθεί η απαξίωση της χειρωνακτικής εργασίας και οι δυσβάστακτες συνθήκες ζωής και εργασίας των ίδιων των γεωργών, που θεωρούσαν τη θέση τους κατώτερη οικονομικά και κοινωνικά και δεν ήθελαν να την κληροδοτήσουν στα παιδιά τους, αντίθετα

χρησιμοποίησαν το πελατειακό σύστημα στοχεύοντας σε μια θέση γι' αυτά στην κρατική μηχανή, παραγνωρίζοντας ότι αυτή η τακτική συνέβαλλε στη συστηματική συσκότιση των πραγματικών γεωργικών προβλημάτων τους (Ψαρρού, 1986 και Τσουκαλάς, 1992). Ευθύνες για την αποτυχία του θεσμού θα μπορούσαν ν' αποδοθούν και στους δασκάλους που ανέλαβαν αυτό το έργο σχετικά με τον τρόπο που λειτούργησαν το θεσμό, τη διπλωματία που ανέπτυξαν προκειμένου να τον εδραιώσουν στη συνείδηση του αγροτικού κόσμου και την επαρκή γνώση των νέων μεθόδων εργασίας, ώστε να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των μαθητών.

Το συμπέρασμα που συνάγεται από την πολιτική της Δ.Ο.Ε. σχετικά με τη γεωργική εκπαίδευση και μετεκπαίδευση είναι η αποδοχή της φιλοσοφίας των νόμων που θεσπίστηκαν, όχι όμως και του τρόπου επιβολής τους, αφού τους αντιμετώπισαν συντεχνιακά και προσπάθησαν να τους εκμεταλλευτούν προς όφελος επαγγελματικό των δασκάλων. Ο διδασκαλικός κόσμος αιτείται τη γενίκευση της μετεκπαίδευσης στα διετή γεωργικά φροντιστήρια ύστερα από κατάργηση των μονοετών και, σε αντικατάσταση των Κυριακών Γεωργικών σχολείων, ζητά τη διδασκαλία των στοιχειωδών γεωργικών γνώσεων στις δυο ανώτερες τάξεις των δημοτικών σχολείων των γεωργικών περιφερειών από τους γεωργικά μετεκπαιδευόμενους δασκάλους με παράλληλο εμπλουτισμό του αναλυτικού προγράμματος. Αυτός είναι ο προσφορότερος τρόπος ώστε και το Δημοτικό σχολείο να διατηρήσει το γενικό χαρακτήρα του και οι αγροτικές γνώσεις να μεταδοθούν σε όλο τον αγροτικό σχολικό πληθυσμό. Η συμπλήρωση των γνώσεων των μαθητών, στη συνέχεια, ζητούν να πραγματοποιείται στα κατώτερα γεωργικά σχολεία των αγροτικών περιφερειών, που το κράτος όχι μόνο έπρεπε να ιδρύσει αλλά και να ενισχύσει με κρατικές επιχορηγήσεις και άρτιο προσωπικό (Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΔΟΕ, 1931).

Η ίδρυση μεμονωμένων κατώτερων γεωργικών σχολείων αντιστάθμιζε στο ελάχιστο τις διεκδικήσεις της Δ.Ο.Ε., αφού το μόνο αίτημά της που ικανοποιήθηκε ήταν η διετής γεωργική μετεκπαίδευση. Όσο για το θεσμό της διετούς γεωργικής μετεκπαίδευσης των δασκάλων είχε μοναδικό πλεονέκτημα το διορισμό των μετεκπαιδευόμενων ως διευθυντών ή επιμελητών στα κατώτερα γεωργικά σχολεία, τότε μόνο όταν οι θέσεις αυτές δεν καλύπτονταν από ειδικά μορφωμένους γεωπόνους, κάτι που δεν υπήρχε ελπίδα να συμβεί λόγω της υπεραριθμίας των τελευταίων. Παρά την αρχική του καλή διάθεση, το κράτος, για οικονομικούς πιθανότατα λόγους, έδειξε απρόθυμο να συμβάλει με ρεαλιστικές και μακροπρόθεσμες ρυθμίσεις στην πραγματική αναβάθμιση της αγροτικής εκπαίδευσης αλλά και των δασκάλων, που είχαν επενδύσει στη γεωργική μετεκπαίδευσή τους, με αποτέλεσμα η αγροτική εκπαίδευση ν' αφηθεί στην τύχη της. Η μετεκπαίδευση των δασκάλων στα γεωργικά φροντιστήρια λειτούργησε μέχρι το 1940 (Ευαγγελόπουλος, 1998).»

Βιβλιογραφία

1. Αθανασίου Ι. Αθανάσιος., Επαγγελματική Κατάρτιση των Αγροτών: Η Περίπτωση των Κέντρων Γεωργικής Εκπαίδευσης (ΚΕ.Γ.Ε).
2. Ζωγράφος Λ. Δημήτριος (Αθήνα 1936), Ιστορία της παρ' ημιν γεωργικής εκπαίδευσης, τόμος Α΄.
3. Καμενίδης Θ. Χρήστος (Θεσσαλονίκη 2001), Συνεταιρισμοί, Αρχές – Οικονομική – Πολιτική – Ανάπτυξη – Οργάνωση – Νομοθεσία.
4. Καπογιάννης Δημήτριος (Μεσολόγγι 2000), Συνεταιριστική Παιδεία και Ανάπτυξη.
5. Μαριάδης Λ. Σταύρος (Θεσσαλονίκη 2003), Συνεργατισμός – Συνεταιρισμοί, Ιστορία – Φιλοσοφία – Αποστολή, - Η εναλλακτική λύση - .
6. Παυλάκος Χ. Κωνσταντίνος (Μεσολόγγι 2005), Συνεταιριστική Παιδεία στις Σχολές Τεχνολογίας Γεωπονίας (Σ.ΤΕ.Γ) των Τ.Ε.Ι..
7. Χαρίτος Χαράλαμπος – Κανδήλα Ιουλία (Αύγουστος 1997), Κασσαβέτεια Γεωργική Σχολή Αϊδινίου (1888 – 1914), συμβολή στην ιστορία της γεωργικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, Βόλος.
8. ΥΠ.Ε.Π.Θ (Αθήνα 1988), τμήμα προγραμμάτων – μελετών, Τ.Ε.Ι., : ΟΕΔΒ.
9. Τ.Ε.Ι., ένας χρόνος μετά ... (Αθήνα 1984).
10. Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικός Συνεργατισμός, Αθήνα.
11. Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου – Οδηγός σπουδών, Τμ. Συνεταιριστικών Οργανισμών και Εκμεταλλεύσεων (Μεσολόγγι 1993).